

Ref

Beteende vetenskaplig arbetslivs forskning

SOU
1973:55

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

Ref

Beteende vetenskaplig arbetslivs forskning

SOU
1973:55

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Statens offentliga utredningar

1973:55

Industridepartementet

Beteende- vetenskaplig arbetslivsforskning

Betänkande av utredningen angående den tillämpade
beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen
Stockholm 1973

ISBN 91-38-01780-6

Omslag: Jan Boman

Till Statsrådet och Chefen för industridepartementet

Genom beslut den 26 maj 1972 bemyndigade Kungl Maj:t chefen för industridepartementet att tillkalla en sakkunnig med uppdrag att göra en utredning angående den tillämpade beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen. Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen samma dag såsom utredningsman dåvarande generaldirektören och chefen för arbetarskyddsstyrelsen Otto Westling. Som experter åt utredningen förordnade departementschefen fr o m den 1 juli 1972 avdelningsdirektören Sten-Ove Glaas, ombudsmannen Inge Janérus, utredningschefen Sven Jonasson, direktören Rolf Lahnagen, direktören Lennart Lennerlöf, departementssekreteraren Bo Söderberg samt fr o m den 1 september 1972 intendenten William Peterson. Som sekreterare åt utredningen förordnades fr o m den 1 juli 1972 avdelningsföreståndaren Göran Zetterblom.

Utredningen får härmed överlämna sitt betänkande Beteendevetenskaplig arbetslivsforskning.

Stockholm i december 1973

Otto Westling

/ Göran Zetterblom

The first part of the paper is devoted to a discussion of the
 general theory of the subject. It is shown that the theory
 is based on the principle of least action. The principle of
 least action is a statement of the fact that the path of a
 particle is such that the action is a minimum. The action is
 defined as the integral of the Lagrangian over time. The
 Lagrangian is a function of the position and velocity of the
 particle. The principle of least action is a statement of the
 fact that the path of a particle is such that the action is
 a minimum. The principle of least action is a statement of the
 fact that the path of a particle is such that the action is
 a minimum.

The second part of the paper is devoted to a discussion of the
 applications of the theory. It is shown that the theory can be
 applied to the study of the motion of particles in a magnetic
 field. The theory can also be applied to the study of the
 motion of particles in an electric field. The theory can also
 be applied to the study of the motion of particles in a
 gravitational field. The theory can also be applied to the
 study of the motion of particles in a fluid. The theory can
 also be applied to the study of the motion of particles in a
 solid.

The third part of the paper is devoted to a discussion of the
 experimental results. It is shown that the theory is in good
 agreement with the experimental results. The theory is also in
 good agreement with the results of other experiments. The theory
 is also in good agreement with the results of other theories.
 The theory is also in good agreement with the results of other
 theories. The theory is also in good agreement with the results
 of other theories. The theory is also in good agreement with
 the results of other theories. The theory is also in good
 agreement with the results of other theories. The theory is also
 in good agreement with the results of other theories. The theory
 is also in good agreement with the results of other theories.

	SAMMANFATTNING	8
1	INLEDNING	11
1.1	Utredningens bakgrund, uppdraget	11
1.2	Utredningsarbetet	14
2	ARBETSLIVSFORSKNINGEN: PROBLEMMRÅDEN, MÅL OCH MEDEL	16
2.1	Översikt, vissa definitioner	16
2.2	Arbetslivsforskningens mål	21
3	UTVECKLINGEN INOM DEN BETEENDEVETENSKAPLIGA ARBETSLIVSFORSKNINGEN I SVERIGE	25
4	FORSKNING OCH SAMHÄLLE - ORGANISATORISKA FRÅGOR	32
4.1	Inledning	32
4.2	Beteckningar på olika typer av vetenskaplig verksamhet	32
4.3	Styrning av forskningen mot problemområden i samhället	35
4.4	Organisation av forskningsverksamhet	37
4.5	Åtgärder för överföring av forskningsresultat till arbetslivet som tillämpningsområde	40
5	FORSKNINGSINSTITUTIONER	45
5.1	Inledning	45
5.2	Universitet och högskolor	45
5.2.1	Institutioner inom samhällsvetenskaplig fakultet	45
5.2.2	De tekniska fakulteterna	52
5.2.3	Utvecklingen av arbetslivsforskningen vid universitet och högskolor	53
5.3	Särskilda forskningsinstitut och motsvarande	56
5.3.1	Psykotekniska institutet vid Stockholms universitet (PTI)	56
5.3.2	Institutet för social forskning	59
5.3.2.1	Bakgrund	59
5.3.2.2	Institutets organisation och verksamhet	63
5.3.3	Arbetsmedicinska avdelningen vid arbetarskyddsverket	65
5.3.4	Statens arbetsklirik	68
5.3.5	Laboratoriet för klinisk stressforskning	69
5.3.6	Ergonomigruppen, STUs arbetsmiljölaboratorium	69
5.3.7	Pedagogiskt centrum i Stockholm	70
5.3.8	Arbetsforskning vid skogshögskolan och träforskningsinstitutet	70
5.3.9	Enskilda forskningsinstitut och arbetspsykologiska institut	70

6	SAMHÄLLSORGAN FÖR MEDELSTILLDELNING ELLER MED TILLÄMP- NINGSUPPGIFTER	72
6.1	Inledning	72
6.2	Samhällsorgan för fördelning av forskningsmedel	72
6.2.1	Statens råd för samhällsforskning (SPR)	72
6.2.2	Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond (RBF)	76
6.2.3	Arbetarskyddsfonden (ASF)	78
6.2.4	Styrelsen för teknisk utveckling (STU)	81
6.2.5	Statliga forskningsråd utanför utbildningsdeparte- mentets område	83
6.2.6	Inrikesdepartementets expertgrupp för utrednings- verksamhet i arbetsmarknadsfrågor (EFA)	84
6.3	Övriga statliga organ med engagemang i arbetslivs- forskningen	86
6.3.1	Kungl arbetsmarknadsstyrelsen (AMS)	86
6.3.2	Statens personalnämnd (SPN)	88
6.3.3	Delegationerna för företagsdemokratifrågor inom stat- liga företag och förvaltningar samt på det kommunala området	90
7	ARBETSMARKNADSPARTERNA OCH ARBETSLIVSFORSKNINGEN	91
7.1	Arbetsmarknadsparternas huvudorganisationers engagemang	91
7.2	Personaladministrativa rådet (PA-rådet)	99
7.2.1	Inledning	99
7.2.2	PA-rådets tillkomst, verksamhetens första utveckling	99
7.2.3	Nuvarande organisation och verksamhet, allmänt	103
7.2.4	Forsknings- och utvecklingsverksamhet	105
8	FORSKNINGSBEHOVEN	113
8.1	Inledning	113
8.2	Forskningsbehovens bakgrund i utvecklingen inom arbets- livet	114
8.3	Beskrivning av forskningsområden	116
8.3.1	Utgångspunkter, huvudtyper av forskning	116
8.3.2	Kartläggande och beskrivande forskning	118
8.3.3	Framtidsstudier inom arbetslivsområdet	120
8.3.4	Utveckling av arbete och individ	120
8.3.5	Utvärderande forskning	122
8.4	Betingelser och resurser för olika typer av arbetslivs- forskning	123
9	ÖVERVÄGANDEN	129
9.1	En sammanfattning av arbetslivsforskningens nuvarande situation	129
9.1.1	Allmän bakgrund	129
9.1.2	Samhällets och arbetsmarknadsparternas nuvarande engagemang i den beteendevetenskapliga arbetslivs- forskningen	130
9.2	Synpunkter på forskningsbehov och forskningsorganisation	133
9.2.1	Inledning	133
9.2.2	Forskningsområden och olika typer av forskning	134
9.2.3	Programverksamhet och genomförande av forskning	135
9.3	Utredningens slutsatser	138
9.3.1	Organ för programverksamhet och anslagsgivning	138
9.3.2	Forskningsinstitutioner	140
9.3.3	Särskilda organisatoriska överväganden	144

10	UTREDNINGENS FÖRSLAG	148
10.1	Förslag om inrättande av ett institut för beteendevetenskaplig arbetslivsforskning	148
10.2	Utbyggnad av den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen inom universitet och högskolor	150
10.3	Programorgan för den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen	151

Bilagor

Bilaga 1	Skrivelse till forskningsinstitutioner	155
Bilaga 2	Översikt av forskningsverksamhet enligt svar på enkät hösten 1972	158
Bilaga 3	Ledamöter i Personaladministrativa rådets styrelse och råd under den mandatperiod som slutade 1972	186
Bilaga 4	Översikt av forskningsverksamhet enligt svar på enkät hösten 1972	187
Bilaga 5	Exempel på avtal	196
Bilaga 6	Förslag till stadgar för Stiftelsen institutet för arbetslivsforskning	198
Bilaga 7	Förslag till riktlinjer för verksamheten vid institutet för arbetslivsforskning att biläggas upprättat avtal	202

Sammanfattning

Utredningen tillsattes efter framställningar från Landsorganisationen, Svenska arbetsgivareföreningen och Tjänstemännens centralorganisation om ett ökat stöd från samhället till arbetslivsforskningen. Partsorganisationerna uttalade härvid bl a att Personaladministrativa rådets kompetens inom området borde tillvaratas och vidareutvecklas.

Utredningen har kartlagt den aktuella beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen. Denna är mångskiftande och spridd på ett stort antal forskningsinstitutioner. Forskningen har dock mycket knappa ekonomiska resurser och saknar i stor utsträckning förankringar som säkrar en systematisk och långsiktig verksamhet.

Utredningen anser att det finns ett behov av för arbetslivsforskningen ansvariga programorgan som kan överblicka problem och forskningsverksamhet inom olika sektorer av arbetslivet, väga olika forskningsbehov mot varandra, upprätta forskningsprogram och genom anslagsfördelning verka för att dessa kommer till utförande.

Vad beträffar forskningens genomförande finner utredningen att denna bör vara organisatoriskt differentierad och bedrivs vid olika typer av varandra kompletterande institutioner. Utredningen anser att den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen liksom den arbetsvetenskapliga utbildningen bör byggas ut vid universitetet och de tekniska högskolorna och där förankras i mot området inriktade tjänster. Beträffande viss arbetslivsforskning krävs enligt utredningens uppfattning mer omfattande organisatoriska åtgärder.

Utredningen har i sina överväganden beträffande behoven av forskningsinsatser och av åtgärder för att få till stånd sådana hållit isär olika typer av vetenskaplig verksamhet, nämligen dels problemlösande forsknings- och utvecklingsarbete som avser att direkt leda fram till praktiska resultat, dels problembelysande forskning som avser att ge underlag för diskussion och beslut om vidare åtgärder, dels problemgenererande forskning som är fram-

tidsinriktad och som försöker formulera nya och tidigare obeaktade problemställningar. Utredningen har mot bakgrund av direktiven och de särskilda krav som ställs i samband med en åtgärdsinriktad forsknings- och utvecklingsverksamhet ute på arbetsplatserna, främst uppehållit sig vid den problemlösande beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen.

Vad beträffar överordnade programorgan för denna senare forskning konstaterar utredningen att arbetarskyddsfonden, vilken påbörjade sin verksamhet 1972, här har en central ställning med uppgifter som gäller programarbete och anslagsfördelning. Arbetarskyddsfonden har i sin hittillsvarande verksamhet i olika sammanhang framhållit betydelsen av att beteendevetenskapliga aspekter på människans situation i arbetslivet beaktas. Enligt utredningens uppfattning bör arbetarskyddsfonden ses som ett sammanhållande och samordnande programorgan för all åtgärdsinriktad forskning som gäller individens problem i arbetslivet och därmed sammanhängande forskning som gäller arbetsorganisationen och dess funktionssätt, således också för den problemlösande beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen.

Vad beträffar organ för forskningens genomförande konstaterar utredningen att den forskning som är inriktad på att finna nya vägar för utveckling av förhållandena på arbetsplatserna förutsätter en organisation där vetenskaplig kompetens och praktisk erfarenhet kan kombineras. Denna forskning bör vidare ofta bedrivas tvärvetenskapligt. Den måste slutligen förankras hos arbetsmarknadsparterna på ett sådant sätt att de i samverkan med forskarna får ett avgörande inflytande på forskningsinriktningen. Dessa krav kan enligt utredningens uppfattning tillgodoses endast genom att de forskningsbefrämjande åtgärder som i övrigt vidtas kompletteras med ett särskilt forskningsinstitut. Detta institut bör samverka med övriga forskningsinstitutioner inom området och är enligt utredningens uppfattning i vissa avseenden en förutsättning för att dessa effektivt skall kunna fylla sina roller inom arbetslivsforskningen.

Utredningen föreslår därför att ett särskilt institut för beteendevetenskaplig arbetslivsforskning tillskapas. Detta institut skall utöver att bedriva och främja forsknings- och utvecklings-

verksamhet med främst en problemlösande inriktning verka för att den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen rön kommer till praktisk tillämpning.

Utredningen har övervägt möjligheterna att anknyta den verksamhet som här avses till någon befintlig statlig forskningsinstitution, men har härvid ej funnit någon lämplig bas för verksamheten. Utredningen föreslår därför att ett särskilt fristående institut inrättas. Under förutsättning av Svenska arbetsgivareföreningens medverkan härtill föreslås att delar av Personaladministrativa rådets nuvarande organisation bildar bas för detta institut, som då organiseras som en stiftelse med staten och arbetsgivareföreningen som stiftare. Detta institut skall ledas av en styrelse med representanter för staten, Svenska arbetsgivareföreningen samt arbetstagarorganisationerna och finansieras genom bidrag från de båda stiftarna. Utredningen har ej i detalj kunnat ta ställning till institutets dimensionering men bedömer att detta med hänsyn till behoven av forskningsinsatser och forskningsområdets karaktär borde ha en stab om ett femtontal fast anställda forskare samt ett tjugotal rörliga forskartjänster, däribland tjänster för s k gästforskare.

1 Inledning

1.1 Utredningens bakgrund, uppdraget

Utredningen tillsattes av chefen för industridepartementet efter Kungl. Maj:ts bemyndigande 26.5.1972. I inledningen till sitt anförande till statsrådprotokollet redogjorde departementschefen för de omständigheter som närmast föranlett hans hemställan om en utredning:

I skrivelse den 18 februari 1971 hemställde Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) och Tjänstemännens centralorganisation (TCO) att Kungl. Maj:t måtte undersöka i vilka former ett samhälleligt ekonomiskt stöd skulle kunna ges till forskning, utveckling och därtill relaterade kontakt- och informationsaktiviteter vid Personaladministrativa rådet (PA-rådet). I skrivelsen framhölls att ett ökat behov av arbetslivsforskning föreligger. Vidare framhölls att PA-rådets nuvarande ekonomiska resurser är otillräckliga för att en systematisk och tillräckligt omfattande forsknings- och utvecklingsverksamhet inom arbetslivsområdet skall kunna upprätthållas. Det basanslag, som utgick vid tidpunkten för skrivelsen, utgjordes av ett årligt bidrag av 1,5 milj.kr. från SAF. Detta basanslag borde dock, enligt gjorda beräkningar inom PA-rådet, höjas till 6 milj.kr om PA-rådets potential tillfullo skulle kunna utnyttjas. SAF har beslutat att höja sitt årliga bidrag till 2 milj.kr. fr o m den 1 januari 1972. Därutöver har SAF emellertid inte ansett sig kunna öka sitt bidrag. Mot denna bakgrund bedömdes av organisationerna att det borde vara en gemensam angelägenhet för samhälle och näringsliv att åstadkomma de nödvändiga förutsättningarna för effektiva insatser när det gäller beteendevetenskaplig forskning och utveckling inom arbetslivet.

Den 18 augusti 1971 överlämnade statskontoret till industridepartementet en utredning i ärendet. Statskontoret konstaterade sammanfattningsvis i denna utredning att ett slutgiltigt beslut om statligt stöd till PA-rådet och formerna härför borde anstå tills en noggrannare översyn av den personaladministrativa och arbetsvetenskapliga forsknings- och utvecklingsverksamheten i landet hade genomförts.

I skrivelse den 14 december 1971 hemställde LO, SAF och TCO att Kungl. Maj:t måtte ta ställning till i vilka former staten i samverkan med arbetsmarknadsparterna kan åstadkomma förutsättningar för en väsentlig utökning av arbetslivsforskningen. Vidare anfördes att PA-rådet utgör den centrala

institutionen inom detta forskningsområde och snarast borde erhålla en sådan utökad ekonomisk bas att dess särpräglade kompetens kunde tillvaratas och vidareutvecklas.

Statsrådet gav härefter sitt stöd åt den uppfattning om behoven av forskningsinsatser som parterna uttryckt genom sina uppvaktningar:

Jag delar i stort den uppfattning som framförts av LO, SAF och TCO om behovet av en utökning av arbetslivsforskningen. En sådan utökning bör ske i former som gör det möjligt för arbetsmarknadens huvudorganisationer att bidra till och ha medinflytande på inriktningen av ifrågavarande forskningsverksamhet.

Ett statligt engagemang i syfte att tillvarata och stimulera arbetsvetenskapliga forskningsinsatser förankrade i arbetslivets praktiska problem är, enligt min uppfattning, angeläget inte minst mot bakgrund av den mångfald problem man möter och de ständigt pågående förändringarna inom arbetslivet. Självfallet måste statsmakternas åtgärder för att trygga sysselsättning och arbetsinkomst följas av strävanden att skapa gynnsamma förutsättningar för individens trygghet och utveckling i sin arbetssituation. Viktigt i detta sammanhang är att söka åstadkomma en förbättrad arbetsmiljö samt ett ökat inflytande över arbetssituationen för de anställda. För att sådana förbättringar skall kunna åstadkommas krävs en i de praktiska problemen förankrad arbetslivsforskning. Statens ansvar för att en sådan forskningsverksamhet får en lämplig organisation och inriktning motiveras inte minst av dess ställning som landets största arbetsgivare.

I sitt anförande erinrade statsrådet vidare om vissa åtgärder på arbetslivsforskningens område som nyligen vidtagits och om pågående verksamhet inom bl a den statliga personaladministrationen:

Arbetslivsforskningen spänner över ett mycket brett verksamhetsområde. Redan idag bedriver eller lämnar staten stöd till sådan forskning i olika former. En rad organ och institutioner har vuxit fram inom arbetslivsforskningens område. Vissa stora delar av området är eller har nyligen varit föremål för utredningar och åtgärder, t ex de arbetsmedicinska, arbetsmarknadspolitiska och socialpolitiska områdena.

Sålunda har beslut fattats om att arbetsmedicinska institutet skall inordnas i arbetarskyddsstyrelsen. Institutet för arbetsmarknadsfrågor har ombildats till institutet för social forskning. Inom inrikesdepartementet arbetar expertgruppen för utredningsverksamhet i arbetsmarknadsfrågor med uppläggning av utredningar rörande arbetsmarknadspolitikens verkningar. Vidare har en arbetarskyddsfond inrättats för insatser om forskning, information och utbildning inom arbetsmiljöområdet och som finansieras genom generella arbetsgivareavgifter uppgående till 0,03 procent. Personaladministrativt utvecklingsarbete bedrivs centralt inom statsförvaltningen av såväl statskontoret som statens personalnämnd. Frågor rörande förvaltnings- och företagsdemokrati behandlas f.n. inom delegationen för förvaltningsdemokrati samt delegationen för försöksverksamhet med företagsdemokrati i de statliga aktiebolagen.

Departementschefen förordade slutligen att en sakkunnig skulle tillkallas för att göra en översyn av den tillämpade arbetslivsforskning som har anknytning till det beteendevetenskapliga området. Utredningsuppdraget angavs närmare i följande avsnitt av anförandet:

Den sakkunnige bör kartlägga pågående forskning och nuvarande statliga engagemang på det aktuella området samt pröva frågan om vilken inriktning och omfattning denna forskning i framtiden bör ha. Därvid bör beaktas såväl samhällets ansvar i stort för utvecklingen inom arbetslivet som statens ställning som landets största arbetsgivare. Vidare bör den sakkunnige pröva frågan om hur en utökad arbetslivsforskning bör finansieras. Den sakkunnige bör även ta upp till prövning i vad mån förändringar i befintlig forskningsorganisation är motiverade och om så bedöms vara fallet lägga fram förslag härom. Därvid bör den sakkunnige i första hand pröva möjligheterna att anknyta forskningen till något av de statliga organ som sysslar med näraliggande frågor. Med hänsyn till PA-rådets ställning inom den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen förefaller det naturligt att undersöka möjligheterna att i detta sammanhang tillvarata PA-rådets kompetens och personella resurser.

Den sakkunnige bör dock vara oförhindrad att överväga även andra alternativ för en organisatorisk lösning av frågan om samhällets insatser inom den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen.

En direkt statlig satsning på exempelvis PA-rådet i enlighet med förslagen i de refererade skrivelserna skulle ur statens synvinkel aktualisera vissa principiella problem, vilkas lösning i så fall torde kräva ingående överväganden. Ett problem gäller huvudmannaskapet för PA-rådet. Oavsett hur de praktiska detaljerna skulle komma att utformas torde det förhållandet att staten lämnar ett mera reguljärt bidrag till PA-rådets forskningsverksamhet innebära att staten också fick ett visst ansvar för verksamheten. Konsekvenserna av ett dylikt ansvar är med utgångspunkt i PA-rådets nuvarande organisation, enligt min uppfattning, svåra att bedöma, eftersom PA-rådet utom ren forskningsverksamhet bedriver kommersiellt inriktad konsultationsverksamhet. Den sistnämnda verksamheten berörs inte av förslagen i skrivelserna. Det är dock förenat med betydande svårigheter att behandla forskningsverksamheten fristående från den mer kommersiella verksamhetsgrenen.

Den sakkunnige bör under utredningsarbetets gång hålla nära kontakt med arbetsmarknadens huvudorganisationer samt med berörda myndigheter.

Den sakkunnige bör vara oförhindrad att ta upp även andra frågor som hänger samman med de nu nämnda.

1.2 Utredningsarbetet

Utredningen har i enlighet med direktiven sökt kartlägga pågående verksamhet inom området beteendevetenskaplig arbetslivsforskning. Utredningen gick härvid ut med en cirkulärskrivelse till bl a de psykologiska, pedagogiska, sociologiska och företagsekonomiska institutionerna vid universitetet; Psykotekniska institutet vid Stockholms universitet; Ekonomiska forskningsinstitutet vid handelshögskolan i Stockholm; institutionerna för industriell ekonomi och organisation vid de tekniska högskolorna samt Personaladministrativa rådet. I denna skrivelse (bil. 1) anhöll utredningen om uppgifter om den arbetsvetenskapliga eller näralliggande verksamhet som under senare år bedrivits vid institutionen, arbetsinsatser och resurser för denna verksamhet etc. Ytterligare uppgifter om olika institutioners verksamhet har erhållits genom verksamhetsberättelser, projektkataloger o s v. I vissa fall har uppgifter om arbetslivsforskning inhämtats genom personliga kontakter med enskilda forskare.

Utredningsmannen och sekreteraren har vidare varit i kontakt med företrädare för bl a arbetarskyddsfonden, arbetsmarknadsstyrelsen, arbetsmedicinska avdelningen vid arbetarskyddsstyrelsen, statskontoret, statens personalnämnd, stiftelsen riksbankens jubileumsfond, universitetskanslersämbetet, skolöverstyrelsen, forskningsrådsutredningen, Statsföretagens förhandlingsorganisation, AB Statsföretag, landstingsförbundet, kommunförbundet samt kooperativa förbundet.

Utredningens beskrivning av behoven av beteendevetenskaplig arbetslivsforskning har grundats på ett material som utformats i samarbete mellan de experter i utredningen som där företrätt arbetsmarknadens huvudorganisationer.

Vid sammanträden med utredningens experter har deltagit företrädare för centrum för humanteknologi vid Kungl tekniska högskolan, psykologiska institutionen vid Stockholms universitet, statens personalnämnd samt institutet för social forskning.

Till utredningen har överlämnats en av en arbetsgrupp inom Ingenjörsvetenskapsakademien utförd utredning "Arbetsmiljön och arbetsvetenskapen - forskning och utbildning på det arbetsvetenskapliga området" (IVA-rapport 43, Stockholm 1972), vilken akademien tillställt industridepartementet för beaktande.

Sveriges Personaladministrativa förening samt Sveriges sociologförbund har till utredningen framfört synpunkter beträffande behov av insatser samt vissa problem inom arbetslivsforskningens område.

Utredningen har avgett yttranden över dels "Högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland", betänkande III avgivet av organisationskommittén för högre teknisk utbildning och forskning i övre Norrland (Luleå 1972); dels betänkandet "Att välja framtid", avgivet av arbetsgruppen för framtidsforskning (SOU 1972:59).

2. Arbetslivsforskningen: problemområden, mål och medel.

2.1 Översikt, vissa definitioner.

Arbetslivet utgör ett vidsträckt och mångskiftande forskningsfält. I begreppet arbetslivsforskning kan innefattas många sinsemellan mycket olikartade typer av forskning. Ett flertal vetenskapliga discipliner är engagerade i denna forskning. I detta kapitel presenteras en översikt av den verksamhet som kan innefattas i begreppet arbetslivsforskning. Mot bakgrund av denna översikt lämnas vissa definitioner och beskrivningar av den verksamhet som utredningen haft att behandla.

Arbetslivet som forskningsområde, "arbetsmarknadssystemet" enligt en tidigare använd terminologi (Dahlström 1965), kan indelas i nivåer i en mikro - makrodimension. För denna utredning har det framstått som ändamålsenligt att särskilja tre huvudnivåer: I. Individ och närmiljön, II. Arbetsenheten (arbetsorganisationen och arbetsgruppen) samt III. Samhället. Vid en indelning i mikro- resp. makrobetonad forskning brukar de två första av dessa nivåer hänföras till mikroplanet, den sista till makroplanet. På varje sådan nivå kan i nästa beskrivningsled en rad olika problemområden för forskningen listas.

Den första av dessa nivåer omfattar den forskning som är inriktad på individ inför och i arbetslivet, d v s studie- och yrkesvalsprocessen; individ på arbetsmarknaden samt individ i arbetet. Studiet avser individens upplevelser och övriga psykiska reaktioner, fysiska reaktioner och fysisk påverkan, beteenden, valhandlingar, prestationer, psykiska utveckling o s v, allt relaterat till olika förhållanden i den omgivande miljön. Vad beträffar arbetsmiljön kan som huvudgrupper av komponenter i denna urskiljas tekniska sådana d v s arbetsprocessen med utformningen av arbetsuppgifter etc; fysiska som belysning, buller och klimat; administrativa som styrsystem och formell beslutsordning samt sociala som arbetsgrupp och arbetsledning.

Den arbetslivsforskning som gäller individ och dennes närmiljö har utgått främst från medicinen och fysiologin, psykologin samt pedagogiken. Särskilda beteckningar på grenar av dessa discipliner inriktade på arbetslivet som tillämpningsområde används ofta:

arbetsmedicin, arbetspsykologi o s v. Dessa beteckningar är tämligen ospecifika och under dem kan i sin tur en rad olika underbruker för olika specialområden ställas upp.

Vid studiet av fysiska faktorer i arbetsmiljön tas naturvetenskapen i anspråk. Vidare är tekniskt forsknings- och utvecklingsarbete självfallet av stor betydelse vid behandlingen av människans problem i arbetet främst i industriellt sådant. En särskild beteckning på ett tvärvetenskapligt angreppssätt där medicin, psykologi, naturvetenskap och teknik förenas vid utformningen av arbetsmetoder, maskiner och redskap med hänsyn till människans förutsättningar och behov har lanserats, nämligen ergonomi.

Nästa nivå av arbetslivsforskningen avser studier av arbetsenheten och dess sociala processer: samspelet mellan individer, kommunikation, beslutsfattande o s v. Med arbetsenhet avses här såväl sådana i förhållande till det omgivande samhället relativt fristående organisationer som företag, myndigheter och institutioner, som underenheter av dessa, t ex avdelningar och arbetsgrupper. Den arbetslivsforskning som avser arbetsenheten har utgått från sociologin och socialpsykologin samt företagsekonomi. Teknisk forskning och utvecklingsverksamhet har givetvis nära anknytning till arbetslivsforskningen även på denna nivå. Socialpsykologiskt forskning och tillämpning inom arbetsenheter betecknas ibland organisationspsykologi. Ett annat begrepp, som användes beträffande forskningen på denna nivå är personaladministrativ forskning. Vid de tekniska högskolorna har beteckningen industriell ekonomi och organisation använts om en verksamhet som tillhör denna nivå av arbetslivsforskningen.

Arbetslivsforskningens tredje nivå enligt den här använda indelningen avser företeelser av mer övergripande karaktär inom samhället. En väsentlig del av denna verksamhet kan betecknas som arbetsmarknadsforskning. Två huvudområden för denna är arbetsmarknadens funktionssätt respektive arbetsmarknadspolitiken och dess verkningar. Ett annat vetenskapligt huvudområde på denna nivå är arbetsrätten. Studiet av partsorganisationerna och deras verksamhet kan ses som en underavdelning av den forskning som avser arbetsmarknadens funktionssätt, eller ev avgränsas som ett särskilt huvudområde.

Forskningen på denna arbetslivets "makronivå" är disciplinärt anknyten till nationalekonomin, statskunskapen, arbetsrätten och sociologin.

Två mer övergripande beteckningar som används inom arbetslivsforskningens område är arbetsmarknadsforskning samt arbetsvetenskap. Den förra beteckningen används som nyss anförts beträffande viss forskning som avser företeelser på samhällsnivå. Man har emellertid olika sammanhang konstaterat att arbetsmarknadsforskningen också har anledning att studera förhållanden inom företag och andra arbetsenheter som på olika sätt påverkar t ex efterfrågan på arbetskraft eller leder till utstötning av arbetskraft. Arbetsmarknadsforskningen skulle då innefatta viss forskning även på den andra av de tre nivåer som här skisserats. I vissa fall synes begreppet arbetsmarknadsforskning ha getts en ännu vidare innebörd.

Begreppet arbetsvetenskap synes vanligen användas i samband med en forsknings- och utvecklingsverksamhet som är inriktad på konkreta praktiska åtgärder avseende den ömsesidiga anpassningen mellan å ena sidan arbetsorganisation och arbetsuppgifter och å andra sidan de arbetande. Till arbetsvetenskapen kan således den verksamhet som tillhör den första av de tre nivåerna av arbetslivsforskning föras. Ergonomin är en huvudsektor av denna praktiskt betonade verksamhet. En annan sektor omfattar individinriktade åtgärder, t ex vid individens yrkesval eller vid urval och placering av personal inom arbetsorganisationen. Annan sådan individinriktad verksamhet avser problem vid yrkesutbildning och arbetsträning. Den individinriktade verksamheten faller inom arbetspsykologin och arbetsmedicinen samt inom yrkes- eller arbetspedagogiken. I begreppet arbetsvetenskap ingår också de socialpsykologiska tillämpningarna på den andra av de tre nivåerna, d v s organisationspsykologin samt viss produktionstekniskt och företagsekonomiskt forsknings- och utvecklingsarbete.

Den beskrivning av arbetslivsforskningen som här lämnats sammanfattas i fig. 1.

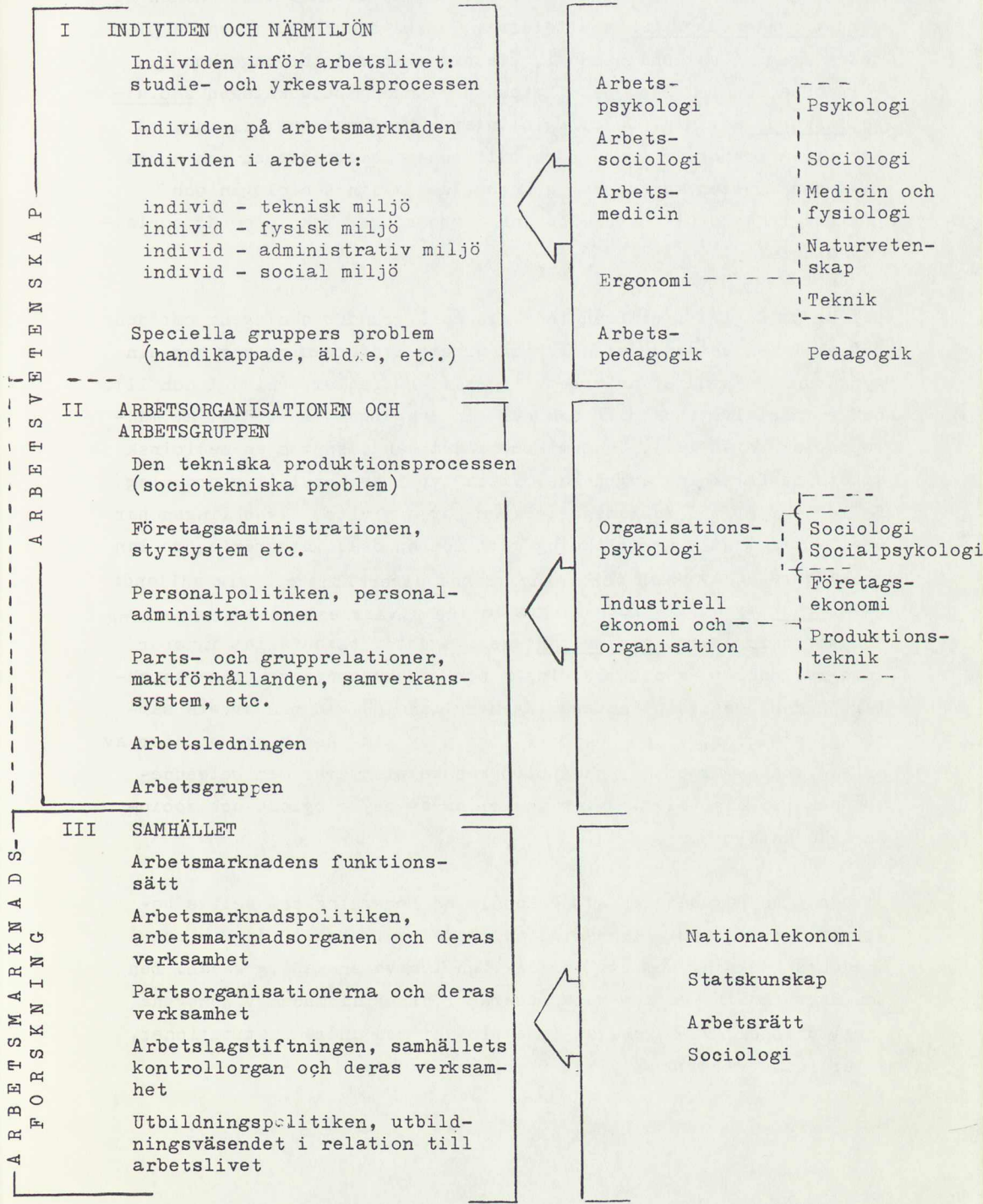
Fig. 1

Arbetslivsforskningen - problemområden och forskningsgrenar

N I V Å E R

F O R S K N I N G S G R E N A R

Problemområden (exempel)

Utredningen har enligt direktiven att behandla den arbetslivs-
forskning "som har anknytning till det beteendevetenskapliga om-
rådet". Ordet beteendevetenskap används vanligen som en samman-
fattande beteckning på disciplinerna psykologi, pedagogik och
sociologi. Inom svenskt universitetsväsende tillhör dessa ämnen de
samhällsvetenskapliga fakulteterna. Övriga ämnen vid dessa fakul-
teter är bl a nationalekonomi, statskunskap och företagsekonomi.
För dessa senare ämnen har i vissa sammanhang beteckningen social-
vetenskaper använts. Sociologin intar här en mellanställning, så
att vissa grenar av denna förs till beteendevetenskapen och andra
till socialvetenskapen. Ett gränsområde mellan sociologin och
psykologin av stor betydelse inom arbetslivsforskningen är social-
psykologin.

Det är möjligt att utifrån indelningen i grundforskningens områden
definiera en beteendevetenskaplig arbetslivsforskning som har sin
tyngdpunkt i studiet av arbetslivets mikroproblem, (nivå I och II),
och en socialvetenskaplig som har sin tyngdpunkt i studiet av mak-
roproblem (nivå III). Inom mikroområdet kan dessutom en medicinsk
arbetslivsforskning avgränsas. Vissa typer av arbetslivsforskning
faller entydigt i de kategorier som här angivits. Utvecklingen har
emellertid i stor utsträckning gått mot en ökad integrering mellan
olika områden av sådan forskning. Denna utveckling gör sig gällande
såväl inom arbetslivsforskningens olika nivåer enligt den indelning
som här skisserats, som mellan dessa. I det första fallet innebär
integreringen t ex att medicinska och beteendevetenskapliga aspek-
ter på den ömsesidiga anpassningen mellan individ och arbete sam-
tidigt studeras, i det senare fallet t ex att ekonomiska studier av
effekterna av arbetsmarknadspolitiken kompletteras med beteende-
vetenskapliga studier, d v s insamling av psykologiska och socio-
logiska data.

Utredningen har således att behandla en forskning som delvis be-
drives som en disciplinmässigt avgränsad verksamhet, delvis och i
ökad utsträckning som ett inslag i en tvärvetenskaplig sådan. Den
senare verksamheten kan vara baserad i disciplinmässigt homogena
institutioner, vilka deltar i samprojekt med andra institutioner,
eller inom tvärvetenskapligt uppbyggda sådana.

2.2 Arbetslivsforskningens mål.

I olika sammanhang har motiven ur tillämpningssynpunkt för den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen behandlats, bl a i en rapport till FN:s miljökonferens 1972 (Bolinder m fl 1972). Här grupperades de värderingsmässiga utgångspunkterna för en psykologisk och sociologisk arbetsmiljöforskning i fyra olika motivkretsar:

1. Ekonomiska motiv - strävan att öka effektivitet och produktivitet och att minska de kostnader som sammanhänger med hög personalomsättning och hög frånvaro. Arbetslivsforskningen kan bidra till att åstadkomma förhållanden på arbetsplatsen som skapar arbetsglädje och arbetsengagemang. Det antas här att detta i sin tur leder till högre prestation, lägre frånvaro o s v.
2. Humanistiska motiv¹⁾ strävan att skapa arbetsförhållanden som ger individen möjlighet att uppleva arbetstillfredsställelse, att skapa meningsfulla och intressanta arbetsuppgifter. Här betonas arbetstillfredsställelsens egenvärde.
3. Medicinska-mentalhygieniska motiv - strävan att skapa förhållanden som gör att arbetet kan upplevas som meningsfullt. Arbetet är i vår kultur ett väsentligt livsområde. Arbetsuppdelning med på meningsfullt innehåll utarmade uppgifter, olika slag av tvång och ofrihet etc., antas leda till minskad självkänsla och en känsla av främlingskap inför arbetet. Sådana negativa upplevelser av arbetet kan antas påverka individens totala livsanspassning och få negativa återverkningar på såväl den psykiska som indirekt också på den fysiska hälsan.

1)

I den citerade rapporten användes här beteckningen "ideologiska motiv". Under punkt 4 nedan användes beteckningen "politiska motiv".

4. Demokratisträvanden - ideologiska motiv - strävanden att öka individens inflytande på i första hand sin närmaste arbetssituation. Om man ökar individens möjligheter till självbestämmande och ansvar för det arbete han utför, antas dennes engagemang i frågor på högre nivåer i arbetsorganisationen också att öka. En sådan utveckling kan eventuellt leda till ett ökat engagemang också i samhällsfrågor utanför arbetet.

De olika motiv för en forskning som gäller individens upplevelser i arbetet och samspelet mellan individer i en arbetsgrupp som här anförts synes i stor utsträckning vara tillämpliga också beträffande annan arbetslivsforskning. Betoningen av olika motiv varierar dock mellan olika delar av denna forskning.

Vid en mer ingående analys av arbetslivsforskningens förutsättningar, funktioner och roll i samhället aktualiseras en rad komplicerade och inte minst under de senaste åren livligt debatterade problem. Här skall endast några relativt allmänna synpunkter på arbetslivsforskningens ställning i samhället läggas, av betydelse bl a vid valet av organisationsformer för denna forskning. Utvecklingen inom arbetslivsforskningen i Sverige beskrives närmare i kap. 3.

Den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen, som denna beskrivits i föregående avsnitt, inrymmer såväl en samhällsfilosofisk som en naturvetenskapligt grundad forskningstradition.

En framträdande riktning inom den samhällsfilosofiskt grundade forskningstraditionen hävdar att forskaren aktivt måste engagera sig i samhällsfrågorna. Denna typ av forskning är primärt engagerad i målsättningsfrågorna i samhället, och ser ofta som sin uppgift att vara idé- och opinionsskapande i samhällskritisk riktning. Under det senaste decenniet har denna typ av arbetslivsforskning vuxit i omfattning såväl inom Sverige som internationellt. Stora delar av denna forskning är makroinriktad, men även mer mikrobetonad forskning med sådan inriktning förekommer. Bl a har Marxs teorier om individens "främlingskap" (alienation) i industriarbetet tagits upp av den psykologiska forskningen.

Inom den naturvetenskapligt förankrade, empiriskt-analytiska tradition inom beteendevetenskapen som utvecklades från senare hälften av 1800-talet hävdas att forskningen bör stå fri från värderingar. Forskaren bör enligt det synsätt som här dominerat ej aktivt engagera sig i samhällsfrågorna, utan nalkas dessa på ett förutsättningslöst sätt för att nå fram till en objektiv kunskap. I denna forskningstradition har det tätt sig naturligt att den beteendevetenskapliga forskningen på samma sätt som naturvetenskap och teknik åtagit sig målinriktade forskningsuppgifter för olika organ i samhället. En tillämpningsforskning inriktad på att finna lösningar på praktiska problem växte således här fram. Den arbetspsykologi som utvecklades främst i USA under 1910- och 1920-talen, arbetade inom denna forskningstradition. Man var här främst individinriktad och ägnade sig åt mätning av individens förutsättningar för olika typer av arbeten. Psykologin togs i viss omfattning också i anspråk för att åstadkomma en rationell arbetsutformning med hänsyn till människans prestationsförmåga i vissa hänseenden. Verksamheten baserades på begränsade studier av människan i arbetet inriktad på att fastställa prestationskraven i olika befattningar.

I ett senare skede vidgades blickfältet inom arbetspsykologin och den motsvarande empiriskt-analytiskt orienterade arbetssociologin. Bl a kom de sociala faktorerna i arbetsmiljön nu att tillmätas allt större betydelse. Vidare ökade de beteendevetenskapliga arbetslivsforskarnas intresse för motivationsfrågor. Den utvecklingslinje som här påbörjades innebar bl a att man från forskarnas sida började ifrågasätta vissa av de principer som legat till grund för utformningen av produktionsapparaten inom industrin, t ex beträffande arbetsuppdelning. Arbetspsykologins och arbetssociologins företrädare hävdade att man här utgått från felaktiga teorier om människans motivation och beteende. Även inom denna typ av arbetslivsforskning började forskarna nu intressera sig för en idéskapande och opinionspåverkande verksamhet, t ex i form av ett populärvetenskapligt författarskap. Man har här ofta i första hand riktat sig till de ledande inom näringsliv och administration.

Arbetslivsforskningen kan således i ett perspektiv ses som en självständigt verkande part i samhället. Denna forskning kan också ses som ett instrument för målbestämda uppgifter som formuleras av olika instanser i samhället utanför forskningsinstitutionerna.

Viktiga uppgifter för arbetslivsforskningen är att blottlägga aktuella brister och problem i samhället eller risker för negativa verkningar av en pågående samhällsutveckling. Forskningen har också till uppgift att samla kunskapsunderlag för val av åtgärder, att finna metoder för att åstadkomma förändringar i en viss bestämd riktning, samt att utvärdera effekterna av vidtagna åtgärder.

I kapitlet omnämnda arbeten:

Bolinder, B et al: Arbetsmiljö, Stockholm 1972.

Dahlström, E: Arbets sociologiska problem och frågeställningar -
pågående och planerad forskning på arbets socio-
logins område i Sverige. (Konferens kring ar-
betsmarknadsforskning, AMS 1965, stencil)

3. Utvecklingen inom den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen i Sverige.

Återblickar på utvecklingen i Sverige inom olika områden av den tillämpningsinriktade arbetspsykologin, respektive inom samhällsvetenskapen i allmänhet, har lämnats i bl a "Arbetspsykologisk verksamhet", betänkande av 1962 års arbetspsykologiutredning, samt i skriften "20 års samhällsforskning", utgiven av statens råd för samhällsforskning 1969.

Den följande framställningen avser att i korthet belysa några allmänna drag i utvecklingen.

Den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen i vårt land har en relativt kort historia, i stort sett omfattande de tre senaste decennierna.

Inledningsvis kan konstateras att den definition av begreppet beteendevetenskaplig arbetslivsforskning som ges av den pågående psykologiska, pedagogiska och sociologiska forskningen inom arbetslivet är tämligen olikartad vid olika tidpunkter. Ämnen eller problem som vid en tidpunkt varit attraktiva för forskarna kan vid en senare tidpunkt mer eller mindre ha försvunnit eventuellt för att senare återkomma i forskningen. Under den korta period som arbetslivsforskning förekommit i Sverige har valet av forskningsområden, insatsernas omfattning, forskningsstrategi och forskningsmetodik liksom forskningens förankring i värderingssystem snabbt förändrats.

Den svenska arbetslivsforskningen har i stor utsträckning följt internationella strömningar.

Den arbetspsykologiska forskningen under 1940- och 50-talen präglades främst av amerikanska men även brittiska förebilder. Den var framför allt inriktad mot utveckling av metoder för mätning av individkapacitet och mot utveckling av metodik för arbetsanalyser.

Ett stort antal forskningsinsatser avsåg sålunda utveckling av begåvningsstest, intresse- och attitydmätningmetoder, personbedömningsmetoder och olika arbetsanalytiska mätmetoder. Den arbetspsykologiska forskningen fick även impulser från den sk human relations-rörelsen i USA med ledarskaps- och arbetsgruppsproblem som forskningsobjekt. Inom detta forskningsområde engagerade sig även arbetssociologin och arbetspedagogiken.

Arbetssociologin uppvisade under 50-talet en förhållandevis stor aktivitet. En rad sociologer inriktade sig på arbetslivsproblem. Förutom forskning på ledarskaps- och arbetsgruppsområdet genomfördes bl a större forskningsprogram som avsåg anpassning och trivselproblem, informations- och kommunikationsfrågor på arbetsplatsen, liksom bredare kartläggningar av människans situation i industrisamhället.

Forskningen på det arbetspedagogiska området var fortfarande relativt obetydlig. Förutom studier över effekter av chefsutbildning baserad på human relations-teorin genomfördes bl a vissa studier avseende inläring av manuella färdigheter och kunskaper inom den industriella utbildningen.

Som tidigare nämnts influerades den svenska arbetslivsforskningen under senare delen av 1940-talet liksom under 50-talet i hög grad av internationell forskning på området. Forskningens tillväxt under denna period sammanhänge sannolikt också i hög grad med att man då i större utsträckning började tillämpa forskningsrön praktiskt.

Den tidiga praktiska arbetspsykologiska verksamheten i Sverige var liksom i andra länder främst inriktad på personurval. Det utvecklingsarbete som här bedrevs följde vanligen nära olika utländska förebilder. Viss utvecklings- och tillämpningsverksamhet inom området hade förekommit redan under 1920-talet. Under 1930-talet användes bl a inom Statens Järnvägar vissa psykologiska urvalsmetoder. Under slutet av 1930-talet påbörjades en verksamhet med psykologiska undersökningsmetoder vid yrkesvägledning och arbetsvård.

Någon större omfattning fick de psykologiska urvals- och anlagsprövningarna i Sverige emellertid ej förrän i slutet av 1940-talet. Den arbetspsykologiska verksamheten bedrevs till en början främst i direkt anslutning till universitetens pedagogiska, senare psykologiska, institutioner. En mer utbyggd organisation för denna verksamhet skapades genom tillkomsten av de psykotekniska instituten i Stockholm och Göteborg under 1940-talet. Dessa institut växte fram ur de psykologiska institutionerna. Här bedrevs främst yrkesanlagsprövningar men också vissa urvalsprövningar vid antagning av elever till utbildningsanstalter eller i anställnings-sammanhang. Den tillämpade arbetspsykologiska verksamheten inom landet expanderade kraftigt sedan Personaladministrativa rådet vid mitten av 1950-talet i sin konsultationsverksamhet inkluderat också personurval och yrkesanlagsprövningar. PA-rådets urvalskonsultation gällde i inledningsskedet främst arbetsledaraspiranter. Psykologiska lämplighetsprövningar av arbetsledaraspiranter hade dessförinnan i mindre omfattning utförts av Arbetsledarinstitutet. Senare tillkom vid PA-rådet prövningar av en rad andra kategorier, där t ex sökande till verkstadsskolor kom att utgöra en stor grupp.

Vid slutet av 1940-talet tillkom det första privata institutet för arbetspsykologisk konsultation, Institutet för tillämpad psykologi i Saltsjöbaden. En viss fortsatt privat etablering av sådan konsultationsverksamhet har förekommit. Konsultationsområdet har dock dominerats av PA-rådet.

Inom den militära sektorn byggdes en psykologisk verksamhet, främst avseende psykologiska lämplighetsprövningar, upp under mitten av 1940-talet. För denna verksamhet inrättades senare det Militärpsykologiska institutet.

Sociologisk undersökningsteknik med standardiserade intervjuer och enkäter togs bl a i praktiskt bruk inom PA-rådets konsultationsverksamhet vid undersökningar av orsakerna till hög personalomsättning och liknande. Likaså framväxte en omfattande utbildningskonsultation vilken drev fram ett utvecklingsarbete som avsåg

metoder och instrument för analys av utbildningsbehov och för evaluering av utbildningsresultat.

Under denna period och ett stycke in på 1960-talet betraktades i Sverige arbetslivsforskningen i allmänhet som föga kontroversiell. Arbetsmarknadens parter, vilka t ex i PA-rådet med dess vetenskapliga fond hade en gemensam plattform för diskussion av forskning, ifrågasatte knappast forskningens objektivitet, de konventionella akademiska kriterierna på forskning eller definitionen av forskning. Möjligen kan sägas att den arbetsvetenskapliga forskningens övervägande tillämpningskaraktär gjorde den något dubiös för vissa företrädare för universitet och högskolor. Man kan också konstatera att forskningen av de tänkta mottagarna, avnämarna i arbetslivet, ibland bedömdes som svårförståelig eller t o m som onyttig.

Senare under 1960-talet förändras forskningssituationen. Den förändring som då ägde rum påverkar starkt den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen i dag.

Förändringen innebar bl a att omfattningen av forskningen ökade. Forskningen fick också en mer utpräglad inriktning mot praktiskt betydelsefulla områden som t ex yrkesvalsprocessen, arbetstillfredsställelse och arbetsutformning, mental hälsa, teknisk utveckling och alienation, företagsdemokrati, sociotekniska system, organisationsutveckling samt arbetskonflikter.

De tidigare relativt klara gränserna mellan skilda akademiska discipliner började nu att suddas ut. Tillämpningsinriktad forskning kom i större utsträckning att accepteras som akademisk meritering. Gränserna mellan grundforskning och tillämpningsinriktad forskning, utveckling och praktiska experiment blev mindre skarpa.

Beteendevetenskaplig arbetslivsforskning började i ökad utsträckning att bedrivas inom andra discipliner än de traditionella pedagogik, psykologi och sociologi, t ex vid handelshögskolor och tekniska högskolor.

Stora delar av arbetslivsforskningen blev nu också mer omstridd och kritiserad ur ideologiska utgångspunkter. Vissa grupper framhöll att denna forskning bör vara kontroversiell. En polarisering av ofta klart politisk karaktär ägde rum. Främst forskarna själva började ifrågasätta sin egen eller andra forskares tidigare vanligen ej ifrågasatta objektivitet. Forskare började acceptera att deras egna värderingar kan påverka och styra deras val av forskningsområden och av forskningsmetodik, tolkningen av resultaten o s v. Problemet formulerades bl a som "Vetenskaplig distans eller samhällsförändring", vilket är underrubriken på en bok av den norske sociologen Ingvar Løchen, "Sociologens dilemma" (Stockholm 1972). Beteendevetenskapernas strävanden att imitera naturvetenskaperna med deras forskningsstrategi och metodik, vilka tidigare ofta betraktats som självfallna, ifrågasattes. Forskningens och beteendevetarnas roll blev ett hett diskussionsämne, bl a i samband med den sk mentalhälsokampanjen vid slutet av 1960-talet. Man debatterade här frågor som: Vilkas ärenden går forskaren? Kan forskningen vara opolitisk? Vad innebär fundamentala begrepp som mental hälsa, arbetstillfredsställelse, anpassning, medinflytande och medbestämmande?

En rad svenska teoretiker och forskare har under senare år analyserat och debatterat de ovan antydda frågeställningarna med anknytning till den internationella forskningsdebatten, som t ex Gunnar Myrdal: Objektivitetsproblemet i samhällsforskningen (1968), Joachim Israel: Om konsten att lyfta sig själv i håret och behålla barnet i badvattnet (1972), Jarl Bengtsson: Utbildningsval, utbildningsforskning och utbildningsplanering (1972).

Sammanfattningsvis kan konstateras att forskningen visserligen aldrig varit okontroversiell i akademiska sammanhang men att den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen under åren fram till

1960-talets början var förhållandevis okontroversiell i vårt land. Den accepterades och mottogs i arbetslivet med ett relativt svalt men i stort sett positivt intresse. Senare delen av 1960-talet, liksom den hittillsvarande delen av 1970-talet ger en annan bild; en bild av spänningar, polariseringar och ifrågasättanden. För många forskare och andra med engagemang i forskning kan denna förändring ses som ett hot, som ett skrämmande framtidsperspektiv. För andra kan den ses som något positivt, som tecken på att forskningen verkligen berör väsentliga samhällsproblem. Man ser med tillfredsställelse att den avskildhet från verkligheten som ibland präglar forskningen försvinner och att den beteendevetenskapliga forskningen får en viktigare roll att spela vid utvecklingen av förhållandena inom arbetslivet. Parterna på arbetsmarknaden har i ökad utsträckning engagerat sig i denna forskning. I vissa fall har forskningen uppfattats som ett hot mot egna intressen, vilket lett till svårigheter för forskarna. Till detta bör fogas att också en strävan till en gemensam satsning från arbetsmarknadsparternas sida på forskning kring väsentliga arbetslivsproblem har kunnat iakttagas under senare delen av 1960-talet och de första åren av 70-talet. Sålunda har ett antal aktiva samarbetsorgan för forskning och utveckling inom medinflytande- och medbestämmandeområdet tillskapats, på den privata sektorn Utvecklingsrådet med deras arbetsgrupp för forskning, på den statliga sidan Företagsdemokrati-delegationen och Delegationen för förvaltningsdemokrati. Motsvarigheter finns även på den primär- och sekundärkommunala sidan.

Dessa engagemang från parternas sida har lett till forskningsansatser som trots bristande resurser skapat förväntningar, inte minst internationellt. De förutsättningar som vårt land har när det gäller mellanpartsligt samarbete gör att vi med ökade resurser borde ha möjligheter att ge väsentliga bidrag till arbetslivsforskningen även internationellt, speciellt inom den del av denna som förutsätter partssamverkan.

I kapitlet omnämnda arbeten:

Arbetspsykologisk verksamhet. SOU 1966:40

Bengtsson, J: Utbildningsval, utbildningsforskning och utbildningsplanering, Lund 1972

Israel, J: Om konsten att lyfta sig själv i håret och behålla barnet i badvattnet, Stockholm 1972

Löfchen, I: Sociologens dilemma, Stockholm 1972

Myrdal, G: Objektivitetsproblemet i Samhällsforskningen, Stockholm 1972

Statens råd för samhällsforskning: 20 års samhällsforskning, Stockholm 1969.

4. Forskning och samhälle - organisatoriska frågor

4.1 Inledning

Utredningen har haft att behandla frågor som gäller relationerna mellan den beteendevetenskapliga forskningen och arbetslivet som tillämpningsområde för denna forskning. Utredningen har bl a sökt klargöra vilka åtgärder som erfordras för att olika typer av arbetslivsforskning skall komma till stånd, vilka krav som denna forskning ställer på forskningsinstitutionerna i olika hänseenden samt vilka åtgärder som erfordras för att tillvarata resultaten av arbetslivsforskningen och föra ut dessa så att de kommer till praktisk tillämpning.

I detta kapitel behandlas inledningsvis de begrepp som vanligen användes för att ur tillämpningssynpunkt särskilja olika typer av forskning samt särskilt vissa begrepp som utredningen ansett klargörande vid diskussionen av arbetslivsforskningens problem. Vidare diskuteras åtgärder för styrningen av forskning mot tillämpningsproblem samt organisationen av en tillämpningsinriktad samhälls- och beteendevetenskaplig forskning. Slutligen behandlas den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningens funktioner i samhället och omsättningen av denna forsknings rön i praktisk verksamhet.

4.2 Beteckningar på olika typer av vetenskaplig verksamhet

Vid diskussion av forskningsfrågor användes ofta en terminologi som särskiljer begreppen grundforskning, tillämpad forskning och utvecklingsarbete. Dessa begrepp definieras vanligen på följande sätt (SCBs definition):

Grundforskning: Systematiskt och metodiskt sökande efter ny kunskap och nya idéer utan någon bestämd tillämpning i sikte.

Tillämpad forskning: Systematiskt och metodiskt sökande efter ny kunskap och nya idéer med en bestämd tillämpning i sikte.

Utvecklingsarbete: Systematiskt utnyttjande av forskningsresultat och vetenskaplig kunskap för att åstadkomma nya produkter, nya processer, nya system eller väsentliga förbättringar av redan existerande sådana.

Den distinktion, som enligt dessa definitioner görs mellan grundforskning och tillämpad forskning kan synas oklar. Detta har bl a framhållits i en rapport från TCOs forskningsdelegation (Stockholm, 1970). Här konstateras bl a att "bakom den övervägande delen av forskningen finns någon vag om också inte uttalad föreställning om att forskningen skulle få någon tillämpning". I denna rapport belyses det komplicerade samspelet mellan samhällsstruktur och vetenskap i samhällsutvecklingen.

Den beteendevetenskapliga forskning som behandlar människans eller gruppens funktionssätt på ett generellt plan, utan bestämd hänsyftning till problem inom någon särskild sektor av samhällslivet, bör självfallet betecknas som grundforskning. Till grundforskningen bör också hänföras sådan forskning som avser inomvetenskapliga metod- och teoriproblem.

Det kan här inskjutas att många av den beteendevetenskapliga grundforskningens olika grenar har nära anknytning till, och tillämpningsmöjligheter inom arbetslivsforskningen. Samverkan grundforskning - tillämpningsinriktad forskning är en ur tillämpningsområdets synpunkt viktig fråga. Enligt olika bedömare har den beteendevetenskapliga grundforskningens rön i alltför liten utsträckning kommit till utnyttjande inom beteendevetenskapens olika tillämpningsinriktade grenar (jfr Frankenhauser, 1972).

Utredningen betraktar den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen som tillhörande kategorin tillämpad, eller med ett logiskt mer korrekt uttryck, tillämpningsinriktad forskning. Att beträffande arbetslivsforskningen söka göra de distinktioner mellan forskning "utan någon bestämd tillämpning i sikte" och forskning "med en bestämd tillämpning i sikte" som anges i den ovan återgivna definitionen, ter sig ej fruktbart. Det är däremot i vissa sammanhang av intresse att söka klargöra i vilken utsträckning forskarna själva respektive andra intressenter i forskningen bidragit till formuleringen av målen för densamma.

Begreppet utvecklingsarbete ter sig i beteendevetenskapliga sammanhang ibland något diffust och oklart. Detta begrepp synes vara hämtat från det tekniska området, där resultaten av utvecklingsarbetet vanligen är av konkret natur. Vissa grenar av beteende-

vetenskapen arbetar fram konkreta produkter i form av undersökningsinstrument: t ex test eller attitydmättningsformulär; eller instrument för påverkan i form av pedagogiska hjälpmedel. Ofta är emellertid resultaten av ett beteendevetenskapligt utvecklingsarbete av en icke så konkret och påtaglig natur, utan består av metodik. Som exempel kan nämnas intervjumetodik, undervisningsmetodik och terapeutisk metodik.

Andra begrepp har föreslagits som ev ytterligare kan klargöra forskningens funktioner i relation till ett tillämpningsområde. I en aktuell avhandling rörande pedagogisk forskning (Bengtsson, 1972) diskuteras mer ingående olika synsätt på sambandet forskning - samhälle. Här föreslås en indelning av den s k beslutsorienterade forskningen, vilket begrepp i stort synes motsvara begreppet tillämpningsinriktad forskning, i tre huvudtyper:

problemlösande forskning, innefattande utvecklingsarbete, som avser att direkt leda fram till hjälpmedel och åtgärder, t ex inom pedagogiken ett studielämplighetsprov eller ett undervisningsmaterial;

problembelysande forskning, som avser att ge underlag för en diskussion och beslut om åtgärder, t ex en empirisk belysning av hur en skolreform påverkat den sociala rekryteringen till olika skolformer; samt

problemgenererande forskning, som är framtidsorienterad och som utifrån teoretiska eller empiriska analyser försöker formulera nya och hittills obeaktade problemställningar och utvecklingslinjer.

I många fall har utredningen ej funnit anledning att i betänkan- det söka göra några distinktioner mellan forskning och utvecklingsarbete. Ofta brukar man då båda typerna av aktiviteter avses använda beteckningen FoU (Forskning och Utveckling). Utredningen har för sin del valt att i flertalet fall använda ordet forskning med en mer vidsträckt innebörd så att det också innefattar olika slag av utvecklingsarbete. Då det framstått som väsentligt att göra mer bestämda distinktioner mellan olika typer av vetenskaplig verksamhet, som vid den avslutande problemanalysen i kap 9, har utredningen använt de ovan refererade begreppen problemlösande, problembelysande och problemgenererande forskning.

4.3 Styrning av forskning mot problemområden i samhället

Fördelningen av resurser för samhällsvetenskaplig och beteendevetenskaplig forskning har i Sverige i stor utsträckning skett i ett system som följt den akademiska tradition enligt vilken forskarna lämnas stor frihet att själva välja sina mål och forskningsuppgifter. I det system som här utvecklats för samspelet mellan samhället och forskarna utövar statsmakten endast en mycket allmän kontroll över forskningen. I huvudsak begränsar staten sig till att bestämma storleken av de resurser som skall tilldelas större disciplinområden. Den fortsatta användningen av resurserna, bl a fördelningen på olika forskningsriktningar inom disciplinerna samt mellan olika forskare och projekt, betraktas här i stor utsträckning som en intern angelägenhet inom universitetsväsendet. Bedömningar av olika forskares kompetens ur vetenskaplig synpunkt har en mycket stor eller avgörande betydelse vid denna fördelning. Bedömningar av samhällsnyttan eller tillämpningsmöjligheterna hos olika forskningsgrenar tillmätas här vanligen relativt liten betydelse. Sådana synpunkter är heller inte aktuella inom stora avsnitt av det samhällsvetenskapliga området.

Sett ur samhällsperspektivet kan det traditionella självstyret inom den vetenskapliga världen vid fördelningen av resurser på enskilda forskare och projekt bl a motiveras av att det vad grundforskningen beträffar ofta är svårt att bedöma samhällsnyttan av olika projekt, framför allt på längre sikt. En satsning på den personliga kompetensen samt i övrigt en stor frihet för forskarna vid valet av uppgiften synes då vara en klok strategi. En sådan frihet kan bl a antas ge gynnsamma förutsättningar för nyskapande insatser. Att forskarna har möjlighet att agera fritt och på egna initiativ är givetvis också önskvärt om man vill att forskningen kritiskt och självständigt skall granska samhällsproblemen. Om man vill få till stånd en planmässig och långsiktig vetenskaplig bearbetning av bestämda problemområden kan det emellertid bli nödvändigt att söka åstadkomma en viss styrning av forskningens inriktning.

En första nivå av styrning av forskningen mot specificerade problemområden i samhället är att inrätta tillämpningsinriktade uni-

versitetstjänster. Uppgifter som gäller tillämpningsinriktad forskning har inom universitetsväsendet vanligen förenats med ansvar för viss yrkesinriktad utbildning.

En ytterligare styrning av forskningen från samhällets eller från olika intressenters sida mot vissa tillämpningsområden kan åstadkommas genom att man ställer projektmedel till förfogande för forskning med viss inriktning. Ett exempel på sådan riktad anslagsgivning inom arbetslivsforskningens område är bildandet av Personaladministrativa rådet (kap 7) då anslagsmedel ställdes till förfogande för forsknings- och utvecklingsarbete som kan "fördjupa kunskapen om de faktorer som berör människan i arbetslivet". Även en sådan riktad anslagsgivning kan bedrivas relativt passivt, dvs så att de anslagsgivande organen avvaktar forskarnas initiativ till forskningsprojekt. Dessa organ är däremot sammansatta så att utöver vetenskapliga bedömningar av projekten också bedömningar ur tillämpningssynpunkt kommer till stånd.

En mer aktiv styrning av forskningens inriktning betecknas vanligen programverksamhet. En fullt utbyggd sådan verksamhet innebär att man kartlägger forskningsbehov, upprättar ett program i vilket specificerade forskningsuppgifter samt en prioritering av dessa anges, samt att man genom olika åtgärder söker få till stånd forskning enligt programmet. Dessa senare åtgärder kan bestå av forskning i programorganets egen regi, av forskningsuppdrag till forskare vid institutioner utanför programorganet eller medelstillsdelning till forskare efter ansökan enligt programmets prioritering. Olika åtgärder som syftar till att stimulera forskarnas intresse för vissa problemområden är vanliga i samband med programverksamhet, t ex anordnande av konferenser eller symposier. Slutligen kan i programverksamheten ingå olika åtgärder som syftar till att föra ut forskningsresultaten i praktisk användning.

En viss begränsad programverksamhet kan bedrivas utan att programorganet förfogar över egna forskningsmedel. Detta förutsätter att programorganet har auktoritet och inflytande och kan verka för att viss forskning kommer till stånd genom att stödja forskares anslagsframställningar hos forskningsfonder eller myndigheter.

En effektiv programverksamhet kräver resurser för en kontinuerlig bevakning av tillämpningsområdet och utvecklingstendenserna inom detta samt av forskningen inom området. För dessa uppgifter erfordras resurser för kontaktverksamhet, vissa utredningar och preliminära kartläggningar av problem samt för dokumentation. Det bör framhållas att även vid en utbyggd programverksamhet de forskare som berörs aktivt bör medverka vid formuleringen av forskningsmålen. Forskningsprojekten växer härvid fram i ett samspel mellan forskarna och företrädarna för tillämpningsområdet.

Inom arbetslivsforskningens område har programverksamhet organiserats vid PA-rådet (kap 7) och vid arbetarskyddsfonden (6.2.3).

4.4 Organisation av forskningsverksamhet

Den tillämpningsinriktade samhälls- och beteendevetenskapliga forskningen var ursprungligen organiserad inom disciplininriktade universitetsinstitutioner. Senare har olika typer av tillämpningsinriktade forskningsinstitutioner vuxit fram, ofta med en mångvetenskaplig (tvärvetenskaplig) uppbyggnad. En internationellt känd forskare, Eric Trist, vilken på uppdrag av UNESCO studerat social- och humanvetenskapliga forskningsfrågor, har föreslagit en indelning av de samhällsvetenskapliga forskningsorganen i tre huvudkategorier med hänsyn till deras "produktionsinriktning" ("types of output mix"), nämligen följande (Cherns m fl, 1972):

- A. Specialistbaserade ("profession-based") institutioner, som arbetar inom eller med mycket nära anknytning till en myndighet eller ett motsvarande organ som direkt i sin praktiska verksamhet utnyttjar och tillämpar resultat av forsknings- och utvecklingsarbete. Forskarna och de som skall utnyttja forskningsresultaten har här nära kontakt, vilket leder till en ömsesidig upplärning beträffande den andra partens problem och arbetsmetodik. Dessa institutioner producerar en kombination av forskning och service.
- B. Disciplinbaserade ("disciplin-based") institutioner inom universitetet inriktade på att genom grundforskning vidga gränserna för vårt vetande och genom undervisning föra detta vetande vidare till kommande generationer. Undervis-

ningen avser såväl lägre akademiska examina som forskar-examen. Dessa institutioner producerar forskning och utbildning.

- C. Områdes- eller problemområdesbaserade ("domain-based") institutioner. Dessa kan vara förlagda till universiteten, och då på något sätt, t ex genom personella samband, anknutna till flera disciplinbaserade institutioner. De kan också vara organiserade som fristående institut utanför universiteten. Dessa institutioner har en mångvetenskaplig uppbyggnad och arbetet organiseras här i forskargrupper, ej som individuell forskning. De är till skillnad från institutioner av typ A inriktade på generella snarare än situationsbundna problem, men har åtagit sig såväl ett vetenskapligt ansvar som ett ansvar för tillämpningen av forskningen. Även här förekommer utbildning, dock vanligen endast forskarutbildning. Dessa institutioner producerar forskning och tillämpning.

I Sverige har en uppbyggnad av forskningsorgan av typ A med direkt anknnytning till myndigheter ej förekommit i någon större utsträckning. Ett förslag om en uppbyggnad inom arbetsmarknadsverket av en enhet för bl a vissa utvecklingsuppgifter inom arbetspsykologin lades fram av 1962 års arbetspsykologutredning (6.3.1). Detta förslag genomfördes ej. F d arbetsmedicinska institutets inordnande som en avdelning i arbetarskyddsverket (5.3.3) kan ses som ett uttryck för en strävan att samordna forsknings- och utvecklingsverksamhet med verksamheten vid ett samhällsorgan för tillämpningsuppgifter och skapa ett organ av typ A.

Ett exempel i Sverige på ett forskningsinstitut av typ C är institutet för social forskning (5.3.2).

PA-rådet (kap 7) inrymmer olika element av vilka vissa kan anses tillhöra institutionstyp A, andra institutionstyp C.

En förutsättning för institutioner av typ A är självfallet att den forskningsverksamhet som man avser att bedriva naturligt är förankrad i ett speciellt samhällsorgan. En organisationsform där forskningen anknytes till ett organ med ett direkt tillämp-

ningsansvar kan i vissa fall innebära risker för att forskningsverksamheten får en alltför kortsiktig karaktär med snäv inriktning på näraliggande praktiska problem. Å andra sidan kan en organisation av typ A genom den nära kontakten mellan forskare och avnämare av forskningsresultat ge fördelen att forskningsresultaten här väl tillvaratas och utnyttjas.

Den traditionella disciplinorienterade forskningsinstitutionen vid universiteten, institutioner av typ B, ger ur tillämpningsområdets synpunkt bl a fördelen att man här har den naturliga anknytningen till forskarutbildningen, vilket är viktigt med hänsyn till rekryteringen av forskare till tillämpningsområdet. Man kan här också tillgodogöra sig arbetsinsatser av personer under forskarutbildning. En annan fördel som kan vinnas genom anknytningen av den tillämpningsinriktade forskningen till universiteten är möjligheterna till kontakt med verksamheten inom olika grundforskningsområden. Nära kontakt mellan tillämpningsinriktad forskning och grundforskning inom en disciplin torde kunna ge impulser av värde för utvecklingen på ömse sidor. Den traditionella disciplinavgränsade organisationen vid universiteten kan däremot eventuellt motverka mångvetenskapliga ansatser. Detta problem har man bl a sökt lösa genom s k centrumbildningar (jfr 5.2.2).

Vid institutioner av typ B begränsas genom inriktningen på utbildning eventuellt möjligheterna till engagemang i tillämpningsområdets problem. Valet av forskningsuppgifter, formuleringen av problemen osv, kommer här att påverkas av hänsyn till vad som är användbart och lämpligt ur forskarutbildningssynpunkt. Inriktningen på utbildning har också gjort att universitetsinstitutionerna ofta haft svårt att hålla den stab av personal med speciell kompetens, t ex särskild praktisk erfarenhet, som erfordras för en mer långsiktig och omfattande tillämpningsinriktad forskning.

Vad beträffar forskningsinstitut av typ C slutligen är huvudmotiven för att inrätta sådana dels att man här eventuellt kan skapa bättre förutsättningar för mångvetenskapliga forskningsansatser än vid de disciplinavgränsade universitetsinstitutionerna, dels att sådana forskningsinstitut bättre än universitetsinstitutionerna lämpar sig för planläggning och genomförande av stora och

långsiktiga projekt. Det bör framhållas att forskningsinstitut av typ C också kan inrättas inom ramen för universitetsväsendet och då eventuellt byggas upp av forskare som har en dubbel anknytning, så att de också är verksamma vid disciplinriktade institutioner, med t ex uppgifter som handledare av forskarstudier.

Ett ytterligare motiv för att tillskapa forskningsinstitut av typ C är att forskning som bedrivs i organisationer och institutioner i samhället kräver samtycke och medverkan från dem som ansvarar för eller arbetar inom dessa. Denna forskning skiljer sig därigenom på ett avgörande sätt från sådan forskning som kan bedrivs inom en forskningsinstitution, t ex viss laboratorieforskning, eller som ej närmare berör eller kräver aktiv medverkan av människor utanför institutionen. En forskning i samhället måste förankras hos dem som berörs av densamma. Hur forskningsuppgifterna väljs och formuleras, hur forskningsarbetet planläggs och genomförs samt hur forskningsresultaten utnyttjas, är här ej angelägenheter för forskarna ensamma. Vid ett särskilt forskningsinstitut av typ C kan man eventuellt skapa bättre möjligheter att utforma lednings- och samverkansfunktioner med hänsyn härtill, än vad som är möjligt vid en universitetsinstitution.

4.5 Åtgärder för överföring av forskningsresultat till arbetslivet som tillämpningsområde

Forskningsresultat kan som tidigare framhållits föras ut i samhället på flera olika vägar. Här skall i korthet diskuteras dels forskningens allmänna idé- och kunskapsskapande funktion, dels utflödet av forskningen genom instrument respektive genom till specialister knuten metodik.

Den samhällsforskning eller beteendebetenskapliga forskning som kartlägger och beskriver aktuella förhållanden eller påvisar tendenser i samhällsutvecklingen kan påverka opinionen, läggas till grund för fackligt eller politiskt arbete osv, för att så småningom utnyttas i åtgärder i form av lagstiftning eller allmänt i en förändrad praxis. Den beteendebetenskapliga arbetslivsforskningen kan också ge impulser till tekniskt utvecklingsarbete. För

att forskningen skall kunna ge sådana effekter fordras i vissa fall en bred spridning av information om forskningsresultat, avsedd att nå en större allmänhet, i andra fall en informations-spridning eller kunskapsöverföring riktad mot speciella grupper i samhället. Utbildning av olika kategorier av specialister i företagen, av fackföreningarnas förtroendemän och funktionärer osv är ett viktigt led i en sådan riktad överföring av resultat av den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen.

Viss beteendevetenskaplig forsknings- och utvecklingsverksamhet leder som ovan konstaterats fram till hjälpmedel och instrument som mer rutinemässigt kan användas inom arbetseenheter eller i arbetsmarknadsorganens verksamhet. Exempel på sådana hjälpmedel är frågeformulär för kartläggning av befattningsinnehåll och arbetskrav eller av problem i arbetsmiljön samt psykologiska test, intresseinventorier osv för kartläggning av individegenskaper. Andra exempel är olika hjälpmedel för utbildning. Vissa av de hjälpmedel som här åsyftas kan utan större utbildningsinsatser föras ut till praktisk användning. Andra metoder eller instrument, framför allt vissa psykologiska undersökningsmetoder måste, även om förfaringssätten är standardiserade, handhas av specialutbildad personal.

Ett exempel på en mer utvecklingsbetonad beteendevetenskaplig tillämpningsverksamhet i arbetslivet är olika användningar av sociologisk undersökningsmetodik vid kartläggning av problem inom arbetseenheter, t ex attitydundersökningar som syftar till att klargöra hur arbetsmiljö, ledningsformer etc upplevs av personalen och att därigenom finna orsaker till hög personalomsättning eller störningar i produktionen. I sådana undersökningar utnyttjas i stor utsträckning tidigare utprövad standardiserad metodik. Ofta krävs dock anpassning och vidareutveckling av denna så att den lämpar sig för den aktuella situationen. En sådan verksamhet kan ha karaktären av praktisk problemlösning. Uppgifternas mer utvecklingsbetonade karaktär har dock gjort att forskare i vissa fall engagerat sig i sådan verksamhet. Gränserna mellan forskning och rutinemässig tillämpning är här mer flytande än inom den tidigare nämnda typen av verksamhet som gäller t ex psykologiska urvalsundersökningar.

Beteendevetenskapen utvecklar också metodik som ej har en standardiserad karaktär och som i sin tillämpning ställer stora krav på såväl teoretiskt kunnande som praktisk erfarenhet. Ett illustrativt exempel på sådan metodik från ett annat tillämpningsområde är psykoterapeutisk metodik. Inom arbetslivet förekommer en verksamhet som på liknande sätt grundas på beteendevetenskaplig teori och som dessutom kräver omfattande praktisk erfarenhet, nämligen inom området organisationsutveckling. Härmed avses olika åtgärder som syftar till att åstadkomma planlagda förändringar inom arbetsorganisationer, t ex förändringar som innebär ökat och breddat engagemang och inflytande för anställda av olika kategorier i organisationens beslutsprocesser. Sådan verksamhet har i stor utsträckning bedrivits av beteendevetenskapliga forskare. En särskild forskningsinriktning har här utvecklats och lanserats under rubriken aktionsforskning.

Inom denna forskningsriktning betonas bl a betydelsen av det praktiska exemplet som ett sätt att överföra forskningens resultat. Vidare betonas att forskaren ej här överför sina idéer och lösningar till en passiv mottagarpart, utan att de som berörs av forskningen aktivt medverkar i forskningsprocessen, vilket betecknas som medverkande forskning. Ett forskningsprojekt syftar här dels till att utvinna ny kunskap, dels till att åstadkomma vissa resultat i en bestämd situation, dels till att föra ut nya idéer och påverka utvecklingen i ett vidare sammanhang.

Behoven av insatser av beteendevetenskapligt utbildade specialister av olika slag inom arbetslivet har i stor utsträckning tillgodosetts genom konsultationsverksamhet. Endast vissa större företag eller myndigheter har skaffat sig egna sådana specialister. Konsultationsinsatserna har haft en varierande karaktär från en relativt rutinmässig verksamhet, som t ex psykologiska urvalsprövningar, till en vetenskapligt kvalificerad nyskapande verksamhet, som kan betecknas som uppdragsforskning.

Gränserna mellan forsknings- och konsultationsverksamhet inom det område som här diskuteras är som framgått i viss mån flytande. Ett och samma projekt kan innebära såväl en konsultationsinsats, som syftar till vissa konkreta effekter i en given situation, som

en forsknings- eller utvecklingsinsats av nyskapande karaktär. Inte minst inom aktionsforskningen är gränserna mellan forskning och konsultation utsuddade. Internationellt har aktionsforskningen ofta utgått från fristående forskningsinstitut, vilka ibland delvis haft karaktär av konsultationsorgan.

Kännetecknande för en konsultationsverksamhet är bl a att konsultationsprojekt initieras av en enskild beställare. Konsultationsverksamheten måste bedrivas mot bakgrund av ekonomiska överväganden på relativt kort sikt, vilket bl a innebär att man här så långt det är möjligt söker utnyttja beprövad metodik och erfarenhet. Det blir härigenom möjligt att med viss säkerhet på förhand bestämma vilken arbetsinsats som erfordras för att nå visst resultat. Forskningsverksamhet i sin mest renodlade form som grundforskning, initieras av forskaren själv. Tillämpningsinriktad forskning kan bedrivas på forskarens eget initiativ eller på uppdrag av en beställare. För att närmare klargöra skillnaden mellan forsknings- och utvecklingsprojekt å ena sidan och affärsmässigt drivna konsultationsprojekt å andra sidan kan det vara lämpligt att i ett antal olika hänseenden söka ange projektens läge på en skala från mer utpräglad forskningsbetonad till en mer utpräglad konsultationsbetonad verksamhet. Ett försök till listning av olika kriterier som är av betydelse i sammanhanget presenteras i figur 2. Figuren är en vidareutveckling av en framställning i en intern PA-rådsutredning (1965).

I kapitlet omnämnda arbeten:

Bengtsson, J: Utbildningsval, utbildningsforskning och utbildningsplanering, Lund 1972

Cherns, A B et al: Social Science and Government - Policies and Problems, London (Tavistock) 1972

Frankenhaeuser, M: Synpunkter på forskning om människan i framtidens samhälle (Ds Ju 1972:24, specialarbete S1 till SOU 1972:59)

Rapport från arbetsgruppen Personaladministration - forskningen till Personaladministrativa kommittén, PA-rådet, Stockholm 1965, stencil

TCOs forskningsdelegation: Forskning och utveckling, Stockholm 1970

Fig 2 Karaktäristika för forsknings- och utvecklingsprojekt
(FoU) respektive konsultationsprojekt

Utpräglade FoU-projekt	Mellanformer, viss uppdrags- forskning etc	Utpräglade konsulta- tionsprojekt
←—————→		
1) Projektet initierat av forskaren.		Projektet initierat av uppdragsgivaren
2) Forskaren väljer ut situationer som erbjuder gynnsamma betingelser för att nå mål enl punkt 3 och 4.		Konsulten har att agera och göra det "bästa möjliga" i en förelagd situation.
3) Forskaren är inriktad på att erhålla generaliserbar kunskap, nå vissa spridningseffekter etc.		Konsulten är inriktad på att nå visst resultat i den givna situationen.
4) Forskaren är inriktad på nyskapande, innovation. Forskaren måste därför i vissa fall ta risker att "misslyckas".		Konsulten utnyttjar så långt det är möjligt beprövade metoder för att med största säkerhet och minsta arbetsinsats nå avsett resultat.
5) Tilldelning av medel till forskningsverksamhet måste baseras på ofta relativt osäkra bedömningar av projektens "värde". Resurstilldelningen beräknas så att specificerade kostnader för verksamheten täcks.		Uppdragsgivaren förväntar sig viss avkastning av tilldelade medel. Konsulten arbetar i en marknadssituation som ger möjligheter att ta ut en affärsmässig vinst.
6) Forskning finansieras vanligen av samhället, organisationer (branscher) etc.		Konsultation finansieras av enskilda företag, myndigheter etc.
7) Forskningsresultat skall i princip vara offentliga.		Resultat vid konsultation disponeras av uppdragsgivaren.

5. Forskningsinstitutioner

5.1 Inledning

I detta kapitel behandlas de institutioner vid vilka i någon större utsträckning en eller annan form av beteendevetenskaplig arbetslivsforskning förekommer. Uppgifter lämnas bl a om institutionernas resurser för arbetslivsforskning och den verksamhet inom området som bedrevs 1972 eller som avslutats under de närmast föregående åren. PA-rådet och dess verksamhet behandlas i kap. 7.

Beskrivningarna har främst baserats på svaren på en enkät utredningen sände ut hösten 1972 till de institutioner där arbetslivsforskning kunde förväntas förekomma. Vissa uppgifter har härutöver inhämtats ur projektkataloger, olika institutioners verksamhetsberättelser m m samt genom personliga kontakter med forskare. Det bör framhållas att ojämnheter i enkätsvaren, med variationer i preciseringen av uppgifterna, ej medgett en mer exakt sammanställning av de personella och andra resurser som satsas på arbetslivsforskning. Ojämnheterna i enkätsvaren kan också ha medfört att beskrivningarna av forskningsverksamheten i vissa fall kan vara ofullständiga. Dessa beskrivningar, som gjorts relativt kortfattade, får närmast ses som en exemplifiering av den aktuella forskningen. En översikt institutionsvis av rubrikerna på samtliga de forskningsprojekt som inrapporterats till utredningen, med uppgifter om projektledare och anslagsgivare, lämnas i bil 2 (enkätskrivelse bil 1).

5.2 Universitet och högskolor

5.2.1 Institutioner inom samhällsvetenskaplig fakultet

Utredningen har som tidigare anförts att behandla en forskningsverksamhet som utgår från universitetsdisciplinerna psykologi, pedagogik och sociologi. Arbetslivsforskningen baseras i viss utsträckning på teori och metodik som härrör från och som vidareutvecklas inom dessa discipliners grundforskningsområden. Inom ytterligare ett ämne vid samhällsvetenskaplig fakultet, företagsekonomi, behandlas inom en beteendevetenskaplig referensram, och med be-

teendevetenskaplig metodik, problem som faller inom arbetslivsforskningen, nämligen organisationsfrågor.

Några fasta tjänster med föreskriven inriktning på arbetslivsforskning finnes dock inte inom ovannämnda ämnen. Vid de psykologiska institutionerna finns sammanlagt tre professorer eller biträdande professorer i tillämpad psykologi. Begreppet tillämpad psykologi innefattar såväl det i sig stora området arbetspsykologi som klinisk psykologi, skolpsykologi och rättspsykologi. Vid de samhällsvetenskapliga fakulteterna finns f n två professorer med en markerad inriktning mot arbetslivsforskningsområdet: en i psykologi och en i sociologi, båda vid Göteborgs universitet. Vid handelshögskolan i Stockholm finns en personlig professur i socialpsykologi med personaladministration, bekostad av donationsmedel från PA-rådets vetenskapliga fond (se 7.2.2).

Uppgifter att bedriva forskning åvilar utöver professorer och biträdande professorer innehavarna av särskilda forskartjänster vid de statliga forskningsråden. Statens råd för samhällsforskning (se 6.2.1) som i första hand svarar för uppgiften att förse institutionerna inom samhällsvetenskaplig fakultet med forskningsresurser utöver de basresurser som den fasta universitetsorganisationen ger, bekostade under budgetåret 1972/73 två tidsbegränsade forskartjänster med inriktning på arbetslivsforskning: en i arbetssociologi med speciell inriktning på arbetsmarknadsforskning placerad i Göteborg, och en i arbetspsykologi med socialpsykologisk inriktning placerad i Stockholm. Dessa tjänster är begränsade till tre år, med möjlighet till förlängning av förordnandet i ytterligare tre år.

I viss utsträckning utförs också forskningsarbete av personer som är anställda på undervisningstjänster, t ex universitetslektorat.

Tillfällig personal, företrädesvis forskningsassistenter på akademisk grundexamensnivå och ev under forskarutbildning, engageras med lön ur forskningsanslag på begränsade tider i projekt vid universitetsinstitutionerna. Man kan här också tillgodogöra sig insatser i forskningsarbetet av personer under forskarutbildning, utan att anslagsmedel behöver disponeras härför.

Vid de psykologiska institutionerna fanns höstterminen 1972 fem

olika forskargrupper som ägnade sig åt forskning med direkt inriktning på arbetslivsproblem. I dessa grupper ingick fyra disputerade forskare som ägnade sig åt denna forskning på heltid och ytterligare två som ägnade sig åt verksamheten på deltid. Sammanlagt ingick i dessa grupper ett 15-tal doktorander eller forskningsassistenter med lägst akademisk grundexamen.

Vid Stockholms universitets psykologiska institution finns en forskargrupp inom området arbetslivets socialpsykologi. Huvudinriktningen för forskningen är här studiet av relationen mellan å ena sidan olika aspekter av arbete och arbetsmiljö och å andra sidan individens arbetsupplevelse och hälsa. Inom gruppen bedrivs för närvarande bl a studier av hur arbetsupplevelsen påverkas av olika förhållanden i omgivande samhälle och arbetsmarknadsområde. Vidare bedrivs studier som avser förhållandet mellan mekaniseringsgrad och arbetstillfredsställelse respektive psykisk hälsa. Inom båda dessa projekt studeras förhållanden inom sågverksindustrin. Inom gruppen har påbörjats forskningsverksamhet som avser olika aspekter av skiftesarbete. Ett ytterligare projekt gäller frånvaro från arbetet.

En annan forskargrupp vid institutionen studerar laboratoriemässigt och i verkliga arbetssituationer sk biologiska rytmer och deras betydelse inom arbetslivet. Studiet avser bl a relationen mellan individens biologiska dygnsrytm och olika arbetstidsförhållanden, t ex skiftarbete, arbetsprestationer, frånvaro osv. Sedan ett flertal år studeras av ytterligare en annan forskargrupp vid psykologiska institutionen i Stockholm effekterna av vissa stressfaktorer på psykologiska och fysiologiska funktioner. Den grundforskning som här bedrivits har nära anknytning till vissa arbetslivsproblem. Man har bl a undersökt relationerna mellan hormonell aktivitet som mått på psykologisk stress och olika belastande faktorer i arbetssituationen samt variationen i stressreaktion mellan individer.

De två sistnämnda forskningsgrupperna är engagerade i tvärvetenskapliga forskningsprojekt, bl a ett samarbete med den tidigare nämnda forskargrupp som bedriver arbetslivsforskning med socialpsykologisk huvudinriktning.

En relativt omfattande projektverksamhet, med inriktning på bl a personaladministrativa problem inom företag och förvaltning, bedrivs av en forskargrupp vid psykologiska institutionen vid Göteborgs universitet. Man har här under de senaste åren bl a studerat frågor som gällt personaladministrativa rutiner inom arbetsförmedlingen samt samspelet mellan personal och klienter liksom mellan vissa kategorier av befattningshavare inom socialvården. Vidare har en större utredning av chefsuppgifter inom den civila statsförvaltningen genomförts på uppdrag av statskontoret. Utredningen syftade till att skapa ett underlag för planering av chefsutbildning. Flera utredningar av personaladministrativa rutiner har utförts inom industriföretag. Ett omfattande projekt drives vid ett större verkstadsföretag. Undersökningen har omfattat kartläggning av de anställdas uppfattning om personalpolitik och arbetsförhållanden och har lagts till grund för diskussioner av åtgärdsförslag inom ett stort antal härför upprättade arbetsgrupper. Ett projekt har gällt de ombordanställdas anpassning och trivsel i arbetet. Ett annat aktuellt projekt inom institutioner som lyder under socialstyrelsen gäller utveckling av ett personalpolitiskt program med förankring i de anställdas uppfattning om sin arbetssituation. Ett doktorandprojekt vid institutionen gäller analys av en yrkesroll. Här studeras hur en yrkesroll, i detta fall psykologrollen, uppkommer. Projektet avser att ge generella metoder för kartläggning av yrkesroller, värdering av utbildning i relation till yrkeskrav samt för rekrytering.

Vid psykologiska institutionen, Umeå universitet, har inom en forskargrupp för kommunikationspsykologi ett större projekt med rubriken: "Arbetsmotivation och prestation vid människa - maskin kommunikation", påbörjats. Projektet avser ett experimentellt studium av hur arbetsuppgiftens karaktär påverkar individens arbetstillfredsställelse, koncentrationsgrad, psykiska trötthet m m.

Vissa projekt vid de psykologiska institutionerna med annan huvudinriktning har nära anknytning till arbetslivsforskningen. Här kan bl a följande projekt nämnas.

Vid Stockholms universitets psykologiska institution drives sedan 1965 en långsiktig och brett upplagd uppföljningsundersökning av hela årskurser av elever i grundskolan i Örebro, det s k Örebro-

projektet. Inom detta projekt studeras bl a elevernas val av studieväg och yrke. Vid samma institution studerar en annan forskningsgrupp de dövas sociala villkor i utbildning, arbetstid och fritid. En miljöhygieniskt inriktad forskning vid institutionen drivs i samarbete med KTH. Denna forskning rör luktupplevelser och mätning av sådana. Forskningsverksamheten ifråga har bl a praktiska tillämpningar vid utveckling av teknik för rökgasrening.

Forskningsverksamheten vid psykologiska institutionen, Uppsala universitet, är bl a inriktad mot trafiksäkerhetsproblem. Denna forskning har tillämpningsmöjligheter vid utformning av vissa typer av människa-maskinsystem också inom arbetslivet.

Vid två av de pedagogiska institutionerna bedrevs arbetslivsforskning när enkäten besvarades. Vid den ena av dessa institutioner sysselsatte denna verksamhet flera disputerade forskare på deltid samt tre doktorander. Vid den andra institutionen sysselsatte verksamheten en disputerad forskare på deltid samt sex doktorander eller licentiander.

Vid pedagogiska institutionen, Stockholms universitet, har en rad undersökningar, redovisade som uppsatsarbeten, gällt arbetsmiljö, arbetsförhållanden inom olika yrken m m. Undersökningarna har utförts inom ramen för en forskningsgrupp, "IAN": pedagogisk analys av relationerna mellan Individ, Arbete och Närmiljö.

Pedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet har under flera år haft ett fortlöpande samarbete med PA-rådet som avsett forskning inom området vuxenutbildning. Ett pågående samarbetsprojekt avser samspelet grundutbildning-arbetserfarenhet-vidareutbildning. Ett annat större aktuellt projekt gäller mätning av elevmotivation inom yrkesskolan. Bland nu avslutade projekt kan nämnas studier av kvinnors intresse för befordran i relation till arbetstillfredsställelse och vissa bakgrundsvariabler; utbildning av företagsledare; könsroller och arbetstillfredsställelse; skol-
elevers värderingar av faktorer i yrkesarbetet; fackskoleingenjörers syn på sin utbildning; beskrivning av arbetsprövningsselever samt försök att prognostisera arbetsförmåga; konstruktion av ett intresseformulär för gymnasister; studie av yrkeskrav och av arbetsuppgifter beträffande yrkeslärare; samt undersökning av vuxenstuderandes situation.

Universitetens pedagogiska institutioner har ett visst samarbete med lärarhögskolorna. Sådant samarbete förekommer bl a beträffande ett projekt angående studie och yrkesval i fackskola och gymnasium som drivs gemensamt av lärarhögskolan och den pedagogiska institutionen i Umeå.

Studier av yrkeskarriären, dvs individens studievägar och anställningar, bedrivs i ett antal projekt, bl a vid lärarhögskolorna. Individens yrkeskarriär relateras i dessa studier till bl a social bakgrund, skolprestationer och vissa psykologiska variabler. Den äldsta av dessa undersökningar, den s k Malmö-undersökningen, gäller elever som 1938 tillhörde 3:e årskursen i Malmö skolor. Undersökningen leds av forskare vid lärarhögskolan i Stockholm. Vid lärarhögskolan i Stockholm påbörjades vidare 1970 en undersökning av en årskull elever i Västmanland som avsåg elevernas utbildnings- och yrkesvägar efter grundskolans årskurs 9.

Vid universitetens sociologiska institutioner bedrevs hösten 1972 olika typer av arbetslivsforskning inom ett tiotal mindre eller större projekt. Verksamheten engagerade på deltid, i något fall heltid, fyra disputerade forskare samt ett 15-tal doktorander eller forskningsassistenter med akademisk grundexamen.

Vid sociologiska institutionen vid Uppsala universitet drivs ett forskningsprojekt i visst samarbete med delegationen för förvaltningsdemokrati. Projektet avser studier av effekterna av den försöksverksamhet som i samråd med delegationen inletts vid vissa statliga verk. Vidare bedrivs vissa studier av sjukfrånvaro. Ett annat projekt vid institutionen avser målen för postgymnasial och annan vuxenutbildning. Här studeras bl a motiven för vuxna att söka till utbildning av skilda slag. Projektet avser att belysa i vilken mån utbildningssystemet kan motverka uppkomsten av ojämlikhet i samhället.

Vid sociologiska institutionen, Stockholms universitet bedrivs forskning med inriktning på bl a arbetsförmedlingens verksamhet, utslagningen på arbetsmarknaden samt arbetsmarknadskonflikter. Studiet av arbetsförmedlingens verksamhet drivs på uppdrag av inrikesdepartementets expertgrupp för arbetsmarknadsfrågor och i samarbete med PA-rådet. Forskningen kring utslagningen på arbets-

marknaden inrymmer flera delprojekt. Ett av dessa avser att belysa hur synen på människan i arbetslivet utvecklats under den tid då strukturrationalisering och produktivitetsstegring präglade arbetslivet. Ett annat projekt avser studier av arbetsvårdens roll i svensk arbetsmarknadspolitik. I ett tredje delprojekt studeras attityder till att arbeta. Vid institutionen har under senare år också bedrivits forskning avseende så kallade vilda strejker. Ett forskningsprojekt inom detta område har utförts på uppdrag av Metallindustriarbetareförbundet. Den fortsatta forskningen i anslutning till detta projekt syftar till att analysera faktorer som antas ha samband med uppkomsten av konflikter av detta slag.

Vid sociologiska institutionen i Göteborg har flera arbetsmarknadsinriktade projekt genomförts, bl a nedlägningsstudier och studier av invandrad arbetskraft. För närvarande planläggs och undersökningar i anslutning till nyetableringsprojekt, bl a avseende inverkan på berörda samhällen av stora nyetableringar.

Vid institutionen har under en följd av år ett omfattande forskningsarbete bedrivits beträffande samverkansformer och konflikter inom bl a gruvföretag. För närvarande bedrivs vid institutionen ett projekt i samarbete med Utvecklingsrådets arbetsgrupp för forskning (URAF) som gäller utveckling av samverkanssystem och samarbetsformer inom ett verkstadsföretag i syfte att åstadkomma ökat inflytande för de anställda.

Vid universitetens företagsekonomiska institutioner samt Ekonomiska forskningsinstitutet, Handelshögskolan i Stockholm (EFI), slutligen, fanns ett 10-tal doktorander med projekt som kan klassificeras som tillhörande arbetslivsforskningen.

Hit hör bl a den forskningsverksamhet vid EFI som bedrivs inom sektionen Personaladministration och företagsorganisation samt inom det fristående forskningsprogrammet för medinflytande och organisationsutveckling. Inom det senare programmet ingår bl a ett projekt som avser försök att åstadkomma ökat medinflytande i ett tjänstemannaföretag. Projektet drivs i samarbete med URAF. Programmet för medinflytande och organisationsutveckling inrymmer vidare bl a studier av samspelet mellan ett företags teknologi och organisation. Ett annat forskningsområde vid EFI är organisationens utveckling och organisationsförändring.

Ett större program vid institutet gäller Personaladministration och organisation inom byggbranschen. Forskningsverksamheten inom byggbranschen har avsett bl a arbetsledares bedömningar av driftsstörningar och hur de åtgärdar dessa. Andra undersökningar har avsett löneingenjörer inom byggbranschen samt kommunikationer inom byggföretag.

Vid företagsekonomiska institutionen, Stockholms universitet, bedrivs några doktorandarbeten inom området demokratiseringsförsök, här inom statliga bolag, samt beträffande personaladministrativa mätproblem.

Vid företagsekonomiska institutionen, Göteborgs universitet, bedrivs två doktorandprojekt som avser personalplanering och prioritering av organisationens resurser på olika personaladministrativa aktiviteter; ett doktorandprojekt som avser personalpolitik i företag och förvaltningar, samt ytterligare ett som gäller uppbyggnad av personaldatasystem som underlag för personalplanering. Vidare drivs vid institutionen två projekt som behandlar individens medverkan i förändringsprocesser, t ex rationalisering i samband med införande av datateknik.

Vid företagsekonomiska institutionen, Uppsala universitet, pågår ett doktorandprojekt under rubriken: "Spontant försök med nya former för arbetsutformning och organisation". Projektet drivs i samarbete med URAF.

5.2.2 De tekniska fakulteterna

Vid de tekniska högskolorna ges viss begränsad beteendevetenskaplig utbildning inom områdena arbetspsykologi och arbetssociologi för de blivande civilingenjörerna. Här finns också möjligheter att som examensarbete utföra undersökningar inom arbetslivsforskningsområdet. Undervisningen och handledningen av examensarbeten har organiserats i visst samarbete med beteendevetenskapliga universitetsinstitutioner samt med PA-rådet. En extra ordinarie docentur i arbetspsykologi finns vid Kungl Tekniska Högskolan (KTH). Vid Chalmers tekniska högskola har ett samarbete med psykologiska institutionen vid Göteborgs universitet förekommit.

Den forskning med arbetslivsanknytning som förekommit vid de tekniska högskolorna har främst varit förlagd till institutionerna för industriell ekonomi och organisation. Det största nu aktuella projektet inom det tekniska högskoleområdet drivs vid KTH. Projektet syftar till att utveckla kunskap om företagets drifts- och arbetsorganisation sedd från planeringssynvinkel. Syftet är bl a att i den löpande planeringen mer direkt använda och vidareutveckla kunskaper hos medarbetare på lägre organisationsnivåer. Denna vidgning av arbetsrollen antas ge ett mer stimulerande och tillfredsställande arbete.

Vid tekniska högskolan i Lund, institutionen för industriell organisation, pågår forskning på doktorandnivå som avser formellt organiserade grupper inom produktionssystem ur såväl beteendevetenskaplig som produktionsteknisk synvinkel.

I samråd med arbetsmedicinska institutet inrättades vid KTH 1971 ett centrum för humanteknologi. Detta organ skall främja utbildning och målforskning inom området humanteknologi samt verka för ett praktiskt utnyttjande av vunna forskningsresultat. Med humanteknik avses den tekniska verksamhet som är inriktad på att utforma människans miljö med hänsyn till hennes förutsättningar och behov. Centret skall verka för att målforskning inom det human-tekniska området bedrivs vid högskolan och härvid främja tvärvetenskapligt samarbete mellan de tekniska, beteendevetenskapliga och medicinska områdena, t ex genom att bilda projektgrupper för sådan forskning. Centret som administrativt är underställt högskolans konsistorium består av en styrelse och ett kollegium. Kollegiet har som ledamöter lärare, forskare och studerande vid de läroanstalter, forskningsinstitut och andra organ med vilka centret samverkar samt representanter för arbetsmarknadens parter och vissa myndigheter. Centret har bl a organiserat projekt i samarbete mellan forskare vid KTH och psykologiska institutionen vid Stockholms universitet.

5.2.3 Utvecklingen av arbetslivsforskningen vid universitet och högskolor

Universitetens insatser inom arbetslivsforskningen måste ses mot bakgrund av deras traditionella uppgifter och arbetssätt. Universitetet har den allmänna uppgiften att bedriva forskning och ut-

bildning. Institutionerna inom de samhällsvetenskapliga fakulteterna har tidigare ej varit ålagda att bedriva någon praktiskt inriktad yrkesutbildning. Sedan några år finnes dock en sådan, nämligen för blivande psykologer. Universitetens primära uppgift vad beträffar forskningen har varit att bedriva grundforskning. Inom mycket vida ramar har företrädarna för olika ämnen själva haft att avgöra hur forskningen och utbildningen skulle inriktas och bedrivas. Några fasta forskartjänster inriktade på arbetslivsforskning, har ej funnits. Akademiska tjänster har tillsatts efter en bedömning av de sökandes vetenskapliga kompetens vanligen oavsett deras inriktning på forskningsområde inom ämnet. Antalet ordinarie tjänster har ej heller medgett någon planmässig differentiering av verksamheten. Ett allmänt problem beträffande universitetsforskningen, som påtalats i olika sammanhang, är dessutom att tidsutrymmet för innehavarna av ordinarie tjänster att ägna sig åt den forskning som är ett tjänsteåliggande, i realiteten är mycket litet. De samhällsvetenskapliga fakulteterna har härvidlag under senare år haft en särskilt svår ställning på grund av den här mycket snabba expansionen av den lägre undervisningen.

En utveckling i riktning mot en mer planmässig uppbyggnad av en tillämpningsinriktad universitetsforskning har nu inletts. I olika sammanhang har under senare år universitetens ansvar för att en forskning organiseras som aktivt bidrar till samhällsarbetet framhållits. Vikten av en ökad kontakt med institutioner utanför universitetet betonas i UKÄ:s petita för 1973/74. Där sägs bl a följande:

"Forskningssamverkan

Universitetens samverkan med samhället i övrigt har under det gångna året debatterats intensivt. I debatten har bl a ifrågasatts om universitetsforskarnas engagemang i beställningsforskning av mera direkt nyttobetonad karaktär verkligen på längre sikt tjäna samhällets intressen. Den rena grundforskningen - det obundna sökandet efter ny kunskap - skulle nämligen därigenom kunna komma att sättas på undantag. Det har också sagts att forskare, som är beroende av externa finansieringskällor, kan frestas att anpassa forskningens resultat eller presentationen av dessa efter önskemål som strider mot det allmännas intressen.

Det är viktigt att denna typ av problem debatteras. Enligt UKÄ:s mening bör den helt avgörande utgångspunkten därvid vara att de vitala samhällsproblemen i vår tid kräver en ökad samverkan i forskningen mellan universitetsinstitutioner och institutioner utanför universitetet. De risker för misstag i skilda hänseenden som kan följa av en breddad samverkan bör enligt UKÄ:s upp-

fattning kalkyleras öppet och vägas mot de förväntade fördelar för samhällsutvecklingen som samverkan innebär. Ett i förhållande till i dag ökat engagemang av forskare och forskarstuderande i projekt som bedrivs i samarbete med samhällsorgan eller företag är enligt UKÄ:s mening angeläget i fråga om den tillämpade forskningen. Detta kan inte förutsättas hindra att den långsiktiga forskningen bedrivs med samma intensitet som nu. Läroanstalternas samverkan med samhället i övrigt sker genom frivilliga överenskommelser, och såväl de enskilda forskarna som konsistorierna har samma ansvar för forskningen och forskarutbildningen, oavsett om det gäller internt eller externt initierade projekt."

Tidigare har nämnts den ansats att utveckla arbetslivsforskningen vid universiteten som gjorts av statens råd för samhällsforskning genom tilldelning av medel till två tidsbegränsade forskartjänster inom området.

Universitetskanslersämbetet tillsatte i januari 1973 en samrådsgrupp för arbetsvetenskaplig utbildning och forskning. Syftet med denna åtgärd var att stödja och samordna det lokala planeringsarbetet på det arbetsvetenskapliga området. Till samrådsgruppen har särskilda arbetsutskott för i första hand de samhällsvetenskapliga, de medicinska och de tekniska områdena knutits. Till samrådsgruppens uppgifter hör att utarbeta underlag för universitetskanslersämbetets planering när det gäller formerna för och innehållet i högre utbildning med arbetsvetenskaplig anknytning vid skilda fakulteter samt att utreda betingelserna för forskning och forskarutbildning på det arbetsvetenskapliga området inom universitetens och högskolornas ram.

Universitetskanslersämbetet ger i sin beskrivning av bakgrunden till samrådsgruppens tillsättande uttryck för uppfattningen att begreppet arbetsmiljö måste ges en vid tolkning och avse såväl den fysiska som den sociala, administrativa och organisatoriska omgivningen. Ansträngningarna att förbättra arbetsmiljön har hittills i stor utsträckning varit inriktade på att inom ramen för vissa givna produktionsmetoder minska skadeverkningarna för de människor som deltar i produktionen av varor och tjänster. För framtiden är det emellertid nödvändigt att inrikta forskningen även på förändringar av själva produktionsmetoderna. Beträffande utgångspunkterna för samrådsgruppens verksamhet hänvisas bl a till de aktiviteter som pågår när det gäller arbetsvetenskaplig verksamhet inom den högre tekniska utbildningen. Under 1972 framlades två olika utred-

ningar, som tillkommit på universitetskanslersämbetets initiativ, avseende utbildning och forskning i arbetsvetenskap vid de tekniska högskolorna.

Den första utredningen, en PM av två ledamöter i tekniska fakultetsberedningen (C B Berglund och K G Karlsson): "Utbildning och forskning i arbetsvetenskap vid de tekniska högskolorna", ger en allmän översikt av dessa frågor. Här framhålls betydelsen av att arbetsvetenskaplig forskning, med såväl beteendevetenskapliga som medicinska och tekniska inslag, bedrivs vid de tekniska högskolorna. Detta ses som angeläget därför att man härigenom skulle kunna få till stånd en verksamhet som genom sin närhet till industrins forsknings- och utvecklingsverksamhet verkligen skulle kunna påverka förhållandena inom denna. Den arbetsvetenskapliga verksamheten vid de tekniska högskolorna bör emellertid där så är möjligt bedrivas i nära samverkan med övriga sektorer av högskoleväsendet, ev genom att centra för humanteknologi motsvarande det vid KTH inrättas vid övriga tekniska högskoleenheter. Vidare föreslås att lärartjänster inom det arbetsvetenskapliga området inrättas vid samtliga högskoleenheter.

Den andra utredningen avsåg den högre tekniska utbildningen och forskningen i övre Norrland och gällde uppbyggnaden av en arbetsvetenskaplig verksamhet vid den tekniska högskoleenheten i Luleå. (Luleå, 1972). Ur utredningens synvinkel kan det vara av intresse att notera att man här föreslår att beteendevetenskapliga lärar- och forskartjänster på professorsnivå skall inrättas vid den tekniska högskoleenheten. Man tänker sig att också beteendevetenskaplig arbetslivsforskning skall bedrivas inom de tekniska fakulteterna, dock i visst samarbete med universitetens beteendevetenskapliga institutioner. Två huvudinriktningar för den arbetsvetenskapliga verksamheten föreslås, dels industriell ergonomi (industriell humanteknologi), dels arbetslivets socialpsykologi.

5.3 Särskilda forskningsinstitut och motsvarande

5.3.1 Psykotekniska institutet vid Stockholms universitet (PTI)

Från slutet av 30-talet utvecklades vid Stockholms Högskolas psykologiska institution vid sidan av den teoretiska forskningen också

en mer praktiskt inriktad psykologisk verksamhet. Denna verksamhet, som omfattade anlagsprövningar, psykologiska olycksfallsutredningar, vittnespsykologiska undersökningar m m, fick så småningom en sådan omfattning att en särskild organisation för densamma ansågs vara motiverad. På förslag av en organisationskommitté sammansatt av företrädare för högskolan och olika tillämpningsområden inrättades därför 1944 ett psykotekniskt institut anknutet till högskolan. Det kapital som erfordrades erhöles av donationsmedel. Organisationskommittén angav i direktiv för institutet att detta skulle bedriva psykoteknisk forskning och praktisk psykologisk verksamhet och därigenom främja intresset för den vetenskapliga tillämpade psykologin samt bereda möjligheter till praktiktjänstgöring för ungdomar som avsåg att ägna sig åt psykologiska uppgifter inom olika sociala verksamhetsområden. Institutets verksamhet kom främst att inriktas på utarbetande av psykologiska metoder för undersökning av begåvning och yrkesanlag samt praktisk rådgivande verksamhet inom detta område.

Vid ombildningen av Stockholms högskola till ett statligt universitet överfördes PTI till det nya universitetet.

Enligt institutets stadgar leds verksamheten av en direktion under ordförandeskap av universitetets rektor. I direktionen har ingått representanter för arbetsmarknadsstyrelsen, socialstyrelsen, LO, TCO, etc. Institutet är underställt universitetets konsistorium, som har att fastställa budget och personalstat för detsamma.

Institutet samarbetar i olika hänseenden med psykologiska institutionen vid Stockholms universitet. Bl a är tjänsten som föreståndare för Psykotekniska institutet förenad med skyldigheter att handleda forskarstuderande vid psykologiska institutionen.

PTI har f n ett hundratal anställda, varav ca 60 forskare och konsulter, dvs psykologer och biträdande psykologer. Av kostnaderna för institutets verksamhet bestrids av statsmedel arvodestjänster till föreståndaren, en forskningspsykolog och en kontorist samt hyreskostnaderna för vissa av institutets lokaler. I övrigt är institutet för sin existens beroende av intäkter från uppdragsverksamhet samt av projektbundna forskningsanslag. Den totala omsättningen i verksamheten uppgick verksamhetsåren 1971/72 till något

över 5 mkr varav ca 3 mkr utgjordes av intäkter från uppdragsverksamheten.

Institutets forsknings- och utvecklingsverksamhet sysselsatte hösten 1972 tre disputerade forskare samt ett tiotal forskningsassistenter med akademisk grundexamen.

En forskargrupp behandlar i ett större forskningsprogram psykologiska problem med anknytning till ergonomi och arbetsmedicin. Här bearbetas problem rörande ansträngning och trötthet, arbetsförmåga och fysisk kondition, arbetsmotivation och arbetsanpassning samt relation mellan fysisk och psykisk prestation. Man har bl a studerat individens upplevda "kostnad" i arbetet, dvs den subjektiva ansträngningen bakom olika typer av prestationer. Upplevd svårighet och ansträngning har studerats även vid arbete med intellektuella uppgifter.

Inom ett forskningsprojekt behandlas arbetsanalysproblem. Här studeras bl a relationen mellan olika förhållanden i arbetssituationen och upplevelser av arbetssvårighet.

En forskningsgrupp har genomfört en serie undersökningar inom byggbranschen som avsett flödet av arbetskraft, t ex problem kring rekrytering, utbildning och arbetsanpassning. Vidare har arbetsledningsproblem inom byggbranschen studerats. Gruppen har också genomfört en studie av maktförhållanden och samverkanssystem samt av lönesystem (övergång till månadslön) inom gruvindustrin.

Vid institutet bedrivs i relativt stor omfattning utveckling av metodik och undersökningsinstrument i anslutning till yrkesanlägsprövnings- och urvalsverksamheten. Denna verksamhet bekostas främst genom projektanslag från arbetsmarknadsverket.

Institutets uppdragsverksamhet utgörs främst av psykologiska anlägsundersökningar av personer som remitteras från länsarbetsnämnden i Stockholm. Dessa av arbetsmarknadsverket bekostade undersökningar svarar för ca 70 % av institutets intäkter. I övrigt består uppdragsverksamheten av urvalsundersökningar för i första hand statliga myndigheter och utbildningsanstalter, organisa-

tionspsykologisk och personaladministrativ utredningsverksamhet samt utbildningsuppdrag.

En viss oklarhet har rått om PTIs ställning som ett institut inom universitetsväsendet med omfattande uppdragsverksamhet. Enligt nu gällande förhållanden är personalen arvodesanställd med förordnande tills vidare, "så länge medel står till förfogande för verksamhetens bedrivande". PTIs verksamhet har berörts av vissa tidigare utredningar. 1962 års arbetspsykologutredning föreslog att staten skulle överta ett fullständigt ansvar för den verksamhet som bedrivs vid institutet. PTI skulle enligt utredningens förslag överföras till arbetsmarknadsverket och där tilldelas uppgifter som ett regioninstitut för arbetspsykologisk verksamhet inom stockholmsområdet. Sådana regioninstitut skulle enligt förslaget inrättas i geografisk anslutning till landets samtliga universitet. Dessa förslag har ej förverkligats. Stockholms universitets konsistorium har vidare på olika sätt sökt verka för en konsolidering av institutets ställning. Man har bl a hos Kungl Maj:t hemställt om inrättande av ytterligare tjänster vid institutet och ett officiellt godkännande av institutet som ett statligt organ för tillämpningsuppgifter på konsultationsbas inom det arbetspsykologiska området. Denna hemställan, som gjordes 1970, lämnades av utbildningsdepartementet utan åtgärd.

5.3.2 Institutet för social forskning

5.3.2.1 Bakgrund

Institutet för social forskning inrättades 1972 genom ombildning av det då fem år gamla institutet för arbetsmarknadsfrågor.

Den organisationskommitté, som på uppdrag av utbildningsdepartementet utarbetade förslag till mål och riktlinjer för verksamheten vid socialforskningsinstitutet, erinrade i sin rapport bl a om att det närmast var som ett svar på upprepade krav från särskilt de fackliga organisationerna om ökade resurser för arbetsmarknadsforskning som institutet för arbetsmarknadsfrågor inrättades 1966. Detta institut hade också kommit att spela en viktig roll när det gällde att inventera, samordna och i någon mån initiera arbetsmarknadsforskning i Sverige. På grund av otillräckliga basresurser hade institutet däremot ej i önskvärd utsträckning kunnat bedriva

egen forskning på eftersatta områden. Kraven på ökade insatser inom arbetsmarknadsforskningen hade således kvarstått och har ofta kommit till uttryck i debatten.

Kommittén erinrade vidare om att i diskussionen om den sociala forskningen används begrepp som inte är klart definierade. Kommittén föreslår för sin del social forskning som övergripande begrepp och innefattar i detta dels socialpolitisk forskning, dels arbetsmarknadsforskning.

Inte heller begreppet arbetsmarknadsforskning definierades klart under den tid institutet för arbetsmarknadsforskning verkade. Detta konstaterades av institutets föreståndare i en redogörelse för denna forsknings inriktning, omfattning och organisation. Denne framhöll här bl a att i snäv mening kunde forskningsområdet begränsas till att omfatta arbetsmarknadens institutioner, arbetsmarknadens funktionssätt samt arbetsmarknadspolitiken och dess effekter. Även ett på detta sätt avgränsat område var mycket vidsträckt och i stort behov av forskning. En ur forskningssynpunkt starkt försummad sektor var arbetsmarknadspolitikens verkningar och resultat.

Av organisationskommitténs redogörelse för den sociala forskningens struktur och resurser framgår bl a att socialstyrelsen framfört motsvarande synpunkter beträffande nödvändigheten av ett ökat forsknings- och utvecklingsarbete inom det sociala området. Man behöver här ett bättre kunskapsunderlag för planeringen och ett instrument för att utveckla verksamheten i överensstämmelse med de riktlinjer som angivits av statsmakterna. Det framhålles också att forsknings- och utvecklingsarbetet är nödvändigt för den fortlöpande kontrollen och utvärderingen av den sociala reformverksamheten.

Organisationskommittén angav ett antal centrala forskningsområden, där enligt kommitténs bedömning institutet genom egen forskning eller genom samarbete med andra institutioner skulle kunna spela en viktig roll, nämligen följande.

Grundläggande forskning

Begreppsbildning inom arbetsmarknadsteorin och inom arbetsmarknadspolitiken
Arbetsmarknadens utstötnings- och absorptionsmekanismer
Frisbildningen på produktionsfaktorer
Arbetsmarknadens mikroaspekter
Sociala processer och social struktur
Forskning om sociala insatser på mikronivån (åtgärds- och behandlingsforskning)

Utvärderingsforskning

Arbetsmarknadspolitiken - makroaspekt
Cost-benefitstudier av arbetsmarknadsåtgärder
Utvärdering av socialpolitiska åtgärder och sociala insatser

Starkt tvärvetenskaplig forskning

Forskning om särgrupper
Inkomstbildningsprocesser med avseende på svaga grupper

Internationell forskning

Svensk arbetsmarknad och socialpolitik i ett internationellt sammanhang

Beträffande området "Arbetsmarknadens utstötnings- och absorptionsmekanismer" uttalades bl a att man måste söka skaffa mer kunskap om hur tekniska och strukturella förändringar, olika slags lönepolitik etc påverkar dels sysselsättningen för olika grupper, dels arbetstillfällenas utformning.

Inom området "Arbetsmarknadens mikroaspekter" angavs att miljön inom företagen, en miljö som bl a beror av ledarskapssystemet samt valet av arbetskraft och fördelningen av arbetsuppgifter, påverkar individernas resurser, så att vissa individer blir resursrikare och andra resursfattigare med åtföljande sociala konsekvenser utanför arbetslivet. Här berörs således en rad individual- och socialpsykologiska problem. Organisationskommittén angav dock att en arbetsvetenskaplig forskning av mer begränsad personaladministrativ karaktär samt teknisk och medicinsk arbetsvetenskap ej bedömdes tillhöra institutets forskningsområde. In-

stitutets forskning borde väsentligen gälla sådana frågeställningar som sammanhänger med den socialpolitiska eller arbetsmarknadspolitiska inriktningen.

Vid remissbehandlingen av organisationskommitténs förslag framkom vissa synpunkter av särskilt intresse för denna utredning.

LO framhöll i sitt remissyttrande att arbetsmarknadsforskningen och den arbetsmarknadspolitiska forskningen i betydande grad berör personaladministrationens utveckling. LO instämde i organisationskommitténs uppfattning att den personaladministrativa forskningen huvudsakligen kommer att bedrivas vid andra institutioner än socialforskningsinstitutet och att institutets forskningsverksamhet i dessa frågor bör ske i samarbete med dessa institutioner. LO framhöll också att en utökning och intensifiering av den tillämpliga arbetsvetenskapliga forskningen är nödvändig, och att formerna för ett samhälleligt stöd till denna forskning bör utredas. Man bör enligt LOs uppfattning här inrikta sig på att vidmakthålla den nära kontakt mellan forskning och praktiskt överförande av forskningsresultat som i dag finns på det personaladministrativa området.

Även TCO konstaterade att den mera renodlade personaladministrativa forskningen bedrivs vid andra institutioner. Socialforskningsinstitutets forskningsverksamhet och övriga verksamhet i dessa frågor bör därför ske i samarbete med dessa institutioner, tills formerna för finansiering och huvudmannaskapet för denna forskningsverksamhet närmare utretts.

I SAFs och Svenska industriförbundets gemensamma yttrande anfördes att arbetsmarknadsforskningen på makronivå är i behov av mycket stora insatser, och att det därför vore oklokt om institutet också skulle engagera sig i arbetsmarknadsforskning på mikronivå. Denna forskning bör enligt dessa remissinstanser vidareutvecklas vid PARådet. Man hänvisar här till parternas framställningar om statligt stöd till arbetslivsforskningen vid rådet.

Arbetsmiljöutredningen anförde att det nya institutets forskning bör inriktas mot dels socialpolitiska, dels arbetsmarknadspolitiska frågeställningar, medan övrig arbetsvetenskaplig forskning

torde få bedrivas av andra forskningsinstitutioner, bl a arbets-
medicinska institutet. Arbetsmiljöutredningen underströk vidare
betydelsen av en nära samverkan mellan socialforskningsinstitutet
och arbetsmedicinska institutet samt PA-rådet.

Företagsdemokratidelegationen betonade att den sociala miljön ej kan
avskämmas från arbetsmiljön vare sig på makro- eller mikroplanet.
Delegationen aktualiserade vidare vissa problem som gäller dokumen-
tering av verksamheten inom företagsdemokratiområdet. Här föreligger
enligt delegationens uppfattning ett behov av en informationsbank.

Kooperativa förbundet anför att det nya institutet bör samarbeta
bl a med PA-rådet. PA-rådet fyller enligt KFs mening en viktig upp-
gift inom arbetslivsforskningens område genom den allsidiga samman-
sättningen av rådets ledning och genom sammankopplingen av forsk-
ning, konsultation och utbildning i verksamheten.

5.3.2.2 Institutets organisation och verksamhet

Enligt den för institutet fastställda instruktionen har detta till
uppgift att bedriva och främja forskning rörande sociala frågor
och arbetsmarknadsfrågor samt verka för samordning av sådan forsk-
ning. Institutet skall vidare inom sitt verksamhetsområde medverka
vid utbildning som anordnas vid läroanstalter för högre utbildning.

Enligt Kungl Maj:ts instruktion åligger det institutet särskilt
att

"bedriva forskning som är inriktad på praktisk tillämpning
inom social- och arbetsmarknadspolitiken samt på problem med
direkt anknytning till sådan politik,

inom grundläggande forskning ägna särskild uppmärksamhet åt
teori- och metodutveckling av betydelse för tillämpningsin-
riktade projekt eller för forskarutbildning inom området för
institutets verksamhet,

fullgöra forskningsuppdrag inom området för institutets verk-
samhet för i första hand statliga och kommunala myndigheter
och organ,

samverka med myndigheter, institutioner och organisationer
inom området för institutets verksamhet i syfte att genom
förmedling av forskningsuppdrag och på annat sätt åstadkomma
ett effektivt utnyttjande av de samlade resurserna för social-
och arbetsmarknadspolitisk forskning,

medverka vid forskarutbildning och i övrigt lämna myndigheter och organ biträde i frågor som rör utbildning inom området för institutets verksamhet,

verka för att erfarenheter och rön från den social- och arbetsmarknadspolitiska forskningen föres ut och nyttiggöres."

I propositionen angående institutet för social forskning (1972:29) framhåller föredraganden bl a värdet av att i forskningen kunna belysa olika problem ur såväl arbetsmarknadspolitiska som socialpolitiska aspekter och att kunna integrera dessa aspekter. Den fortsatta utbyggnaden av institutet bör därför inriktas på en i stort sett jämn fördelning av resurser mellan den arbetsmarknadspolitiskt och socialpolitiskt inriktade forskningen. Det nya institutet bör enligt propositionen ses som ett tillskott till den befintliga forskningsorganisationen, motiverat av behovet av en ökad inriktning av den sociala forskningen på problem med direkt anknytning till social- och arbetsmarknadspolitiken. Detta bör kunna tillgodoses genom att institutet i kontakt med berörda myndigheter skapar sig en uppfattning om behoven av forskningsinsatser och på grundval härav dels bedriver egen forskning, inbegripet uppdragsforskning, dels förmedlar forskningsuppdrag till och på olika sätt samverkar med andra institutioner.

Institutets chefsmyndighet är UKÄ. Institutets leds av en styrelse som består av företrädare för arbetsmarknadens parter, vissa myndigheter inom social- och inrikesdepartementens områden samt för landstings- och kommunförbunden. Institutet är lokalmässigt och administrativt anknutet till Stockholms universitet.

Till socialforskningsinstitutet knöts en nyinrättad professur i socialpolitik. Vidare inrättades vid institutet en professur i arbetsmarknadspolitik samt en biträdande professur med inriktning på välfärds- och levnadsnivåforskning. Härutöver har vissa medel anvisats för forskar- och biträdespersonal. För budgetåret 1972/73 hade institutet ett anslag om ca 1,2 mkr.

Under 1972, institutets första verksamhetsår, har bl a följande forskningsprojekt drivits vid socialforskningsinstitutet.

En vid institutet för arbetsmarknadsfrågor påbörjad inventering av arbetsmarknadsforskningen i Sverige, till större delen finansierad av inrikesdepartementet har slutförts.

Vissa studier av arbetarstyrd ekonomi och arbetarstyrda företag har pågått. Man har här haft kontakter med forskare och politiker i Jugoslavien.

En undersökning av den lokala lönebildningen med analys av fallstudier av olika industrier har slutförts. En studie av den fackliga organisationsbenägenheten inom olika branscher samt av vissa samband mellan arbetsbyte och organisationsfrekvens pågår. En annan pågående studie har gällt effekterna av det arbetsmarknadspolitiska stöd på individuell och regional nivå som satts in vid en företagsnedläggning. Man avser här bl a att undersöka vilka faktorer som påverkar individernas möjligheter att få ny anställning.

5.3.3 Arbetsmedicinska avdelningen vid arbetarskyddsverket

Arbetsmedicinska avdelningen vid arbetarskyddsverket inrättades 1972 genom att det tidigare fristående arbetsmedicinska institutet inleddades i verket.

Arbetsmedicinska institutet tillkom 1966 efter förslag av en statlig utredning (SOU 1965:24). Institutet bildades genom att man sammanförde den yrkeshygieniska avdelningen vid statens institut för folkhälsan, som då bestod av ett femtiotal personer, med den fristående stiftelsen arbetsfysiologiska institutet med en personal om ett femtontal personer. Som en tredje komponent i arbetsmedicinska institutet organiserades en personalsamverkan med yrkesmedicinska och yrkesdermatologiska klinikerna vid Karolinska sjukhuset, vars överläkare förordnades till laboratorer vid institutet med sektionschefsuppgifter.

Arbetsfysiologiska institutet, som bildades 1961, hade vuxit fram ur en särskild industrifysiologisk avdelning under PA-rådets administration men placerad vid gymnastiska centralinstitutets fysiologiska institution. Denna avdelning, som tillkom 1955, hade en särskild styrelse med representanter för bl a arbetsmarknadsstyrelsen och arbetsmarknadsparternas huvudorganisationer. Verksamheten finansierades genom årliga anslag från PA-rådet och statens skogsforskningsinstitut samt genom avgifter för konsultationsuppdrag.

Arbetsmedicinska avdelningens uppgifter inom arbetarskyddsverket har i ett delbetänkande av arbetsmiljöutredningen (SOU 1972:86) beskrivits på följande sätt:

"Enligt Kungl Maj:ts instruktion (1972:164) för arbetarskyddsstyrelsen har styrelsen, när det gäller det arbetsmedicinska området, ålagts uppgifter som är identiska med dem som tidigare åvilade arbetsmedicinska institutet. Uppgifterna fullgörs inom en särskild avdelning, arbetsmedicinska avdelningen. Verksamheten vid avdelningen utgörs av

1. forskning
2. utbildning
3. uppdragsverksamhet samt
4. dokumentations-, informations- och konsultationsverksamhet.

Forskningsverksamheten är i allt väsentligt praktiskt inriktad samt anpassad till näringslivets struktur. Den är delvis av tvärvetenskaplig karaktär, dvs den syftar till att belysa problemen inom ramen för en helhetssyn. Forskningen sker i samverkan mellan företrädare för olika vetenskapliga discipliner där medicinskt, tekniskt, naturvetenskapligt och beteendevetenskapligt skolade krafter samarbetar i syfte att nå en så allsidig bedömning som möjligt av människan i arbete. En stor del av forskningsverksamheten sker enhetsvis för att utveckla metodik eller för att studera specialproblem. Utbildningsverksamheten tar framför allt sikte på grund- och specialutbildning av personalgrupper för och inom företagshälsovården. Avdelningens personal medverkar också i undervisning på andra håll, t ex vid vissa högre läroanstalter. Uppdragsverksamheten syftar till att på självkostnadsbasis utföra utredningar och undersökningar för myndigheter, institutioner, företag och enskilda m fl. Dokumentations-, informations- och konsultationsverksamheten riktar sig ävenledes till myndigheter, institutioner, företag och enskilda m fl."

Arbetsmedicinska avdelningen är indelad i fem enheter:

Arbetsfysiologiska enheten

Arbetspsykologiska enheten

Kemiska enheten

Medicinska enheten

Tekniska enheten

Av dessa är de två förstnämnda av speciellt intresse i detta sammanhang.

"Arbetsfysiologiska enheten

Vid den arbetsfysiologiska enheten avser forskningen tre huvudområden, nämligen

1. grundläggande studier av människans arbetsförmåga och därmed sammanhängande fysiologiska mekanismer,

2. kartläggande studier av fysiska belastningsfaktorer i arbetslivet och
3. experimentella studier som syftar till definition av ergonomiskt lämpliga arbetsförhållanden.

När det gäller utbildningsverksamheten medverkar den arbetsfysiologiska enheten vid utbildningen av personal för företagshälsovården, där frågor om arbetsfysiologi och ergonomi intar ett stort utrymme. Den högre utbildning i ergonomi för tekniska planerare som arbetarskyddsstyrelsen ger ombesörjs huvudsakligen inom denna enhet. Enhetens medverkan i uppdragsverksamheten avser huvudsakligen ergonomiska arbetsplatsundersökningar, studier av maskin- och redskapsutformning från ergonomiska utgångspunkter m m, som syftar till förbättringar av arbetsmetoder, maskiner och andra redskap.

Den arbetsfysiologiska enhetens vetenskapligt skolade personal utarbetar publikationer i arbetsfysiologiska och ergonomiska ämnen samt artiklar i sådana ämnen som publiceras i vetenskapliga och andra tidskrifter.

Verksamheten på den arbetsfysiologiska enheten bedrivs på tre sektioner, en för arbets- och miljöfysiologi, en för teknisk arbetsfysiologi och en för klinisk arbetsfysiologi.

Arbetspsykologiska enheten

Den arbetspsykologiska enhetens verksamhet omfattar främst arbetspsykologiska utredningar och undersökningar. Avsikten är emellertid att vidga verksamheten särskilt i vad avser sociologiska och socialpsykologiska utredningar och undersökningar.

På grund av att enheten tillkommit så sent som 1970 har forskningsverksamheten hittills varit av mera begränsad omfattning. Detta gäller även enhetens medverkan i utbildningsverksamheten och informationsverksamheten.

Någon indelning av den arbetspsykologiska enheten i sektioner förekommer inte".

I arbetarskyddsstyrelsens anslagsäskanden för budgetåret 1973/74 konstateras att arbetspsykologiska och sociala frågor hittills endast kunnat beredas ett mindre utrymme inom forskningsverksamheten. Den forskning som bedrivits har främst gällt omskolning och inläring. Ett större projekt inom programmet Arbetspsykologiska och sociala frågor har påbörjats beträffande skiftarbete samt hälsotillstånd och arbetstillfredsställelse för arbetstagare som berörs av olika typer av sådant arbete.

I verkets organisationsplan upptas för arbetspsykologiska enheten 1 laboratorstjänst, 1 psykologtjänst samt 2 biträdande psykolog-

tjänster. Psykologtjänsten är en ny tjänst för vilken medel äskats fr o m budgetåret 1973/74.

5.3.4 Statens arbetsklirik

Statens arbetsklirik inrättades 1951. Klinikern, som lyder under socialdepartementet, är en fristående institution med egen styrelse. Ordförande i denna är chefen för arbetsmarknadsstyrelsen. I styrelsen är vidare olika forskningsorgan samt LO och SAF företrädare.

Arbetsklirikens uppgifter är att pröva handikappade och från arbetssynpunkt svårbedömda personers förutsättningar för olika arbeten, s k arbetsprövning; att medverka vid utbildning av rehabiliteringspersonal; samt slutligen att bedriva forskning och utvecklingsarbete inom arbetsprövningens område.

Klinikerns personal består av läkare, däribland en psykiater; sjuksköterskor, sjukgymnaster, psykologer, kuratorer samt arbetsinstruktörer. F n finns vid arbetsklirikern en tjänst som psykolog och en som biträdande psykolog.

Arbetsprövningsverksamheten gäller personer som remitterats till arbetsvårdens expeditioner från allmänna försäkringskassor, sjukhus, sociala myndigheter osv. Initiativ till prövningen kan också tas av arbetsförmedlingstjänstemän eller av individen själv. De arbetshinder som kan föreligga, och som klinikern har att utreda, är av somatisk, psykisk, social eller intellektuell natur.

Forsknings- och utvecklingsverksamhet bedrivs både internt vid klinikern och i samprojekt med andra forskningsinstitutioner, såväl medicinska som tekniska och beteendevetenskapliga.

Ett aktuellt projekt vid klinikern bedrivs i samarbete med sociologiska institutionen vid Stockholms universitet inom ramen för ett större forskningsprogram avseende utslagningen på arbetsmarknaden. Olika delprojekt av detta program finansieras bl a genom anslag från riksbankens jubileumsfond och inrikesdepartementet. Vid arbetsklirikern drivs ett delprojekt som avser arbetsutformning i

syfte att förebygga utslagning av "svårssysselsatt" arbetskraft. Detta delprojekt finansieras av arbetarskyddsfonden.

Kliniken bedriver vidare ett fortlöpande utvecklingsarbete avseende de arbetsprov och andra undersökningsmetoder som användes i arbetsprövningsverksamheten.

5.3.5 Laboratoriet för klinisk stressforskning

Laboratoriet för klinisk stressforskning är knutet till medicinska och psykiatriska klinikerna vid Karolinska sjukhuset. Vid laboratoriet förekommer dels försvarsmedicinsk forskning, dels arbetsforskning. Verksamheten som är tvärvetenskapligt organiserad, syster sätter totalt ett 35-tal personer: invärtesmedicinare, psykiater, psykologer, sociologer, biokemister och ergonomer. Laboratoriet har bl a samarbetat med arbetsmedicinska institutet.

Ett forskningsprogram vid laboratoriet har rubriken "Stress i arbetslivet". Studiet inom programmet, som bedrivs tvärvetenskapligt, har omfattat individens funktion och välbefinnande under olika typer av belastning t ex vid olika skiftsarbetsformer och i linestyrd monteringsarbeten. Vidare har stressreaktioner hos anställda i företaget av olika storlek studerats.

5.3.6 Ergonomigruppen, STUs arbetsmiljölaboratorium

Vid styrelsen för teknisk utveckling (STU) finns en grupp för ergonomiskt forsknings- och utvecklingsarbete som förfogar över ett arbetsmiljölaboratorium vid forskningsstationen i Stockholm. I gruppen ingår utöver ergonomer med teknisk bakgrund och tekniker också en psykolog. Laboratoriet har till uppgift att praktiskt verka för en riktig utformning av arbetsplatser, arbetsmiljöer, arbetshjälpmedel och arbetsuppgifter.

Laboratoriet är utrustat för mätningar av buller, belysning och klimat, dvs strålningsvärme, luftfuktighet, lufttemperatur samt luftrörelser. Man har också utrustning för fysiologiska mätningar.

Ergonomigruppen har tidigare studerat industriella arbeten ur olika aspekter, även psykologiska som t ex variationen i arbetet.

5.3.7 Pedagogiskt centrum i Stockholm

Pedagogiskt centrum sorterar under Stockholms skoldirektion. Vid centret, som började sin verksamhet 1967, inrättades under budgetåret 1970/71 en sektion för yrkesutbildning. Verksamheten bekostas dels av anslag från kommunen, dels av projektanslag från skolöverstyrelsen. Vid sektionen finns en laborator och en psykolog-assistent. Forskningsverksamheten avser bl a miljö och ergonomi i yrkesutbildningen samt undersökningar beträffande arbetsmarknadsutbildningen.

5.3.8 Arbetsforskning vid skogshögskolan och träforskningsinstitutet

Vid skogshögskolan har i samarbete med bl a tidigare arbetsmedicinska institutet bedrivits forskning kring skogliga arbetsmiljöproblem. Man har här bedrivit forskning kring skiftsarbetsproblem samt olycksfallsforskning med beteendevetenskapliga inslag. Medel för inrättande av en professur i arbetsanalys och ergonomi vid skogshögskolan har äskats.

Svenska träforskningsinstitutet, som finansieras av träindustrin och staten genom styrelsen för teknisk utveckling, bedriver i samverkan med KTH arbetsvetenskaplig forsknings- och utvecklingsverksamhet där beteendevetare är engagerade. Den aktuella verksamheten gäller bl a utformningen av framtida sågverk med hänsyn också till arbetspsykologiska aspekter. Forskare från psykologiska institutionen vid Stockholms universitet deltar här i samprojekt med institutet.

5.3.9 Enskilda forskningsinstitut och arbetspsykologiska institut

Stiftelsen företagsadministrativ forskning (SIAR, Scandinavian institutes for administrative research) är en enskild stiftelse som tillkom 1961. Institutets uppgift är att bedriva forskning och utvecklingsverksamhet inom områdena administrations- och organisationsteori. Verksamheten har inslag av organisationssociologi och organisationspsykologi. I större program studeras här företagets mål och värderingar, företagets tillväxt och utvecklingsproblem, innovation, samt problem vid förändring av stora organisationer. Institutet har ett 30-tal medarbetare.

Psykotekniska institutet i Göteborg AB, (GPI) tillkom på liknande sätt som Psykotekniska institutet vid Stockholms universitet, nämligen genom att viss psykologisk tillämpningsverksamhet i anslutning till psykologiska institutionen vid dåvarande högskolan i Göteborg överfördes till ett härför bildat institut. Administrativt var detta institut inordnat i högskolans psykologiska institution fram till 1961, då det ombildades till ett privatägt aktieföretag. GPI bedriver, numera också vid flera lokalkontor på olika platser i landet, yrkesanlagnsprövningsverksamhet på uppdrag av AMS, samt personaladministrativ och ergonomisk företagskonsultation. GPI har den näst efter PA-rådets API-verksamhet största andelen av yrkesanlagnsprövningsuppdragen från AMS. Vid GPI bedrivs viss utvecklingsverksamhet, dels inom det ergonomiska området, dels i anslutning till yrkesanlagnsprövningsverksamheten.

Institutet för pedagogisk-psykologisk konsultverksamhet (IPPK), har på liknande sätt som GPI vuxit fram ur en universitetsinstitution, i detta fall pedagogiska institutionen vid Uppsala universitet, IPPK var dock ett privat företag från starten 1958. IPPK bedriver bl a utbildningskonsultation samt yrkesanlagnsprövningsverksamhet. I anslutning till den senare verksamheten förekommer viss forsknings- och utvecklingsverksamhet.

Landets äldsta privata arbetspsykologiska institut är Institutet för tillämpad psykologi AB, Saltsjöbaden (ITP) som tillkom vid slutet av 1940-talet. ITPs verksamhet avser främst konsultation inom det personaladministrativa området.

Utöver här nämnda institut finnes ytterligare ett antal privata konsultgrupper inom det arbetspsykologiska området. Vissa av dessa grupper, t ex Arbetspsykologiska utvecklingsgruppen i Malmö, bedriver också utvecklingsverksamhet. Grupperna ägnar sig i övrigt främst åt yrkesanlagnsprövningsverksamhet samt personaladministrativ konsultation. Under senare tid har en viss ergonomiskt inriktad konsultationsverksamhet också etablerats.

6. Samhällsorgan för medelstilledning eller med tillämpningsuppgifter

6.1 Inledning

I detta kapitel behandlas de forskningsråd och fonder som för närvarande anslås till arbetslivsforskning. Vidare behandlas vissa myndigheter och andra samhällsorgan vilkas verksamhet har nära anknytning till denna forskning. Samtliga dessa fonder, myndigheter eller andra samhällsorgan kan sägas ha visst ansvar för arbetslivsforskningen och är tänkbara programorgan (4.3) för delar av denna forskning.

6.2 Samhällsorgan för fördelning av forskningsmedel

6.2.1 Statens råd för samhällsforskning (SFR)

Enligt den instruktion som gäller för forskningsråd inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde, däribland statens råd för samhällsforskning, skall dessa

"Medelst anslag och annorledes, inom sitt område främja forskning och därmed sammanhängande verksamhet ävensom befordra samverkan mellan forskning inom rådets område och forskningen inom angränsande discipliner. I detta syfte bör nära samarbete åvägabringas med andra forskningsråd och därmed jämförliga institutioner."

Forskningsråden har särskilt till uppgift

a t t följa utvecklingen inom sitt forskningsområde och uppehålla nära kontakt med forskare och vetenskapliga institutioner samt med näringslivets organisationer på de områden, som kunna beröras av rådets verksamhet,

a t t stödja forskningsprojekt, som äro särskilt betydelsefulla för vetenskapens utveckling samt vid behov taga initiativ till främjande av sådana projekt och deras utnyttjande,

a t t bevilja anslag till institutioner och enskilda forskare för inköp av instrument eller annan materiel eller för avlönande av vetenskapligt eller annat biträde eller för täckande av kostnader, förorsakade av forskningsarbetet, såsom resor, mistade avlöningsförmåner och dylikt, eller för säkerställande av forskares utkomst."

Råden har vidare bl a till uppgift att främja publiceringen av

vetenskapliga forskningsresultat samt författandet av läroböcker inom sina verksamhetsområden.

Rådens ledamöter utses av Kungl Maj:t eller av valförsamlingar bestående av fakulteterna vid universitet och högskolor eller av särskilda grupper av forskare inom visst disciplinområde, samt i vissa fall företrädare för olika myndigheter.

Som framgår av den andra av de ovan citerade att-satserna har råden särskilt till uppgift att stödja forskningsprojekt som har betydelse för "vetenskapens utveckling", dvs grundforskningen. Samtidigt anges att råden skall söka främja utnyttjandet av sådana projekt. Man har som ovan framgått genom rådens sammansättning också sökt sörja för att synpunkter från tillämpningsområden tillföres deras verksamhet.

Ett uttryck för behovet av kontakt mellan forskningen och ett tillämpningsområde är att i statens medicinska forskningsråd, allmänmedicinska sektionen, en ledamot, som skall företräda det medicinska forsknings- och utvecklingsarbetet inom industrin, utses efter förslag av Sveriges industriförbund.

Beteendevetenskaperna sorterar under statens råd för samhällsforskning, som är uppdelat på tre sektioner, nämligen en för socialvetenskap, en för rättsvetenskap samt en för psykologi och pedagogik. Av intresse för denna utredning är närmast verksamheten inom samhällsforskningsrådets sektioner för socialvetenskap respektive för psykologi och sociologi. Flertalet av den socialvetenskapliga sektionens ledamöter utses av valgrupper där utom professorer i berörda ämnen också bl a cheferna för statistiska centralbyrån och socialstyrelsen ingår. Av de sex ledamöterna i sektionen för psykologi och pedagogik utses två av Kungl Maj:t och fyra av valgrupper sammansatta av ämnesföreträdare.

Samhällsforskningsrådets verksamhet under de närmast föregående åren kan belysas genom följande uppgifter hämtade ur de senaste årens verksamhetsberättelser (tabell 1).

Tabell 1 Sammanställning över ansökningar och utdelade anslag vid SFR 1970/71 samt 1971/72

Hela samhällsforskningsrådet.

Sökta anslag:	<u>1970/71</u>	<u>1971/72</u>
antal ansökningar	469 st	599 st
sammanlagt belopp	21,9 mkr	40,1 mkr
Utdelade anslag:		
antal anslag	348 st	371 st
sammanlagt belopp	7,8 mkr	9,6 mkr

Socialvetenskapliga sektionen

Sökta anslag:	<u>1970/71</u>	<u>1971/72</u>
antal ansökningar	221 st	295 st
sammanlagt belopp	11,3 mkr	23,0 mkr
Utdelade anslag:		
antal anslag	161 st	155 st
sammanlagt belopp	3,6 mkr	4,2 mkr

Sektionen för psykologi och pedagogik

Sökta anslag:	<u>1970/71</u>	<u>1971/72</u>
antal ansökningar	163 st	227 st
sammanlagt belopp	8,9 mkr	14,8 mkr
Utdelade anslag:		
antal ansökningar	125 st	154 st
sammanlagt belopp	3,5 mkr	4,6 mkr

Med ledning av projektrubrikerna i de förteckningar över anslag som återges i verksamhetsberättelserna kan en uppskattning göras av den andel av ovan redovisade belopp som gått till forskning rörande arbetslivsproblem eller till forskning med nära anknytning till sådana problem. Under verksamhetsåret 1970/71 uppgick denna del av anslagsgivningen från samhällsforskningsrådet till ca 200 tkr, under verksamhetsåret 1971/72 till ca 450 tkr.

Samhällsforskningsrådet har i sina petita uttalat att man vill söka utöka forskningen inom vissa områden. Bl a har forskning rörande arbetsmiljöns utformning prioriterats. Man har samtidigt påtalat att rådets nuvarande resurser är mycket otillräckliga om man vill åstadkomma några väsentliga insatser i denna riktning.

Av petita för budgetåret 1973/74 framgår bl a att rådet under femårsperioden 1966/67 - 1971/72 disponerat sammanlagt 34,6 mkr. Under samma tid har man mottagit ansökningar om sammanlagt 123,5 mkr. Rådet har sålunda kunnat täcka mindre än tredjedelen av det totalt sökta beloppet. Budgetåret 1966/67 kunde rådet tillgodose 32 % av det medelsbehov som framkommit i ansökningarna; budgetåret 1971/72 kunde endast 23 % av detta tillgodoses. I anslutning till dessa uppgifter anför samhällsforskningsrådet: "Trots en tidvis icke oväsentlig ökning av forskningsanslaget har sålunda rådets möjligheter att tillgodose anslagsönskemålen avsevärt försämrats under denna tidsperiod. Rådet anser att det bör ha möjlighet att täcka åtminstone hälften av de sökta anslagen."

Budgetåret 1972/73 finansierade rådet 15 särskilda forskartjänster förbehållna samhällsforskning. Två av dessa avser arbetslivsforskning, nämligen dels en tjänst i arbetssociologi med särskild inriktning på arbetsmarknadsforskning, dels en i arbetspsykologi med socialpsykologisk inriktning. Den förra tjänsten är placerad vid sociologiska institutionen vid Göteborgs universitet, den senare vid psykologiska institutionen i Stockholm (se 5.2.1).

På förslag av chefen för utbildningsdepartementet tillsattes 1972 en utredning rörande forskningsrådets verksamhet, beslutsformer och sammansättning; rådets ställning till andra forskningsorgan samt gränsdragningen mellan forskningsråden. I utredningens direktiv anges bl a att denna bör söka utarbeta förslag till likartade regler för hur rådets ledamöter skall utses. Det framhålles härvid att råden bör organiseras så att företrädare för allmänna intressen ges möjlighet att medverka i de avvägningar mellan olika problemområden och forskningsprojekt som görs inom forskningsråden. I direktiven anges vidare att de sakkunniga bör ta upp frågor som gäller dokumentation och information om pågående forskningsprojekt och forskningsresultat.

6.2.2 Stiftelsen riksbankens jubileumsfond (RBF)

Riksbankens jubileumsfond bildades 1964. Enligt fondens av riksdagen antagna stadgar har fonden till uppgift att främja och understödja till Sverige anknuten vetenskaplig forskning. Därvid skall gälla

- " att verksamheten skall ges en betydande flexibilitet och att i princip icke något forskningsområde skall vara uteslutet från möjligheten att erhålla bidrag från fonden, men
- att företräde skall ges åt forskningsområden, vilkas medelsbehov icke är så väl tillgodosedda på annat sätt,
- att fondens medel speciellt skall användas för att stödja stora och långsiktiga forskningsprojekt,
- att nya forskningsuppgifter, som kräver snabba och kraftiga insatser, därvid särskilt uppmärksammas,
- att fonden skall söka främja kontakter med internationell forskning, samt
- att fondens medel icke skall tagas i anspråk för inrättande av permanenta tjänster, vilket dock icke skall utgöra hinder för att, om så befinnes lämpligt, till fondens verksamhet knyta forskare för så lång tid att stödet från fonden får karaktären av livstidsstipendium".

Då fonden påbörjade sin verksamhet fördes en principdebatt om inriktningen av denna. Härvid uttalade styrelsen bl a att samhällsforskning skall ha ett visst företräde i anslagsgivningen. Vidare framhöll man en formulering i förarbetena till fondens inrättande, som innebär att fondens verksamhet bör "inriktas på forskning som syftar till att öka kunskapen om de verkningar som tekniska, ekonomiska och sociala förändringar framkallar i samhället och hos de enskilda människorna - med andra ord miljöfrågor i vidaste mening".

Arbetslivsforskningen skulle enligt denna formulering kunna påräkna att särskilt prioriteras i fondens anslagsgivning.

Stiftelsens verksamhet handhas av en styrelse om elva ledamöter utsedda av riksdagen. Sex ledamöter skall företräda riksdagen och en riksbanken. Övriga skall företräda forskningsråden och forskningsberedningen.

Forskningsansökningar behandlas i fem olika arbetsgrupper i vilka ingår dels företrädare för fondens styrelse och dels sakkunniga

utanför styrelsen. Dessa arbetsgrupper behandlar 1) företagsekonomi, nationalekonomi och kulturgeografi 2) psykologi, pedagogik och sociologi 3) övrig samhällsvetenskap, m m 4) naturvetenskap, medicin och teknik samt 5) humaniora.

1971 respektive 1972 delade fonden ut drygt 18 mkr årligen, med en fördelning på olika ämnesområden enligt tabell 2.

Tabell 2: Sammanställning över av RBF beviljade anslag 1971 och 1972

(Belopp i tusental kronor)

Ämnesområde	1971 beviljade ansökningar		1972 beviljade ansökningar	
	Antal	Belopp	Antal	Belopp
Samhällsvetenskap	73	9 067	68	8 800
Ekonomisk historia	3	394	2	195
Företagsekonomi	4	274	5	986
Nationalekonomi	11	2 024	6	1 106
Kulturgeografi	7	451	4	337
Sociologi och socialpolitik	11	1 234	14	2 328
Statistik	1	100	4	266
Statskunskap	13	1 389	10	1 110
Forskning om forskning	2	80	2	100
Psykologi/pedagogik	15	2 652	15	1 893
Juridik/kriminologi	4	469	6	480
Socialmedicin/psykiatri	2	236	8	854
Övrig medicin	7	823	13	2 200
Naturvetenskap	12	2 580	12	2 756
Teknik	-	-	-	-
Humaniora	21	4 540	20	3 511
Informationsbehandling	1	300	3	373
Övrigt	3	1 046	2	344
Summa	117	18 592	126	18 837

Under 1971 respektive 1972 beviljades 33,7 % respektive 30,5 % av hela det sökta beloppet.

De beteendevetenskapliga disciplinerna samt företagsekonomi erhöll enligt uppgifterna i tabell 2 under 1971 sammanlagt 4,2 mkr, 1972 5,2 mkr. En genomgång av stiftelsens verksamhetsberättelser för åren 1969 - 1972 ger vid handen att till projekt som enligt rubrikerna synes kunna klassificeras som arbetslivsforskning i

någon mening följande belopp utdelats:

1969	1,2 mkr
1970	1,5 mkr
1971	1,5 mkr
1972	2,0 mkr.

Det bör märkas att fonden disponerar avkastningen i fasta räntor av det vid fondens bildande tillskjutna kapitalet. Någon fondering av del av ränteavkastningen sker ej. Med sjunkande penningvärde försämras således RBFs reella resurser.

6.2.3 Arbetarskyddsfonden (ASF)

Arbetarskyddsfonden tillkom genom riksdagsbeslut 1971 och började sin verksamhet den 1 januari 1972. Beslutet grundades på förslag från en statlig utredning angående Yrkesskadesförsäkringens finansiering (SOU 1970:49) som förordade att man genom en särskild arbetarskyddsavgift skulle skapa en fond från vilken bidrag kunde lämnas till kostnader för forskning, utbildning och upplysning på arbetarskyddets område. Avgiften som uttages från alla enskilda och kommunala arbetsgivare beräknas från januari 1973 ge ca 25 miljoner kr per år. Genom en omdisponering av arbetsgivarnas avgifter, som innebär att arbetarskyddsavgiften höjs samtidigt som avgiften till yrkesskadeförsäkringen sänks, samt genom att statliga medel motsvarande de enskilda och kommunala arbetsgivarnas arbetarskyddsavgift tillföres fonden, kommer enligt proposition 1973:130 denna fr o m den 1 januari 1974 att tillföras ytterligare ca 50 mkr per år. Fonden skulle således då totalt disponera över ca 75 mkr per år.

I utredningen angående Yrkesskadeförsäkringens finansiering uttalades bl a följande om uppgifterna för en fond eller motsvarande:

(sid 63) "utredningen förordar därför att det via yrkesskadeförsäkringen skapas möjligheter att lämna ekonomiskt bidrag till kostnader för forskning, utbildning och upplysning på arbetarskyddets område. Syftet bör härvid vara att motverka uppkomsten ej blott av yrkesskador utan även av arbetslivet betingad fysisk och psykisk ohälsa samt dessutom att få till stånd en förbättrad arbetsmiljö genom vilken arbetstagarnas hälsa, säkerhet, arbetsanpassning och arbetstillfredsställelse kommer att främjas."

I den av Kungl Maj:t utfärdade instruktionen för arbetarskyddsfonden (SFS 1971:803) gavs denna dock ett något mer begränsat ansvarsområde. Begreppen arbetsanpassning och arbetstillfredsställelse tas ej upp i instruktionen. I denna sägs att fondens styrelse har till uppgift att genom bidrag från arbetarskyddsfonden

"stödja sådan forskning, utbildning och upplysning, som kan motverka uppkomsten av yrkesskador och annan av arbetsmiljön betingad ohälsa eller förbättra arbetsmiljön och därigenom främja hälsa och säkerhet i arbetslivet".

Styrelsen skall vidare enligt instruktionen beakta behoven av samordning av insatserna för forskning, utbildning och upplysning på arbetsmiljöns område.

Instruktionen ger följande närmare anvisningar för fondens bidragsgivning:

"Bidrag till forskning skall avse främst sådan forskning vars resultat kan väntas få praktisk användning inom arbetslivet. Bidrag till forskning får lämnas även för att främja kontakt med internationell forskning.

Bidrag till utbildning skall avse främst utbildning av skyddsombud samt kompletterande utbildning av personal inom företagshälsovården och arbetarskyddet i övrigt.

Bidrag till upplysning skall avse främst brett upplagd upplysning riktad till stora persongrupper inom arbetslivet."

Fondens styrelse består av nio ledamöter, som utses av Kungl Maj:t. Två av dessa utses efter förslag av LO, en efter förslag av TCO, två efter förslag av SAF och en efter gemensamt förslag av Svenska landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet. Styrelsen beslutar om medlens användning och fördelning och skall övervaka att beviljade bidrag kommer till avsedd användning samt att resultaten av den av fonden stödda forskningen offentliggörs på lämpligt sätt. Till fondstyrelsen är knutet ett kansli.

Fondens verksamhet förbereddes genom en utredning tillsatt av chefen för socialdepartementet, med uppgift att kartlägga den pågående och planerade forskningsverksamheten inom arbetsmiljöområdet, resurser samt forskningsbehoven. Utredningen (Ds S 1972:2) utmynnade bl a i en översikt av områden för prioritering i fondens anslagsgivning. Flera av de problem och forskningsområden som här tas upp faller inom den beteendevetenskapliga arbetslivsforsk-

ningen. Som exempel kan nämnas arbetsorganisation och arbetsinnehåll ur socialpsykologisk synpunkt med hänsyn bl a till arbetstillfredsställelse, allsidigt utnyttjande av människans resurser, monoton och social isolering; arbetstidens längd och förläggning med hänsyn till samspelet mellan arbetsroll och övriga livsroller; samt psykiska funktioner i arbetet hos äldre arbetskraft.

Med stöd av ovannämnda utredning utarbetade fondens styrelse en verksamhetsplan. Enligt denna plan skall följande större områden inledningsvis ges en framträdande ställning i fondens verksamhet:

- forskning kring arbetstidsproblem, innefattande arbetstidens längd och fördelning, skift- och nattarbete m m
- forskning som syftar till att nedbringa olycksfallsfrekvensen i arbetslivet
- brett upplagda tvärvetenskapliga undersökningar av arbetsmiljöförhållanden inom olika industribranscher (branschundersökningar)
- forskning rörande förekomsten av kemiska ämnen med skadliga effekter i arbetsmiljön.

För dessa fyra områden tillsatte fondens styrelse arbetsgrupper med uppgift att närmare kartlägga och analysera forskningsläget samt att framlägga förslag om lämpliga åtgärder till fondens styrelse. Till arbetsgrupperna kallades dels företrädare för olika forskningsområden, dels företrädare för arbetsmarknadens parter, vissa organisationer och företag.

Arbetsgrupperna har lagt fram resultaten av sin verksamhet i rapporter som publicerats av fonden i dess rapportserie. I rapporterna lämnas förslag till prioritering av forskningsuppgifter inom de fyra verksamhetsområdena. Redan genom denna publicering ges incitament till forskarnas verksamhetsplanering. Även mer aktiva åtgärder från fondens sida föreslås, t ex att speciella forskargrupper anknutna till arbetarskyddsstyrelsen skall bildas med uppgift att bearbeta vissa problem samt att konferenser för diskussion av viss forskning skall anordnas. Arbetsgruppernas förslag präglas allmänt av ett tvärvetenskapligt synsätt där sociala och psykologiska aspekter på problemen tillmäts stor betydelse.

Den tidigare nämnda utökningen av fondens resurser från 25 till 75 mkr motiverades i propositionen bl a genom hänvisning till behoven av utvecklingsarbete som kan föra ut forskningsresultaten i praktisk tillämpning. I propositionen anges att det ankommer på Kungl Maj:t att i administrativ ordning utfärda erforderliga bestämmelser beträffande handläggningen av den utvidgade bidragsgivningen. En översyn av ASFs instruktion pågår således.

6.2.4 Styrelsen för teknisk utveckling (STU)

Styrelsen för teknisk utveckling (STU) är enligt sin instruktion (SFS 1972:608)

"central förvaltningsmyndighet för initiativ och stöd till samt planläggning av och rådgivning rörande teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete, i den mån sådana uppgifter inte ankommer på annan statlig myndighet".

Det åligger styrelsen särskilt att

"följa den tekniska utvecklingen och därvid hålla kontakt med forskare, institutioner och företag,
organisera och stödja samarbete inom teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete samt främja kontakter mellan myndigheter, näringsliv och forskningsinstitutioner,
taga initiativ till teknisk forskning av betydelse för näringsliv och samhälle samt främja sådan forskning och dess utnyttjande,
planera och fördela statlig stöd i form av lån och bidrag till teknisk forskning, industriellt utvecklingsarbete och uppfinnarverksamhet,
följa verksamheten vid och utöva tillsyn över branschforskningsinstitut och andra kollektiva forskningsinstitutioner, vid vilka forskningsverksamheten bedrivs med statligt stöd,
ge råd åt uppfinnare samt förmedla forskningsresultat till kommersiellt utnyttjande,
främja internationellt tekniskt samarbete och därvid samverka med utländska institutioner och internationella organisationer,
planera och svara för förvaltningen av statliga forskningsstationer,
svara för medelsförvaltning och personaladministration åt statens råd för vetenskaplig information och dokumentation."

STU leds av en styrelse utsedd av Kungl Maj:t. STU har för sin verksamhet en fast organisation om ett hundratal personer fördelade på fyra enheter för administration, utredningar, planering

respektive rådgivning och förmedling. Till STU är ett femtontal nämnder för olika behovsområden, dvs tekniska tillämpningsområden, knutna. I dessa nämnder ingår företrädare för tillämpningsområdena, vetenskaplig expertis, olika samhällsintressen osv. De olika nämnderna, samt de anslagsbelopp dessa förfogade över budgetåret 1972/73 för finansiellt stöd till teknisk forskning och utvecklingsverksamhet, framgår av tabell 3.

Tabell 3: Fördelning på behovsområden vid STU budgetåret 1972/73

	mkr
1. Energiteknik	8,5
2. Materialteknik	17,5
3. Transportteknik	9,5
4. Produktionsteknik	13,0
5. Kemi- samt skogs- och träteknik	15,0
6. Informationsbehandling samt styr- och komponentteknik	18,2
7. Miljövårdsteknik	8,0
8. Socialteknik inkl läkemedelsteknik	15,0
9. Livsmedelsteknik	12,0
10. Naturresursteknik	<u>5,4</u>
	122,1

I statsverkspropositionen 1973: bil 15 anføres: "Statens stöd till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete föreslås bli väsentligt utvidgat nästa budgetår. Stödet är i första hand inriktat på att främja den svenska industrins internationella konkurrenskraft och att bidra till att lösa angelägna samhällsproblem." STUs totala anslag föreslås öka från budgetåret 1972/73 till 1973/74 med 29 mkr dvs till 178 mkr.

Behovsområde 8 a "Socialteknik" enligt STUs anslagsframställning för budgetåret 1973/74 indelas i fyra delområden, nämligen arbetsmiljöteknik, handikapphjälpmedel, konsumentteknik och medicinsk teknik. Läkemedelsteknik har överförts till område 8 b.

Delområdet arbetsmiljöteknik kommer under budgetåret 1972/73 att av behovsområdets 15 mkr ta i anspråk ca 3 mkr. Större delen av tillgängliga medel har ianspråktagits för projekt avseende fysisk arbetsmiljö och därmed förenade hälso- och olycksfallrisker. En-

ligt STUs anslagsframställning kommer insatser under 1973/74 att göras inom i huvudsak följande områden:

- arbetsmiljö i gjuterier (bl a arbetsplatser för rensning av gods, buller, dammförebyggande åtgärder)
- belysning
- socioteknik
- luftförorenings- och ventilationsproblem
- robotar och manipulatorer
- huvudskydd

STU bekostar vidare ett speciellt arbetsmiljölaboratorium (se 5.3.6). STU har uttalat att man i sin verksamhet uppmärksammar psykologiska aspekter av arbetsmiljön. I sin anslagsframställning för budgetåret 1973/74 konstaterar styrelsen: "Den tekniska miljön påverkar ofta i hög grad övriga miljöförhållanden. Teknikens utformning bestämmer också i hög grad vad de arbetande kan göra, dvs hur arbetsuppgifter utformas och hur människor relateras till varandra. Den tekniska utvecklingen måste därför i framtiden bidra med de alternativ som ger de bästa förutsättningarna för tillfredsställande arbetsförhållanden."

Ett konkret exempel på anknytningen till beteendevetenskaplig forskning i STUs verksamhet är området socioteknik där styrelsen avser att i samarbete med något eller några företag undersöka möjligheterna att anpassa produktionsprocesser till de krav som kan uppställas med utgångspunkt från beteendevetenskapligt kunskande. Syftet är att skapa gynnsamma miljöförutsättningar för den enskilde individen, t ex variation, samverkan och självbestämmande i arbetet. Också inom behovsområdet produktionsteknik aktualiseras beteendevetenskapliga frågor.

6.2.5 Statliga forskningsråd utanför utbildningsdepartementets område

Två forskningsråd utanför utbildningsdepartementets område: statens råd för byggnadsforskning och statens råd för skogs- och jordbruksforskning, lämnar anslag till viss arbetsvetenskaplig forskning.

För sin verksamhet förfogar statens råd för byggnadsforskning över byggnadsforskningsfonden. Fondens inkomster kommer främst från husbyggnadsverksamheten. Här utgår en särskild byggnadsforskningsavgift om 5 % av lönesumman. Staten är för sin byggnadsverksamhet i egen regi befriad från byggnadsforskningsavgiften men lämnar ett årligt anslag till fonden. Fondens inkomster och den sammanlagda anslagssumman var under budgetåret 1970/71 ca 40 mkr och under budgetåret 1971/72 ca 45 mkr.

Byggnadsforskningsrådet kanaliserar huvudparten av sin anslagsgivning till arbetsforskning via byggnadsindustrins arbetsforskningsstiftelse. Enligt förteckningar i byggnadsforskningsrådets verksamhetsberättelser utdelades budgetåret 1970/71 1.200 tkr till projekt som kan klassificeras som arbetsforskning. Motsvarande belopp budgetåret 1971/72 var 800 tkr. Projekten avsåg bl a yrkesutbildning, arbetsmätning, vissa ergonomiska problem samt olycksfallsforskning.

Statens råd för skogs- och jordbruksforskning lämnade under verksamhetsåret 1971/72 anslag till ett mindre antal projekt inom arbetslivsforskningsområdet, huvudsakligen av ergonomisk karaktär, med ett sammanlagt belopp om ca 200 tkr.

Det bör framhållas att de forskningsanslag som här redovisats endast till vissa delar avser vad som kan klassificeras som beten-
devetenskaplig forskning.

6.2.6 Inrikesdepartementets expertgrupp för utredningsverksamhet i arbetsmarknadsfrågor (EFA)

I en motion under 1972 års riksdag (1972:1392) föreslogs en utökad och intensifierad forskning kring arbetslivet och arbetsmarknadspolitiken. AMS skulle enligt motionen anmodas att redan under budgetåret 1972-73 påbörja planeringen för ökade forskningsinsatser. Vissa medel härför skulle ställas till AMS förfogande fr o m budgetåret 1972-73. Medelstilledningen skulle successivt ökas så att det senast om fem år skulle motsvara 1 % av verkets årliga budget. I motiveringen till förslaget erinrades bl a om att LO i sitt år 1967 utgivna arbetsmarknadspolitiska

program begärde att AMS skulle få ett belopp av denna storlek till sitt förfogande för sitt forsknings- och utvecklingsarbete. LO-kongressen 1971 återkom med detta yrkande.

Efter hörande av remissinstanser, som samtliga underströk forskningsbehovet, framhöll inrikesutskottet i sitt yttrande med anledning av motionen (Inu 1972:26) vikten av att arbetsmarknadsforskningen tillfördes ökade resurser. Resursförstärkningen kunde enligt utskottets mening ske genom att AMS tilldelades medel för uppdragsforskning, men även andra vägar att kanalisera medlen borde prövas. Planeringen av uppdragsforskningen borde enligt utskottet ske i nära samarbete med institutet för social forskning, med hänsyn till de samordnande funktioner som detta institut har.

I 1973 års statsverksproposition (1973:1, bil 13) understryks det angelägna i att forsknings- och utvecklingsarbetet i arbetsmarknadsfrågor breddas och intensifieras. I propositionen hänvisas till större pågående undersökningar avseende de ekonomiska effekterna av omskolning och geografisk rörlighet, arbetsförmedlingens informationsverksamhet samt den potentiella arbetskraften och arbetskraftsrekryteringen. I propositionen föreslås att resurserna för målinriktad uppdragsforskning förstärks. Med hänsyn till att sådan forskning bedrivs av flera olika intressenter är det emellertid, enligt chefen för inrikesdepartementet, ändamålsenligt att anslagsmedlen liksom hittills disponeras direkt av Kungl Maj:t. För budgetåret 1973-74 har 2 mkr tagits upp för dylikt forsknings- och utvecklingsarbete, dvs en fördubbling i förhållande till närmast föregående budgetår.

En expertgrupp (EFA) har tillsatts vid inrikesdepartementet med uppgift att inom ramen för dessa anslagsmedel initiera undersökningar av arbetsmarknadspolitiken verkningar. Undersökningsverksamheten skall bl a syfta till att ge underlag för samhällsekonomiska lönsamhetsbedömningar, s k cost-benefitanalyser, av olika åtgärder som förekommer inom arbetsmarknadspolitiken. Man har hittills kunnat finansiera eller bidra till finansieringen av fem forskningsprojekt avseende: immigrationens ekonomiska effekter; arbetsmarknadsutbildningens samhällsekonomiska kostnader och in-

täkter; den geografiska rörligheten på arbetsmarknaden; informationsöverföringen mellan arbetsförmedling, individ och företag; samt utslagningen på arbetsmarknaden.

Studien rörande den geografiska rörligheten inrymmer en sociologisk del i vilken professorn i sociologi vid Umeå universitet medverkar. Studien beträffande arbetsförmedlingens verksamhet utföres av forskare vid PA-rådet och sociologiska institutionen i Stockholm. Studien av arbetstagares utslagning på arbetsmarknaden utföres av forskare vid sociologiska institutionen i Stockholm respektive vid statens arbetsklirik.

6.3 Övriga statliga organ med engagemang i arbetslivsforskningen

6.3.1 Kungl arbetsmarknadsstyrelsen (AMS)

Vissa områden av arbetsmarknadsstyrelsens och länsarbetsnämndernas verksamhet har nära anknytning till eller bygger på beteendevetenskaplig kunskap och metodik. Detta gäller särskilt den till enskilda personer riktade servicen vid arbetsförmedling, arbetsvård och yrkesvägledning. Även i större perspektiv, t ex inom arbetsmarknadspolitikens områden finns betydelsefulla anknytningar mellan arbetsmarknadsmyndighetens verksamhet och den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen.

Arbetsmarknadsverket utnyttjar speciell arbetspsykologisk service från arbetspsykologiska institut, däribland Arbetspsykologiska Institutet (API) vid PA-rådet (kap 7) och Psykotekniska institutet vid Stockholms universitet (PTI, 5.3.1). Dessutom anlitas ett flertal privata institut (5.3.9). Under budgetåret 1971/72 utfördes totalt drygt 20 000 anlagsundersökningar vid de arbetspsykologiska instituten. Denna verksamhet sysselsätter f n sammanlagt ca 150 psykologer vid dessa institut. För budgetåret 1972/73 förutsågs en ökning av antalet psykologiska yrkesanlagsundersökningar.

En statlig utredning (Arbetspsykologisk verksamhet, SOU 1966:40) föreslog 1966 att det inom arbetsmarknadsverket för den arbetspsykologiska verksamheten, främst anlagsprövningarna, skulle in-

rättas dels en central instans: arbetspsykologibyran; dels en fältverksamhet med regionala arbetspsykologiska institut ute i landet och filialinstitut anknutna till regioninstituten. Förslaget avstyrktes dock av AMS, och någon mer omfattande utbyggnad inom verket av en organisation för psykologisk verksamhet har ej skett. I den centrala organisationen har inom yrkesvägledningseenheten vid AMS inrättats en arbetspsykologisk sektion för samordning, utveckling och planering. Vid sektionen finns en fast psykologtjänst samt två arvodesanställda psykologer. Vid två länsarbetsnämnder har vidare psykologer arvodesanställts. Dessa har utöver interna arbetsuppgifter som konsulter på nämnden uppgifter som kontaktmän mellan länsarbetsnämnderna och de arbetspsykologiska institut som dessa samarbetar med. AMS önskar inrätta länspsykologtjänster med sådana uppgifter vid samtliga länsarbetsnämnder. Däremot avser man att även i fortsättningen tillgodose behoven av psykologiska individundersökningar, liksom vissa andra arbetspsykologiska insatser, genom köp av tjänster från arbetspsykologiska institut.

För samordning och planering av utvecklingsverksamhet har vidare arbetsgrupper inrättats med representanter för AMS och de arbetspsykologiska instituten. AMS kan f n avsätta 5 % av de medel som disponeras för de psykologiska yrkesanlagsundersökningarna för metodutveckling i anslutning till denna verksamhet. Dessa medel fördelas som projektanslag till de olika institut som utför sådana undersökningar.

AMS har under flera år i sina petita framfört yrkanden om särskilda medel om ca 10 mkr för anslagsgivning till arbetsmarknadsforskning vid institutioner utanför arbetsmarknadsverket. Några sådana medel har dock ej ställts till AMS förfogande. Däremot har anslag till arbetsmarknadspolitisk forskning under senare år utgått från inrikesdepartementet. För budgetåret 1972/73 uppgick dessa anslag till 1 mkr. Dessa av inrikesdepartementet disponerade forskningsmedel utnyttjas till stor del för makro-betonad arbetsmarknadsforskning (6.2.6). En betydande del av denna forskning hör till de områden som tidigare prioriterats av institutet för arbetsmarknadsfrågor och som nu väntas få en central ställning inom institutet för social forskning. Arbetsmarknadsforsk-

ningen omfattar emellertid också en rad andra problemställningar. För att rätt förstå individens situation och problem på arbetsmarknaden liksom för att ge denne ett förbättrat beslutsunderlag vid val av arbete, vid utnyttjande av samhällets service på arbetsmarknaden etc, krävs också en utvidgad forskning på mikroplanet. För denna typ av forskning har inga särskilda medel avsatts.

6.3.2 Statens personalnämnd (SPN)

Statens personalnämnd inrättades 1971. Nämnden, som sorterar under finansdepartementet, övertog de uppgifter som tidigare vilade på statens omplaceringsnämnd och statens personalvårdsnämnd. SPN är i den mån denna uppgift ej ankommer på annan myndighet central förvaltningsmyndighet för den personaladministrativa verksamheten inom statsförvaltningen och inom viss övrig statsunderstödd verksamhet. Nämnden skall bl a meddela riktlinjer för den personaladministrativa verksamheten inom statsförvaltningen. Enligt instruktionen åligger det SPN särskilt att

"svara för utveckling och samordning av personaladministrativ planering inbegripet omplaceringsverksamhet, personalhälsovård samt personalsocial verksamhet,

följa den personaladministrativa verksamheten inom statsförvaltningen och inhämta de uppgifter som fordras för nämndens verksamhet,

verka för att personaladministrativa frågor inom statsförvaltningen handlägges på ett ändamålsenligt och planmässigt sätt och att därvid beakta förhållandena inom arbetslivet i övrigt,

inom sitt verksamhetsområde biträda myndigheter och enskilda anställda med rådgivning,

centralt svara för omplaceringsfrågor,

yttra sig i frågor om sjukpension för anställd med statlig personalpensionsrätt,

inom sitt verksamhetsområde följa utvecklingen av de partiellt arbetsföras anställningsförhållanden och yttra sig i ärenden om partiellt arbetsföra,

främja arbetarskyddsverksamheten inom statsförvaltningen, biträda med medicinsk och skyddsteknisk vägledning vid utformningen av statsförvaltningens arbetsplatser."

SPN leds av en styrelse utsedd av Kungl Maj:t. Högst fyra av dessa skall företräda personalorganisationer.

I en presentation av nämnden och dess verksamhet uttalas följande:

"Syftet med SPNs verksamhet är att skapa betingelser för arbetstillfredsställelse och effektivitet i statsförvaltningen. SPN har därför ett övergripande ansvar för alla sådana åtgärder i statsförvaltningen som var för sig eller sammantagna leder till högre arbetstillfredsställelse och personlig utveckling för de anställda och att de personella resurserna tillvaratas rationellt."

Nämnden har en central och en regional organisation. Den regionala organisationen har verkställande och servicegivande funktioner i relation till myndigheter och statligt anställda inom sitt verksamhetsområde.

SPN har enligt sin anslagsframställning för budgetåret 1973/74 för avsikt att söka åstadkomma en utveckling av arbetsmiljön i statsförvaltningen enligt tre huvudlinjer, nämligen organisationsutveckling, systemergonomi och personalhälsövård.

Med organisationsutveckling avses här en tillämpning av erfarenheter från psykologin i syfte att åstadkomma en bättre organisationsplanering, eller för att ge anställda möjlighet förbättra den egna miljön så att den bättre svarar mot psykologiska krav. Här innefattas bl a utveckling av personalledarförmåga, men även utveckling av funktionärer i samrådsorgan. Verksamhet skall bedrivas i linje med de förvaltningsdemokratiska strävandena.

Inom området systemergonomi betonas syftet att söka åstadkomma för individen meningsfulla och utvecklande arbetsuppgifter. SPN konstaterar att detta problem har accentuerats bl a genom utvecklingen på det datatekniska området.

SPNs verksamhet är fortfarande under uppbyggnad. Nämnden har ca 130 anställda, varav 30 i den regionala organisationen. Nämnden har för närvarande ej resurser att i egen regi bedriva någon mer avancerad FoU-verksamhet, men utnyttjar viss beteendevetenskaplig expertis genom köp av konsulttjänster.

Till SPN är nämnden för psykologiska undersökningar knuten. Denna nämnd tillkom på förslag av testutredningen (SOU 1971:47). Nämnden, som består av företrädare för statsmakten och för personalorgani-

sationer samt psykologisk expertis, har till huvuduppgift att ge råd och anvisningar i frågor som gäller myndigheters anlitan-
de av psykologiska undersökningsmetoder i samband med personur-
val. Nämnden tillsattes 1972 för en försöksperiod om tre år.

Sedan 1970 har statskontoret samlat uppgifter om personaladmi-
nistrativt utvecklingsarbete inom statsförvaltningen och publi-
cerat en katalog över de projekt som inrapporterats från olika
myndigheter. Katalogen har tillkommit för att ge underlag för
ökat personaladministrativt utvecklingsarbete inom statsförvalt-
ningen och stimulera till informations- och erfarenhetsutbyte
mellan myndigheterna. Från och med 1.7.1973 har arbetet med ak-
tualisering av katalogen överförts från statskontoret till SPN.

6.3.3 Delegationerna för företagsdemokratifrågor inom statliga företag och förvaltningar samt på det kommunala området

Särskilda delegationer har tillsatts för att utreda frågor som
gäller företagsdemokrati inom dels statsförvaltningen, dels de
statliga aktiebolagen, dels inom de primär- och sekundärkommuna-
la områdena. Dessa delegationer utgör paralleller till åt-
gärder inom den privata arbetsgivarsektorn, t ex utvecklings-
rådet för samarbetsfrågor mellan SAF, LO och TCO. Delegationer-
na har bl a till uppgift att organisera försöksverksamhet rörande
företagsdemokrati. Denna verksamhet har delvis karaktär av
beteendevetenskapligt utvecklingsarbete som drives av forskare.

En av dessa delegationer delegationen för försöksverksamhet med
företagsdemokrati vid de statliga aktiebolagen (företagsdemo-
kratidelegationen) förfogar över medel för projektverksamhet och
en expertgrupp som driver utvecklingsprojekt. Ett antal projekt
vid olika statliga företag har omfattat intervjuundersökningar
för kartläggning av organisationens funktionssätt, arbetsförhål-
landen osv, samt försöksverksamhet med olika former av samråd
för de anställda, förändring av organisation i riktning mot
självstyre för arbetsgrupper m m. Verksamheten har redovisats i
offentliga rapporter.

7. Arbetsmarknadsparterna och arbetslivsforskningen.

7.1 Arbetsmarknadsparternas huvudorganisationers engagemang.

De experter i utredningen som där företrätt arbetsmarknadsparternas huvudorganisationer har tillställt utredningen redogörelser för organisationernas engagemang inom arbetslivsforskningens område.

Svenska arbetsgivareföreningen har engagerat sig inom arbetslivsforskningens område bl a genom att bilda Personaladministrativa rådet. Föreningen har sedan rådets bildande 1952 lämnat årliga bidrag till dess verksamhet. Dessa bidrag uppgår f n till 2 mkr per år. PA-rådet behandlas i följande avsnitt av detta kapitel. Från SAF har utredningen erhållit följande beskrivning av den övriga verksamhet med anknytning till arbetslivsforskningen som föreningen f n bedriver.

"SAFs och förbundens satsningar på forskning och tillämpning inom arbetslivsområdet kan grupperas på tre huvudområden: löner, produktion och rationalisering; arbetarskydd, företagshälsovård, människan i arbetslivet; yrkesteknisk och (arbets-) ledareutbildning.

Arbetsgivareorganisationernas engagemang på dessa områden har genomgående haft till syfte att tillgodose mer eller mindre uttalade behov och önskemål från de anslutna företagens sida. Insatserna har huvudsakligast inneburit tillämpning av forskningsresultat och systematiserade erfarenhetsrön från fältet. Forskningsengagemang med egen personal förekommer undantagsvis.

Omfattningen av den verksamhet som här avses kan i viss mån belysas genom uppgifter om tillkomst och tillväxt av 'icke-förhandlande' enheter inom SAFs och förbundens kanslier. Sådana avdelningar, sektioner, grupper, expertenheter etc tillkom huvudsakligen under 60-talet. De har beteckningar såsom 'Arbetsmarknad och utbildning', 'Utbildning och arbetarskydd', 'Forsknings- och utbildningsavdelning', 'Arbetarskydd och arbetsmiljö', 'Medicinska och yrkeshygieniska frågor'. Den gamla beteckningen 'Arbetsstudier och rationalisering' på kanslienheter har i många fall kompletterats med tillägg såsom 'löneformer och löneteknik'.

Det stora antalet kvalificerade personer som är verksamma inom ovannämnda typer av kanslienheter på SAF och förbunden innebär självfallet både ekonomiskt och personellt det avgjort största engagemanget från arbetsgivareorganisations-

sidan på arbetslivets område. Nya värderingar och nya synsätt beträffande företagets yttre och inre miljö har fört med sig stigande behov av service från de anslutna företagets sida på ovannämnda arbetslivsområden.

För SAFs del har på senare år den tekniska avdelningens publikationer om lönetekniska problem, om arbetsmätning, om produktivitet- och effektivitetsmätning inneburit ett nära samarbete mellan avdelningens personal och utomstående forskare, som vid sina institutioner har dessa och liknande arbetslivsfrågor som forskningsuppgifter. För forskarna har detta bland annat betytt väsentlig medverkan, när det gällt att finna tillräckliga och lämpliga fältundersökningsmöjligheter. I den mån projekten haft karaktären av uppdragsforskning, har de givetvis inneburit ett finansiellt stöd till resp institution. SAF-förbunden medverkar i varierande grad med personella insatser och i en del fall med finansiellt stöd till forskning och utbildning vid universitet och högskolor, inte minst genom den hjälp som lämnas till författare av 2- och 3-betygsuppsatser om arbetslivsproblem.

Den enskildes totala arbetssituation, arbetets utformning och organisation är sedan flera år tillbaka föremål för studier och observationer genom SAFs tekniska avdelning under samlingsbeteckningen 'Arbetsmiljö i utveckling'. Det är här fråga om experiment som anslutna företag önskar göra för att om möjligt finna arbetsutformning, arbetsorganisation och belöningsystem som ger optimal kombination av produktivitet och arbetstillfredsställelse. SAF-personal fungerar i sammanhanget som konsulter till de lokala samarbetsgrupper som självständigt svarar för experimenten.

Ett aktuellt exempel på en övergripande satsning från ett SAF-förbund är Sägverksergonomigruppens undersökning av den fysiska miljön, arbetsplatsens tekniska utformning, den socialpsykologiska situationen och hälsotillståndet. Undersökningsresultaten är av stor praktisk betydelse t ex vid planering av nya anläggningar. Exempel på specialsatsning för åtskilliga år sedan är Allmänna Gruppens kemiska skyddshandbok. Frånvaroundersökningar av större eller mindre omfattning sker sedan länge inom många förbundsområden, likaså studier av den äldre arbetskraftens och den kvinnliga arbetskraftens problem. Det vanliga är att undersökningar av detta slag sker i nära samverkan med motpartsförbund.

När det gäller arbetarskydd och företagshälsovård bör här särskilt nämnas byggindustriernas omfattande satsning genom sin stiftelse för arbetarskydd och företagshälsovård (Bygghälsan). Bygghälsans tekniska verksamhet syftar till ett utvecklingsarbete för att utröna hur arbetsmiljön kan anpassas till människans vid olika arbetssituationer.

SAFs omfattande utbildningsverksamhet via ALI-RATI kräver betydande eget utvecklingsarbete utöver de forskningsresultat som kommer fram vid universitet och högskolor inom relevanta områden. Framtagning av underlag för att vidmakthålla och vidareutveckla kurssortimentet innebär en väsentlig satsning från SAFs sida på arbetslivets område.

Flera av SAF-förbunden bedriver utbildning i egen regi och satsar följaktligen personellt och ekonomiskt för att få fram adekvat underlag för kurser och kurspaket. Speciellt i fråga om arbetsledarnas arbetssituation har förbund bidragit till kostnader för vetenskapliga studier av denna. Utbildningspaket avsedda för flera led i företagshierarkin med tonvikt på planering, produktivt samarbete och produktiv arbetsmiljö har tagits fram inom byggnadsindustrin."

Från Landsorganisationen i Sverige har utredningen erhållit följande redogörelse:

"Som ett led i kartläggningen av medlemmarnas aktuella situation i arbetslivet och i intressebevakningen i övrigt har landsorganisationen vid några tillfällen företagit undersökningar där beteendevetenskaplig metodik kommit till användning och i några fall genomfört studier som kan betraktas som beteendevetenskaplig forskning.

I viss utsträckning får sådana verksamheter anses som naturliga led i en stor intresseorganisationens verksamhet. Det förtjänar dock att framhållas att betydande insatser fått göras som en följd av att den samhälleliga forskningen inte klarlagt alla de förhållanden vi ansett oss behöva fästa samhällets och våra motparters uppmärksamhet på. LO anser sålunda att den samhälleliga forskningen på detta område är otillräcklig och därtill ej samordnad så att de tillgängliga resurserna används för ändamål som de fackliga organisationerna anser angelägnast.

Av verksamheten där beteendevetenskapliga metoder kommit till användning bör särskilt nämnas vår kartläggning av hälsorisker i arbetet. 1964 inleddes en omfattande undersökning avseende ett urval av LO-medlemmarna, som därefter följts av undersökningar branschvis. Med motsvarande metodik har förekomsten av stress i arbetslivet undersökts. Vidare har rörligheten på arbetsmarknaden, dess orsaker och konsekvenser för enskilda, studerats liksom vuxna arbetares deltagande i vuxenutbildning och hinder som håller dessa borta från utbildningstillfällena. Därutöver görs av förbunden, då och då s k medlemsundersökningar i vilka såväl faktiska uppgifter som bedömningar av olika alternativa handlingsmöjligheter och allmänna attityddata insamlas.

Av mer omfattande studier vill vi framför allt nämna det teoretiska arbetet Teknisk förändring och arbetsanpassning som utfördes av E Dahlström, B Gardell m fl för en del år sedan, Metallindustriarbetareförbundets studie av "vilda strejker", deras orsaker och uppkomst samt en ingående organisations-sociologisk studie av Kommunalarbetareförbundet av I Lindblad. LO engagerades vidare i en omfattande studie av förhållandena vid Kockums varv i Malmö, publicerad i den s k Kockumsrapporten."

Följande allmänna synpunkter på arbetslivsforskningens betingelser har lämnats från LO:

"Det måste konstateras att det i samhällets forskningsorganisation saknas institutioner som fått beteendevetenskaplig arbetslivsforskning som ansvarsområde. Den forskning som pågår inom detta fält har sitt upphov i enskilda universitetsforskare personliga intresse för ämnesområdet eller i kontakter mellan företag eller arbetsmarknadsorganisationer å ena sidan och enskilda forskare å den andra samt i det forskningsinstitut SAF instiftat - PA-rådet. Gemensamt för den beteendevetenskapliga forskningen i sin helhet är att den är beroende av anslag från institutioner som ser arbetslivsforskningen som ett randområde i sin verksamhet eller som inom arbetslivsforskningen har det beteendevetenskapliga ämnesområdet som ett sådant randområde. Det finns således ingen tryggad finansiering för en viss omfattning av den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen, utan denna måste konkurrera med åtskilliga andra forskningsbehov om anslag för varje särskilt projekt. Detta förhållande kan inte längre godtas. Samhället måste påta sig uppgiften att sörja för att den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen kan expandera och motsvara den aktuella situationens behov och att organisera denna forskning så att dess resultat snabbt förs ut i arbetslivet och kan omsättas praktiskt."

Till redogörelsen från LO kan fogas följande uttalande angående arbetslivsforskningen i "Fackföreningsrörelsen och arbetsmiljön - Landssekreterariatets redogörelse och förslag till uttalande att föreläggas LO-kongressen 1971" (Stockholm, 1971):

"Det krävs inte enbart utbildning i arbetsvetenskapliga ämnen inom universitet. En livsnödvändighet för en aktiv arbetsforskning är att man ständigt har ett tillflöde av unga intresserade forskare som av eget intresse kommer in i detta ämnesområde. Förutsättningen för att detta skall komma till stånd är att det ute i universitetsinstitutionerna skapas ett gynnsamt klimat för att inom olika forskningsområden ta upp arbetsvetenskapliga projekt."

Från Tjänstemännens Centralorganisation har följande redogörelse som dels behandlar allmänna forskningspolitiska frågor, dels TCOs särskilda engagemang inom arbetslivsforskningsområdet avgivits:

"TCO kan, liksom för övrigt övriga fackliga organisationer, bedriva forskning i egentlig bemärkelse i utomordentligt liten omfattning. Vid ett flertal tillfällen, har emellertid organisationen gjort forskningsinsatser, som i förhållande till resurserna förtjänar uppmärksammas, samt dokumenterat ett intresse för forskningens problem som få andra organisationer av folkrörelsekaraktär.

I en omfattande rapport till TCO-kongressen 1970 sökte TCOs forskningsdelegation göra en sammanfattande bedömning av landets forskningspolitik, forskningsorganisation och fors-

karutbildning. Utgångspunkt för rapporten är en helhetssyn på sambandet mellan forskningsinriktning och samhällsstruktur, som belyses från olika aspekter. Rapporten, som i vad gäller där framförda förslag rörande forskningspolitik, forskningsorganisation samt forskarutbildning, i dess helhet antogs av TCOs kongress, sammanfattar organisationens syn på forskningen utifrån allmänna eller övergripande synpunkter. Grundläggande för TCOs forskningspolitiska ståndpunkter är insikten, att forskningen i utomordentligt hög grad bidrar till att skapa morgondagens samhälle utifrån ekonomiska, sociala och kulturella aspekter, samt att denna insikt med nödvändighet måste leda till en medveten, "styrd" forskning. En medveten forskningspolitik och en adekvat prioritering av olika forskningsinsatser förutsätter emellertid en fastare och mera målmedveten uppföljning och utvärdering av befintliga forskningsresultat.

Utgångspunkt för forskningens styrning är att den skall vara demokratisk i den bemärkelsen att den skall återspegla befolkningens behov och önskemål. Härvidlag måste t ex löntagarna ges möjlighet att påverka forskningen kring den tekniska utvecklingen och förhållanden, som rör arbetslivet i vidaste bemärkelse. Tekniskt kan flera alternativ för att åstadkomma en sålunda demokratisk styrning av forskningen övervägas. Löntagarorganisationerna kan t ex själva i större utsträckning än vad som idag är fallet ges medel, att initiera forskning med. Ett sådant arrangemang innebär självfallet inte, att forskarna utestängs från inflytande. Kärnfrågan är härvidlag, att finna former som gör det möjligt för alla forskare inom sina respektive verksamhetsfält att vara med och påverka forskningens uppläggning. Politikernas inflytande och ansvar över forskningen är naturligtvis helt legitimt. Det är rent av angeläget att forskningen politiseras i den bemärkelsen att de värderingar som ligger bakom enskilda beslut om forskningsanslag öppet redovisas på samma sätt som när det gäller t ex skattepolitik, arbetsmarknadspolitik eller socialpolitik. Den grundläggande principen måste vara, att den enskilde medborgaren har lika stora förutsättningar att bedöma vilken forskning som är angelägnast, som t ex forskarna har, och att följaktligen medborgarna via de representativa politiska organen måste ges inflytande över forskningens inriktning. När det gäller forskning kring arbetslivets problem, måste det anses vara lika självklart, att arbetsmarknadens organisationer ges ett omfattande inflytande.

TCO anser det vidare väsentligt, att en mera konsekvent integration kommer till stånd mellan de organ som har ansvaret för tillämpningen av forskningsresultaten och de organ som har ansvaret för själva forskningen. Det är angeläget att statsmakterna engageras ekonomiskt vid såväl framtagnandet som exploaterandet av tekniska och andra innovationer. Samtidigt måste det statliga engagemanget präglas av en välfärdspolitisk helhetssyn, där t ex miljö- och hälsoaspekter inte får isoleras från de tekniska synpunkterna. Vidare måste de statliga ekonomiska åtagandena förenas med offentlighet.

Om alltså TCO inte i någon större utsträckning kan bedriva forskning för egna medel, har organisationen inte bara dokumenterat ett betydande intresse för forskningen och dess

problem. TCO har dessutom vid flera tillfällen gjort försök att initiera forskning, framför allt då kring arbetslivets problem. I början av innevarande år arrangerade TCO ett seminarium rörande arbetsmarknadsforskning och organisationsförändringar. Seminariet, som samlade aktiva forskare från i det närmaste hela det samhällsvetenskapliga forskningsområdet, avsåg dels att ge en bild av svensk arbetsmarknadsforskning i dag och i framtiden, dels också företagsekonomiska, statsvetenskapliga, psykologiska och sociologiska aspekter på arbetslivets demokratisering. Avsikten med seminariet var vidare att skapa tillfällen till kontakter mellan forskare och övriga engagerade i eller intresserade av arbetsmarknadsforskning samt att söka ringa in några intressanta forskningsresultat och skissera forskningsuppgifter av särskilt intresse för framtiden.

I december 1972 beslöt TCOs styrelse avsätta 105 000 kronor till forskningen kring tjänstemännens arbetsmiljöer. Efter överläggningar med bl a docent Bertil Gardell vid Statens råd för samhällsforskning, stod det klart att forskningsinsatser avseende att belysa hur tjänstemännen upplever sin arbetsmiljö var angelägna, inte bara ur TCOs synpunkt. Sådan forskning skulle också fylla ut en besvärande lucka i den samhällsvetenskapliga forskningen som helhet. En preliminärrapport förelades 1973 års TCO-kongress. Arbetet, som ger en inventering av problemen, kommer att tjäna som underlag för fortsatta insatser. För vissa kompletterande studier avseende fysiskt-tekniska problem i arbetsmiljön har TCO anslagit ytterligare 40 000 kronor. Detta kompletterande forskningsarbete beräknas avslutas vid årsskiftet."

I redogörelsen från TCO lämnades följande allmänna synpunkter på behoven av arbetslivsforskning:

"När det gäller forskning kring arbetslivet, vill TCO framför allt hävda två synpunkter. Forskning som rör människan i förvärsarbetet tilldelas generellt fortfarande alltför små resurser. Detta gäller inte minst de beteendevetenskapliga aspekterna av problematiken. TCO finner det anmärkningsvärt att sådana faktorer i arbetslivet som inte rymmer renodlat ekonomiska aspekter i det närmaste lämnats helt obeaktade i forskningssammanhang. Av de sammanlagda insatserna på arbetsmarknadspolitikens område avsätts i dag en utomordentligt liten andel till vad som förtjänar benämnas forskning i egentlig bemärkelse.

Löntagarorganisationerna måste ges bättre möjligheter att påverka forskningen kring arbetslivets problem. Ingen torde bestrida, att arbetsmarknadens parter har de bästa möjligheterna att bedöma var forskningsinsatser är angelägnast.

Det finns självfallet inomvetenskapliga frågor, där forskarna själva måste fatta väsentliga avgöranden. Det är samtidigt härvidlag väsentligt att beslutsformer skapas, som tillåter alla forskare, dvs även de yngre, icke-etablerade forskarna, ett inflytande över dessa frågor. Flertalet forskningsorgan och institutioner måste emellertid också fatta omfattande beslut med vittgående konsekvenser där samhälleliga behov och

avvägningar måste sättas i förgrunden. Inte minst gäller detta forskning kring arbetslivets problem. Vid sidan av det medborgerliga inflytandet via de representativa politiska organen måste löntagarna och deras representanter få möjlighet att här påverka forskningen. Insikten, att forskningen har sociala konsekvenser måste med nödvändighet också leda till, att de som drabbas av dessa konsekvenser ges möjlighet vara med och påverka forskningens inriktning. Det kan inte vara försvarbart, att samhället avsäger sig ansvaret över den ringa forskning kring arbetslivets problem, som trots allt bedrivs. En sådan inställning vore liktydig med, att låta forskning kring arbetsmiljö- och medinflytandefrågorna utlämnas till att exploateras av enskilda institutioner, konsultföretag etc, där samhälleliga intressen saknar varje inflytande.

Det pågår f n en omfattande försöksverksamhet med beslutsmedverkan för de anställda i olika former i företag och i förvaltningar. Om denna verksamhet till fullo skall kunna nyttiggöras, krävs emellertid en systematisk utvärdering och uppföljning av resultaten. Om således en organisation som TCO omöjligen med egna medel kan bestrida sådan verksamhet, ter det sig naturligt, att statsmakterna ställer erforderliga resurser till förfogande dels på grund av sitt arbetsgivaransvar, dels också utifrån allmänna samhälleliga hänsynstagen. Erfarenheterna av pågående försöksverksamhet måste effektivt kunna nyttiggöras, konfronteras med andra forskningsresultat och systematiseras. Endast ett samhälleligt ekonomiskt åtagande och en samhällelig totalsyn på arbetsmarknadsforskningen kan lösa dessa problem.

Det finns många argument som talar för att ett statligt ekonomiskt åtagande och ansvar över arbetsmarknadsforskningen måste åtföljas av såväl insyn som inflytande från löntagarorganisationerna. Förutom de omedelbara konsekvenser forskningen kring arbetslivets problem har för arbetstagarna såväl till sin omfattning som till sin inriktning, måste de erfarenheter, den sakkunskap och rentav det faktamaterial (lönestatistik, nomenklaturdata etc) löntagarorganisationerna har, tala för att de ges ett betydande inflytande över denna forskning."

Från Sveriges Akademikers Centralorganisation har utredningen erhållit följande redogörelse:

"De forskningspolitiska frågorna och de villkor som gäller för forskningen och för dem som genomgår eller genomgått en forskarutbildning hör till SACOs centrala intresseområden. SACOs forskarråd - tidigare SACOs forskarkommitté - bevakar, analyserar och initierar kontinuerligt utvecklingen på det forskningspolitiska området. Dess arbete har manifesterat sig i utredningar, framställningar och remissyttranden. Tre produkter av rådets arbete har utkommit av trycket i SACOs skriftserie, nämligen 'Forskarnas utbildning och karriär' (1966 nr 7), 'Högre utbildning och forskning. Ett nödvändigt samband' (1968 nr 10) och 'Forskarens villkor' (1972 nr 18).

I forskarrådet ingår kvalificerade forskare från olika forsk-

ningsområden. Deras arbete har hittills inte isolerat inriktat sig på arbetslivsforskning utan på problem av mera övergripande natur - redan de nämnda tre skrifternas titlar ger antydning om detta. Men de slutsatser rådet kommit till när det gäller forskningen i stort gäller givetvis också i tillämpliga delar den forskning, som har arbetslivet som objekt. Det skulle föra för långt att här redogöra för de slutsatser och värderingar, som forskarrådet - och därmed, kan man säga - SACO givit uttryck åt. Det kan emellertid framhållas att SACO och rådet från tid till annan och i skilda sammanhang understrukit det angelägna i att arbetslivsforskningen stimuleras och byggs ut. Alltför litet och alltför sent har arbetslivet kommit att bli objekt för forskningen; en omprioritering bör ske. SACO och SACO-förbunden har inte möjlighet att inom ramen för sina resurser själva bedriva någon arbetslivsforskning värd namnet, men kommer att noga följa och delta i debatten kring denna forsknings utveckling, de nya problemställningarna och forskningsarbetets resultat."

Vidare har man från SACO gjort följande allmänna uttalande angående behoven av ökade insatser inom arbetslivsforskningens område:

"Samhällets insatser inom det arbetsvetenskapliga området har hittills varit blygsamma och det föreligger en avsevärd disproportion mellan stödet till teknisk forskning-utveckling och motsvarande insatser vad beträffar stöd till den forskning-utveckling som avser sociala och psykologiska förhållanden i arbetslivet. SACO anser det nödvändigt med en starkt ökat satsning på forskning om människors villkor i arbetslivet."

År 1966 inrättades som ett gemensamt samarbetsorgan för SAF, LO och TCO Utvecklingsrådet för samarbetsfrågor. I rådets uppgifter ingår bl a att följa utvecklingen inom samarbetsområdet och att verka för en fortlöpande effektivisering av samarbetet i företagen. Rådet skall bistå företag och arbetsmarknadsorganisationer genom utbildning, genom att framställa material och genom informations- och rådgivningsverksamhet. Till uppgifterna hör också att främja vetenskaplig forskning kring samarbetsfrågorna. Som en gemensam satsning på arbetslivsforskningens område inrättades 1969 Utvecklingsrådets arbetsgrupp för forskning (URAF) som ett permanent organ med heltidsanställd sekreterare. URAF har till uppgift att ta initiativ till och följa den vetenskapliga forskningen med fördjupad företagsdemokrati som pågår inom det enskilda näringslivet (jfr 6.3.3).

7.2 Personaladministrativa rådet (PA-rådet)

7.2.1 Inledning

Som framgår av bakgrundsbeskrivningen till utredningens direktiv har denna närmast föranletts av partsorganisationernas framställning om samhällets stöd till den forsknings- och utvecklingsverksamhet och vissa därtill relaterade aktiviteter som bedrivs vid PA-rådet. I detta kapitel lämnas en relativt utförlig beskrivning av PA-rådet och dess verksamhet. Framställningen har disponerats i tre avsnitt där det första ger en tillbakablick på PA-rådets tillkomst och utveckling, det andra en översikt av den aktuella organisationen och verksamheten och det tredje en beskrivning av forsknings- och utvecklingsverksamheten vid rådet.

7.2.2 PA-rådets tillkomst, verksamhetens första utveckling

Personaladministrativa rådets tillkomst kan ses mot bakgrunden av det under 1940-talet ökande intresset för personalfrågor inom näringslivet. Under efterkrigstiden anställdes i många företag personalkonsultenter för personalvårdande uppgifter. Personalärenden som anställning, lönefrågor och befordran ingick tidigare i arbetsuppgifterna för bl a arbetsledare av olika kategorier men centraliserades nu vid många företag till särskilda personalkontor. Under 1940-talet växte dessutom som tidigare konstaterats en psykologisk tillämpningsverksamhet fram i Sverige. Den institutionella utveckling som ägde rum före PA-rådets tillkomst, har beskrivits i kap 3.

PA-rådet bildades genom att SAF i samband med sitt 50-årsjubileum 1952 anvisades ett första årligt anslag om 500 tkr för stöd till arbetsvetenskaplig forskning samt information och rådgivning med syfte att åstadkomma en förbättrad personaladministration inom företagen. För att förvalta de anvisade medlen och i övrigt leda verksamheten tillsattes en styrelse och ett råd.

Det allmänna syftet för verksamheten skulle enligt stadgarna (§ 2) vara

"att verka för ökad kunskap och förståelse för den mänskliga arbetskraftens problem".

Enligt de riktlinjer som drogs upp, skulle PA-rådet ha till uppgift

"att genom forskning och utvecklingsarbete fördjupa kunskapen om de faktorer som berör människan i arbetslivet

att genom konsultation och rådgivning i personaladministrativa frågor (rekrytering och urval, utbildning, information och samverkan m m) verka för en ändamålsenlig anpassning mellan individ, arbete och arbetsmiljö, samt

att genom information sprida kunskaper om forskningsresultat och konsultationserfarenhet".

PA-rådets styrelse bestod under det första skedet av verksamheten av företrädare för industrin och SAF samt rådets verkställande direktör. Rådsförsamlingen bestod utöver styrelsen av representanter för LO och TCO samt företrädare för staten; nämligen generaldirektörerna för arbetsmarknadsstyrelsen och arbetarskyddsstyrelsen. Fr o m 1955 uppdelades verksamheten på två juridiska enheter, båda stiftelser: "Personaladministrativa rådet" respektive "Personaladministrativa rådets vetenskapliga fond".

Enligt § 2 i stadgarna för Personaladministrativa rådets vetenskapliga fond har denna stiftelse "... till uteslutande ändamål att stödja arbetsvetenskaplig forskning och undervisning, företrädesvis inom de personaladministrativa och industripsykologiska områdena". Stiftelsen är underställd Personaladministrativa rådets förvaltning och de båda stiftelserna har samma styrelse och råd. Medan stiftelsen Personaladministrativa rådet blev ett organ för konsultation, utveckling, information och sedermera också forskning, fungerade vetenskapliga fonden som ett medelsanvisande organ. Detta innebar under de första åren att viss del av de medel som erhöles från SAF överfördes till vetenskapliga fonden och av denna utdelades i form av forskningsanslag huvudsakligen till forskare vid universitet och högskolor.

År 1955 beslöt vetenskapliga fonden att avsätta ett kapital om 750 000 kr, vars avkastning skulle bestrida kostnaderna för en personlig professur vid Handelshögskolan i Stockholm. För att förvalta detta kapital bildades "Stiftelsen Personaladministrativa rådets professur", som underställdes en särskild styrelse. Då

kostnaderna för denna professur upphör skall kapitalet återgå till stiftelsen vetenskapliga fonden. Eftersom avkastningen av kapitalet ej längre räcker för att bestrida de årliga kostnaderna har vetenskapliga fonden under senare år dessutom givit tilläggsanslag.

För att främja industrifysiologisk verksamhet gav vetenskapliga fonden fr o m 1955 årliga anslag till den arbetsfysiologiska avdelning som inrättats på initiativ av Personaladministrativa rådet, statens skogsforskningsinstitut och gymnastiska centralinstitutet. Avdelningen leddes av en särskild styrelse. Den var lokalmässigt anknuten till gymnastiska centralinstitutet, men dess ekonomi och administration sköttes av PA-rådet. Fr o m årsskiftet 1960/61 avskildes avdelningen helt från PA-rådet och bildade en självständig stiftelse med namnet arbetsfysiologiska institutet. Detta institut kom sedermera att utgöra en av huvudkomponenterna i det arbetsmedicinska institutet, som 1972 i sin tur ombildades till arbetsmedicinska avdelningen inom arbetarskyddsstyrelsen.

PA-rådets konsultationsverksamhet inleddes 1953. I inledningsskedet knöt verksamheten i viss utsträckning an till den konsultation i ledarskaps- och samarbetsfrågor som tidigare bedrivits vid arbetsledarinstitutet. Den första konsultationsverksamheten gällde främst allmänna samarbetsproblem inom företagen. Efterhand skedde en differentiering så att utöver en mer allmän personaladministrativ konsultationsverksamhet en särskild avdelning för utbildningskonsultation inrättades. Från denna avdelning, som bl a sysslade med frågor som gällde pedagogiska hjälpmedel växte senare en särskild filmavdelning fram. När SAF 1956 övertog hela huvudmannskapet för arbetsledarinstitutet överfördes till PA-rådet den verksamhet med psykologiska urvalsprövningar av förmansaspiranter som institutet svarat för. Detta ledde till att en avdelning för rekryteringsfrågor inrättades vid PA-rådet med en verksamhet som undan för undan breddades till att omfatta allt fler personalkategorier. I samråd med arbetsmarknadsverket startade rådet 1959 en verksamhet med anlagsundersökningar som underlag för enskilda individers val av utbildningsväg och yrke, rehabiliterings- och omskolningsåtgärder osv.

PA-rådets första fyra konsulter anställdes 1953. Vid årsskiftet 1959/60 uppgick rådets personal till 50 personer, varav 34 konsulter, vid årsskiftet 1969/70 till 330 personer, varav 174 konsulter och forskare. PA-rådets första kontor var lokaliserat till Stockholm. År 1956 inrättades ett distriktskontor i Göteborg, 1958 ett kontor i Malmö. Med särskild hänsyn till behoven inom anlagsprövningsverksamheten inrättades efterhand ett antal mindre lokalkontor, ofta i nära anslutning till länsarbetsnämnderna.

Som framgått expanderade PA-rådet kraftigt under sina första tio verksamhetsår. Rådet fick efterhand från en trevande start en mera bestämd profil. En rad olika förutsättningar för verksamheten förändrades i väsentliga avseenden. Mot denna bakgrund hamställde PA-rådets styrelse till SAF att en allmän översyn borde göras av rådets framtida verksamhet samt av dess organisatoriska och finansiella förutsättningar. Vid årsskiftet 1962/63 tillsatte SAF därför en särskild utredning, som antog namnet Personaladministrativa kommittén (PA-kommittén). Utredningen tillsatte i sin tur tre brett sammansatta arbetsgrupper, som utifrån företagsledningarnas, arbetstagarnas respektive forskningens synpunkt skulle sammanställa ett sakmaterial och lägga synpunkter och förslag. Arbetsgruppernas och kommitténs verksamhet utmynnade i ett betänkande som framlades 1966. Enligt PA-kommitténs förslag borde PA-rådet "framför allt inrikta sig på olika slag av personaladministrativt utvecklingsarbete - metodutveckling, forskning, information och dokumentation - samt sådan konsultation som är av betydelse för utvecklingsarbetet". Kommittén föreslog vidare att huvudmannskapet för rådet skulle breddas till att omfatta även banker, försäkringsbolag, handel, kooperation, den kommunala sektorn samt statliga företag och affärsdrivande verk. Dessa huvudmän borde gemensamt svara för anslag till den utvidgade forsknings-, utvecklings- och informationsverksamhet som kommittén förordade. Den konsultativa verksamheten skulle däremot som tidigare vara självbärande. Utbyggnaden borde ske i två etapper.

I etapp 1 skulle en omställning ske till ett centralt utvecklingsorgan. Etapp 2 avsåg den fortsatta utbyggnaden. Etapp 1 skulle omfatta en treårsperiod och skulle bli innebära att de generella anslagen höjdes till minst 4 mkr. Storleken av det belopp som

skulle behövas för den fortsatta utbyggnaden under etapp 2 preciserades inte. Det konstateras emellertid i rapporten beträffande den önskvärda nivån för det årliga anslaget att "under diskussionerna har varierande summor upp till 12 mkr nämnts".

Någon förändring i huvudmannaskapet genomfördes ej. Under de närmast följande åren utvidgades däremot rådsförsamlingen till att omfatta bl a de intressenter som kommittén föreslagit. Dessutom inbjöds LO och TCO att ingå i rådets styrelse. SAF höjde också sitt anslag, 1967 till 1,5 mkr per år och 1972 till 2 mkr per år. 1967 påbörjade också PA-rådets styrelse en viss omorganisation av verksamheten i syfte att inom givna ekonomiska ramar skapa bättre förutsättningar för att realisera PA-kommitténs intentioner.

PA-kommittén hade föreslagit att konsultationsverksamheten skulle begränsas även om den alltfört skulle få en "inte ringa omfattning". Vid behandlingen av kommitténs förslag betonades emellertid från förbund, företag och förvaltningar behovet av en omfattande konsultationsverksamhet. Arbetstagarorganisationerna underströk samtidigt värdet av att denna konsultationsverksamhet kunde åstadkommas i samverkan inom PA-rådet. Av denna anledning beslöts att konsultationsverksamheten också i fortsättningen skulle bedrivas med en i huvudsak oförändrad omfattning.

7.2.3 Nuvarande organisation och verksamhet, allmänt

PA-rådets styrelse, som utses av huvudmannen SAF, utgörs f n av sex representanter för SAF, en för LO, en för TCO, en för PA-rådets personal samt verkställande direktören. I rådet ingår förutom styrelsens ledamöter dels ytterligare representanter utsedda direkt av SAF, LO och TCO, dels också representanter utsedda av andra arbetsgivareorganisationer, av statlig och kommunal förvaltning, av SACO samt av andra forskningsinstitutioner (se bilaga 2). Styrelsen handlägger i första hand den ekonomiska förvaltningen, medan rådet anger riktlinjer för verksamhetens inriktning, omfattning, kvalitet etc.

Detta arbete sker bl a genom för särskilda frågor utsedda partsammansatta arbetsgrupper. En sådan grupp har sålunda utformat

riktlinjer och etiska principer för psykologisk urvalsverksamhet, en annan riktlinjer och krav för organisationsutveckling genom s k gruppdynamisk utbildning.

PA-rådets nuvarande organisation och verksamhet kan kortfattat beskrivas på följande sätt:

Vid huvudkontoret i Stockholm finnes ledningsfunktioner samt avdelningar för forskning och information.

Rådets företagskonsultation bedrivs inom fyra regionala enheter med kontor i Stockholm, Göteborg, Malmö och Umeå samt en mindre enhet i Västerås. Tidigare har denna verksamhet volymmässigt dominerats av uppdrag som gällt medverkan vid rekrytering och personalurval. Under åren närmast före 1970 föll 3/4 av uppdragen inom företagskonsultationen inom detta område. Under de senaste åren har volymen av rekryterings- och urvalsuppdrag kraftigt minskat samtidigt som andra typer av uppdrag ökat något. Under 1972 utgjorde rekryterings- och urvalsverksamheten ca 1/3 av uppdragen inom företagskonsultationen. Ytterligare 1/3 föll inom området personalutveckling och personalutbildning. Övriga uppdrag avsåg olika personaladministrativa utredningar, medverkan vid organisationsutveckling, genomförande av försök med nya samverkansformer etc. Ca 70 % av uppdragen utfördes för privata företag.

Rådets yrkesanlagsprövningsverksamhet med inriktning främst på individuell rådgivning, är sedan 1970 organiserad som en självständig ekonomisk och administrativ enhet: Arbetspsykologiska institutet vid PA-rådet (API). Verksamheten, som främst utgöres av uppdrag från arbetsmarknadsverket, bedrivs vid 13 lokala enheter över hela landet.

PA-rådets filmavdelning tillhandahåller audiovisuella hjälpmedel: film, bild-band samt TV-kassetter, för uthyrning och försäljning. Avdelningen har landets största filmotek. Filmerna används av företag, organisationer, statliga förvaltningar, föreningar samt inom utbildningsväsendet.

För att dokumentera och sprida resultaten från såväl forskning som praktisk tillämpning har en särskild dokumentationscentral

inrättats vid PA-rådet. Under 1972 har ett datorbaserat dokumentationssystem satts i drift.

PA-rådet har slutligen ett eget förlag, som publicerar forskningsrapporter och handböcker i olika personaladministrativa ämnen samt populariseringar och sammanställningar av såväl forsknings- och utvecklingsresultat som konsultationserfarenheter.

Årsskiftet 1972/73 var 309 personer fast anställda vid PA-rådet varav 174 forskare och konsulter. Rådet hade då dessutom ett 20-tal tillfälliga medarbetare och praktikanter. Vid den särskilda forskningsavdelningen fanns sju fast anställda samt sex projektanställda forskare. Som framgår av den följande framställningen bedrivs dessutom visst forsknings- och utvecklingsarbete av personal anställd inom konsultationsverksamheten. Företagskonsultationen sysselsatte 86 och Arbetspsykologiska institutet 80 konsulter. Filmverksamheten sysselsatte totalt ett 15-tal personer och informations- och dokumentationsverksamheten ett tiotal.

Omslutningen i PA-rådets verksamhet sammantaget för alla verksamhetsgrenar uppgick under 1972 till nära 26 mkr. PA-rådets konsultationsverksamheter: företagskonsultationen och verksamheten vid Arbetspsykologiska institutet, samt filmverksamheten drives så att intäkterna från försålda tjänster och produkter skall täcka kostnaderna. Utöver intäkterna från dessa verksamheter erhåller rådet som tidigare framgått ett årligt anslag från SAF för täckande av vissa kostnader för forsknings- och utvecklingsverksamhet samt därmed sammanhängande informationsverksamhet om f n 2 mkr per år.

7.2.4 Forsknings- och utvecklingsverksamhet

Enligt § 11 i stiftelsens stadgar har rådet att besluta om fördelning av Personaladministrativa rådets vetenskapliga fond. Fr o m 1971 överförs SAF-anslaget, f n 2 mkr per år, i sin helhet till denna fond. Fondens medel utnyttjas numera endast undantagsvis för utdelande av externa anslag utan används huvudsakligen för att täcka baskostnaderna för stiftelsens egen forskning, liksom viss därtill relaterad lednings- och informationsverksamhet. En mindre del av den vetenskapliga fondens resurser utnyttjas dess-

utom för att bekosta PoU-projekt vid rådet. För forskningsprojekt söks emellertid i allmänhet anslag från skilda externa fonder. Ett problem ur PA-rådets synpunkt har varit att dessa anslagsgivare vanligen förutsätter att anslagsmottagaren har vissa baskostnader för forskningsverksamheten täckta. Så är fallet vad beträffar universitetsanknutna forskare. PA-rådet har här haft otillräckliga basresurser.

Ovannämnda förändring i dispositionen av anslagen från SAF sammanhänger med att rådet 1967 beslöt att övergå från en passivt medlemsbeviljande till en mera aktivt initiativtagande roll. Härvid påbörjades också interna utredningar, som på basis av analyser av forskningsbehov och läget på arbetsforskningens område, ledde fram till beslut om prioritering av områden för forsknings- och utvecklingsverksamhet. Den nu gällande prioriteringen, som fastställdes vid ett rådssammanträde 1970, innebär en satsning på nio områden samt tre till dessa relaterade s k stödområden av grundforskningskaraktär.

Följande nio s k huvudprojektområden angavs i denna prioritering:

- Intresseorganisationernas verksamhet
- Arbetsorganisation och beslutsformer
- Personaladministration
- Personalutveckling och -utbildning
- Ledarskap
- Individ, arbete och arbetsmiljö
- Kreativitet
- Rehabilitering
- Individen och arbetsmarknaden

En omprövning av 1970-års prioritering bedömes nu vara aktuell.

Vid ovannämnda rådssammanträde beslöts också på förslag av en särskild partssammansatt arbetsgrupp att sådana projekt inom skilda verksamhetsområden som anknöt till företagsdemokratisk försöksverksamhet skulle ges särskild förtur. I dessa frågor har fö ett nära samarbete organiserats med Utvecklingsrådet för samarbetsfrågor mellan SAF, LO och TCO, som har sitt forskningssekretariat placerat vid PA-rådet. PA-rådet har också engagerats i den statliga och kommunala försöksverksamheten på området.

PA-rådets forskningsprojekt är främst förlagda till den centrala forskningsavdelningen. Utvecklingsprojekt utförs främst av personal vid konsultationsenheterna. Denna uppdelning är emellertid långt ifrån absolut. Flera projekt vid konsultationsenheterna är av forskningskaraktär, och forskningsavdelningen bedriver också utvecklingsverksamhet, särskilt inom de till avdelningen knutna sektionerna för statistik och metodutveckling. I flera projekt samverkar dessutom personal från den centrala forskningsavdelningen och konsultationsenheterna.

Pågående eller under året avslutade forsknings- och utvecklingsprojekt redovisas varje år av rådet, dels i verksamhetsberättelsen, dels i en särskild forskningskatalog. I bilaga 4 sammanfattas de FoU-projekt som rådet redovisat i sitt svar på utredningens enkät. Här nedan lämnas som exempel på PA-rådets forskning närmare beskrivningar av några mera betydande projekt som nyligen avslutats eller som f n pågår.

En av PA-rådets forskare har lett ett större projekt betitlat "Val och byte av arbetsplats". På basis av sambandet mellan ålder, anställningstid m m och rörligheten på arbetsmarknaden har förväntat och upplevt utbyte av arbetet, rollupplevelser etc studerats. Studierna har genomförts inom en forskargrupp, som till stor del bestått av universitetsstuderande som handletts inom projektet. Ett 30-tal delrapporter föreligger f n och projektets resultat kommer under 1973 att sammanfattas i en översiktlig slutrapport.

Ett annat projekt har avsett arbetsförmedlingarnas relationer till arbetssökande och företag. Projektet ingår bland de undersökningar som utförts för expertgruppen för utredningsverksamhet i arbets-

marknadsfrågor vid inrikesdepartementet av sociologiska institutionen vid Stockholms universitet och PA-rådet. Den delstudie som utförts vid PA-rådet har belyst informationskanalerna mellan arbetsförmedling och företag samt företagens kunskaper om och inställning till arbetsförmedlingen och de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna.

I samarbete med kulturgeografiska institutionen i Uppsala, sociologiska institutionen i Göteborg och arbetsmedicinska avdelningen vid arbetarskyddsstyrelsen genomför PA-rådet en undersökning, vars syfte bl a är att ge kunskap om och hur företagsnedläggningar påverkar arbets- och levnadsförhållanden för de anställda och deras familjer. Avsikten är att genom ett utökat kunskapsunderlag bidra till att förbättra samhällets åtgärder när det gäller att bereda "friställda" ny och adekvat sysselsättning.

En särskild arbetsgrupp inom PA-rådet sysslar med olika aktiviteter avseende de handikappades problem på arbetsmarknaden. I ett projekt studeras faktorer som påverkar de synskadades rehabilitering, i ett annat op-skadade ungdomars arbetsanpassning. Såväl dessa projekt som det i föregående stycke omnämnda projektet sker i samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen och bekostas delvis av anslag från styrelsen.

Delvis inom ramen för Utvecklingsrådets försöksverksamhet och delvis i form av fristående projekt har personal från PA-rådet engagerats i försöksverksamhet avseende nya former för arbetsorganisation. Projekten syftar till att finna sådana principer för arbetsutformning och sådana processer för organisationsförändringar att de anställda ges ett mera meningsfyllt arbete och får ett ökat inflytande på den egna arbetssituationen och så att arbetsmiljön i vidaste mening förbättras.

I ett särskilt projekt, där t v endast en förstudie genomförts, kommer arbetsförhållanden och arbetsuppgifter inom den grafiska industrin att studeras i relation till de förändringar som sker i samband med övergång till ny produktionsteknik. Arbetet sker på uppdrag av en arbetsgrupp inom grafiska kommittén, en offentlig utredning tillsatt av industridepartementet.

PA-rådet har under 1972 engagerats som svensk deltagare i ett internationellt projekt rörande effekter av automationen. Undersökningen planeras studera förändringar i arbetsinnehåll, arbetsförhållanden, attityder till arbete och samhällseliga frågor i samband med övergång till automatisering av ett produktionsavsnitt. Samordningsorgan för projektet är European Coordination Center for Research and Documentation in Social Sciences, Wien. Initiativet till projektet har tagits av FN-organet International Social Science Council. I ett annat projekt har personal från PA-rådet engagerats av FAO för att medverka till en pedagogisk metodutveckling vid skoglig utbildning i utvecklingsländerna samt för att utvärdera deltagarreaktionerna vid en kongress i motsvarande frågeställningar. Personal från PA-rådet har på uppdrag av ILO medverkat vid utbyggnaden av Management Centers i Bulgarien och Trinidad.

PA-rådet har vidare genomfört ett kartläggningsarbete för att samla in vunna erfarenheter av användning av ADB-teknik inom det personaladministrativa området. Undersökningen, som skett på uppdrag av OECD har omfattat ett 40-tal företag i Sverige, Västtyskland, Österrike, Schweiz, Frankrike och England. Inom PA-rådet har också ett särskilt datorprogram för analys av personaldata utvecklats.

Ett särskilt projekt syftar till att undersöka i vilken utsträckning individens utbyte inom olika livsområden som arbete, hemliv, fritid och samhällsinriktad verksamhet har betydelse för dennes allmänna psykiska välbefinnande. Detta projekt bygger vidare på tidigare undersökningar av relationen mellan mental hälsa och arbetstillfredsställelse. En av PA-rådets forskare har vidare med hjälp av studerande vid pedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet genomfört en enkätundersökning bland de personer som deltog i Folksams studiecirkelverksamhet "Mental hälsa i arbetslivet".

På uppdrag av Utvecklingsrådet för samarbetsfrågor genomförs forskare och konsulter från PA-rådet i ett par företag experiment avseende samrådsprocesser för utveckling av arbetsledningfunktionen samt vid urval och utbildning av arbetsledare. I andra fristående projekt har olika former för utbildning och urval i samverkan mellan anställda och företagsledning prövats. I ett särskilt projekt studeras ledarsystemets funktion inom byggnads-

industrin. Detta projekt har framför allt inriktats på att studera hur störningar i byggförloppet hanteras. Här har förändringar i arbetsledningens funktioner på grund av övergång till ett mera industrialiserat byggande speciellt beaktats. Projektet planeras att utvidgas så att även ledarskap inom stationär industri kan studeras. I samarbete med en forskare vid London School of Economics har en av PA-rådets forskare nyligen publicerat en sammanfattning över den internationella arbetsledningsforskningens hittillsvarande resultat och analyserat de problemställningar som för närvarande är aktuella.

Samspelet grundutbildning - arbetserfarenhet - vidareutbildning inom vissa karriärer i arbetslivet studeras under ledning av en av PA-rådets forskare av en forskargrupp med deltagande av studerande vid pedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet. Studien finansieras av universitetskanslersämbetet.

En projektgrupp vid PA-rådet har sökt utveckla och praktiskt utvärdera effekterna av skapad kreativitetsträning. Arbetsgruppen har också utfört vissa förberedande studier av olika organisationsformers betydelse för kreativ verksamhet. PA-rådet har också utarbetat psykologiska kreativitetstest. Vidare har en serie projekt inriktats på studier av förslagsverksamheten i svensk industri.

En rad utvecklingsprojekt har avsett att konstruera och vidareutveckla test och andra metoder att användas vid psykologiska undersökningar i rådgivnings- och urvalssammanhang. Ett omfattande projekt har därvid inneburit att ett system för rådgivning beträffande kursval för sökande till omskolningskurser utarbetats. Metoderna tas successivt i bruk i länsarbetsnämndernas praktiska verksamhet.

I andra projekt har skilda personaladministrativa metoder vidareutvecklats. Utvecklingsrådet för samarbetsfrågor har dessutom givit PA-rådet i uppdrag att genomföra försök med olika former av fördjupad företagsdemokrati när det gäller utformningen av personalpolitiken. Syftet är att genomföra och följa försök där alla parter i företaget kan påverka den personalpolitiska utvecklingen.

I flera av de ovan omnämnda projekten prövas olika metoder för organisationsutveckling. Därvid har bl a olika gruppdynamiska metoder prövats och studerats. Som tidigare nämnts följs denna verksamhet f n av en särskild partssammansatt arbetsgrupp, som tillsatts av rådet.

I sitt svar på utredningens enkät anger PA-rådet att den egna personalen under perioden 1969-72 ägnat minst 1 600 manmånader åt direkt projektbunden FoU-verksamhet, fördelat med 900 manmånader på projektledare och 700 på assistenter. Därutöver handledes som tidigare framgått universitetsstuderande, som ofta också medverkade inom olika projekt. För de FoU-projekt som redovisas i bilaga 4 har enligt PA-rådets egen redovisning följande ekonomiska resurser ianspråktagits för direkta projektkostnader.

Tabell 3. Medelskällor för FoU-projekt vid PA-rådet perioden 1969-72

	1969-72 (tkr)	Genomsnitt per år (tkr)	%
PA-rådets vetenskapliga fond exkl baskostnader till seniorforskare	1 746	437	13
Externa fonder	7 250	1 812	56
PA-rådets självgenere- rande utvecklingsmedel	2 050	512	16
Arvodet för utvecklings- konsultation	<u>2 030</u>	<u>508</u>	<u>15</u>
Summa	13 076	3 269	100

PA-rådet har utöver den del av vetenskapliga fondens medel som ingår i ovanstående redovisning under samma period för baskostnader och FoU-administration ianspråktagit ca 3 200 tkr eller i genomsnitt 800 tkr per år.

I 1973 års budget disponerar den centrala forskningsavdelningen 800 tkr av vetenskapliga fondens 2 mkr för täckande av baskostnader och förutsättes ha intäkter (huvudsakligen i form av externa forskningsanslag) på något över 1 mkr. För informations- och ledningsaktiviteter disponeras drygt 600 tkr från vetenskapliga fonden och resterande knappa 600 tkr utnyttjas för att bestrida

vissa projektkostnader samt tilläggsanslag till den tidigare omnämnda professuren.

Beträffande 1973 års verksamhet konstaterar PA-rådet att praktikant- och utbildningsaktiviteterna måste skäras ned samtidigt som möjligheterna att generera egna överskottsmedel för FoU-verksamhet blivit mycket begränsade. PA-rådet anser sig inte heller kunna bibehålla FoU-volymen på de senaste årens nivå.

8.1 Inledning

En av utredningens uppgifter har varit att pröva frågan om vilken inriktning och omfattning den tillämpade beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen i framtiden bör ha. En sådan prövning måste utgå från den aktuella situationen och utvecklingstendenserna på arbetslivets område. En fullständig analys måste vidare baseras dels på värderingar som gäller målen för utvecklingen av samhället och arbetslivet, dels på bedömningar av forskningens möjligheter att bidra med idéer, kunskaper och metoder som kan påverka utvecklingen. En sådan analys kan läggas till grund för ett forskningsprogram i form av mer eller mindre konkreta och detaljerade beskrivningar av problem eller problemområden som man anser att forskningen bör bearbeta.

Då ett forskningsprogram skall omsättas i åtgärder i form av preciserade forskningsprojekt måste man ur vetenskapliga synpunkter söka bedöma förutsättningarna att genom en viss insats nå fram till ett uppställt forskningsmål samt hur allmängiltiga de kunskaper är som kan vinnas genom en viss insats. En bedömning av forskningsprojekt ur vetenskaplig synpunkt kan också avse projektens betydelse som underlag för ett fortsatt forskningsarbete.

En ingående prövning av vilken inriktning och omfattning en tillämpad forskning bör ha kan således innefatta såväl analyser av behov i samhället som vetenskapliga bedömningar. Vad beträffar den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen gäller att en utveckling med relativt snabba förändringar äger rum, såväl inom arbetslivet som inom beteendevetenskapen. Detta innebär att en mer detaljerad bedömning av forskningsbehoven inom olika delområden på längre sikt här blir osäker. Att göra mer ingående bedömningar av hur forskningen skall inriktas torde därför vara en uppgift för permanenta organ som kontinuerligt kan ägna sig åt detta, dvs att hålla ett forskningsprogram aktuellt och att prioritera olika forskningsprojekt. Utredningen har således begränsat sig till att söka ange forskningsbehoven på en relativt allmän nivå.

8.2 Forskningsbehovens bakgrund i utvecklingen inom arbetslivet

Diskussionen om förhållandena i arbetslivet har under senare år varit intensiv. Bakgrunden till diskussionen har varit vissa viktiga tendenser i samhällsutvecklingen. En första sådan tendens är att de senaste decenniernas snabba produktionsstegring och med denna följande ökning av materiell välfärd och social trygghet i många fall har erhållits till priset av drastiska förändringar i arbetslivet. En andra tendens är att arbetsmiljöns betydelse för människors välbefinnande allt mer kommit att uppmärksammas och en tredje de allt starkare kraven på ökat inflytande för de anställda, bl a över den egna arbetssituationen.

Trots många motstridande intressen i övrigt mellan parterna på arbetsmarknaden har det rått en betydande enighet mellan dessa om att en snabb stegring av samhällets ekonomiska resurser varit önskvärd eller till och med nödvändig. Omgestaltningen av de tekniska och administrativa sidorna av arbetslivet i syfte att åstadkomma produktionsstegringar har emellertid fått stora återverkningar på de anställdas arbetssituation. För många har förändringarna inneburit bättre arbetsförhållanden. Mekaniseringen har eliminerat många fysiskt krävande arbeten eller minskat de fysiska kraven och därmed den fysiska nedbrytningen och förslitningen. Nya kvalificerade yrken med stimulerande arbetsuppgifter och goda utvecklingsmöjligheter har vuxit fram. För andra, och ett betydande antal, har förändringarna däremot haft mindre gynnsamma effekter. Monotoni, försämrade möjligheter till överblick och upplevelse av ett meningsfullt sammanhang i arbetsuppgiften, avsaknad av utvecklingsmöjligheter, ökad bundenhet och kontroll samt social isolering har drabbat många människor som en följd av tekniska och administrativa förändringar. Till existerande skillnader i fråga om ekonomiskt utbyte och sociala villkor mellan olika kategorier i samhället har i många fall lagts nya skillnader i fråga om möjligheter till tillfredsställelse och positiva upplevelser i arbetet.

Förändringarna i näringsliv och samhälle har också orsakat en omfattande rörlighet såväl i form av flyttning som i form av yrkesbyte. Dessa förändringar har även lett till en bristande samstäm-

mighet mellan utbudet av arbetstillfällen å den ena sidan och de arbetssökandes efterfrågan å den andra. Detta har bl a visat sig genom regional arbetslöshet, genom arbetslöshet för äldre och betingat arbetsföra och genom ungdoms- och kvinnoarbetslöshet.

Den andra tendensen gäller en förändring i bedömningen av värdet av en god arbetsmiljö. Arbetet spelar en väsentlig, för att inte säga avgörande, roll för livsvillkoren i sin helhet. För att människan skall nå harmoni, mogna och utvecklas krävs att hennes grundläggande behov av gemenskap, av att lära och förkovras, av att pröva och utnyttja anlag och förvärvade resurser och av att fungera självständigt och ta ansvar blir stimulerade och tillfredsställda. Individens möjligheter till personlig utveckling begränsas starkt om arbetet som upptar en dominerande del av den vakna tiden, ger obetydliga möjligheter till sådan stimulans och tillfredsställelse. Om arbetet samtidigt förbrukar en stor del av den fysiska och psykiska energin, blir ofta upplevelsen av hela livssituationen - och av möjligheten att förändra denna - så negativ att fritidens glädjeämnen ej kan ge compensation. Följden kan bli resignation och passivitet också inför de möjligheter till socialt och kulturellt meningsfulla aktiviteter som erbjuds i samhället utanför arbetsplatsen. Här torde en väsentlig orsak ligga till de psykiska och sociala svårigheter som många människor drabbas av.

Omvänt utgör en i olika hänseenden god arbetsmiljö en väsentlig källa till positiva upplevelser och en grund för en positiv personlig utveckling även i olika sammanhang utanför arbetslivet: i familjen, i sociala och kulturella aktiviteter samt i organisations- och samhällsarbete.

Den tredje tendensen rör de anställdas krav på inflytande över sina arbetsförhållanden och demokrati inom arbetsorganisationen. Redan pågår ett betydande utvecklingsarbete med syfte att finna de lämpliga formerna för att tillgodose dessa krav inom såväl den offentliga som den enskilda sektorn av arbetslivet.

Dessa krav har också föranlett arbetstagarnas huvudorganisationer att utforma handlingsprogram som bl a syftar till att få till

stånd betydande förändringar av arbetsrättslagstiftningen. Lagstiftningsarbete har även inletts. En tid av betydande förändringar inom arbetslivet kan således förväntas. Dessa förändringar kommer att beröra relationerna mellan parterna i företagen, formerna för konfliktutjämning och samarbete, företagens organisatoriska uppbyggnad och administrativa system samt inte minst relationerna mellan individer och grupper i den dagliga samvaron på arbetsplatsen. Kravet på ett ökat inflytande för de anställda inom arbetsorganisationen har åtföljts av ökade krav från medlemmarnas sida på ett personligt inflytande inom den egna fackliga organisationen. Dessa senare krav kan komma att öka i takt med att de fackliga organisationernas ställning inom företagen stärks.

I den omvandling av arbetslivet som sålunda inletts synes den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen ha viktiga uppgifter.

8.3 Beskrivning av forskningsområden

8.3.1 Utgångspunkter, huvudtyper av forskning

Den följande beskrivningen av problemområden för den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen har baserats på bedömningar av forskningsbehoven utifrån den aktuella situationen i arbetslivet. Framställningen bör ej betraktas som en fullständig beskrivning av arbetslivsforskningens verksamhetsområde. Någon inbördes prioritering bland de upptagna problemområdena har ej gjorts.

Följande värderingar eller antaganden ligger till grund för beskrivningen av forskningsbehoven

- Företeelser som innebär påfrestningar, hälsorisker eller förslitning av individen är speciellt angelägna att åtgärda. De psykiska påfrestningarna måste uppmärksammas i större utsträckning än tidigare.
- Arbetets möjligheter att ge ett positivt utbyte i form av arbetstillfredsställelse och personlig utveckling bör tillvaratas och ökas.
- Studiet av de påfrestningar människan utsätts för och av det positiva utbyte människan upplever i samband med arbetet bör

ej begränsas enbart till arbetsförhållandena i snäv mening utan också ta upp sådana förhållanden utanför arbetslivet som har samband med detta.

- Stora insatser bör göras för att utveckla och utvärdera metoder för den enskildes medinflytande såväl inom företaget som inom den fackliga organisationen.
- En fortsatt produktivitetsutveckling med hänsynstagande till sociala överväganden och mål är ett väsentligt värde.
- Rörligheten på arbetsmarknaden utgör och kommer att, både kvantitativt och kvalitativt, utgöra en företeelse med betydelsefulla konsekvenser både för individ och samhälle. Kunskaperna om de sammantagna effekterna av denna måste ökas.
- Den snabba förändringstakten i samhället nödvändiggör framtidsstudier inom arbetslivsområdet.

Utifrån ovan angivna värderingar eller basantaganden har forskningsbehoven beskrivits under fyra punkter som enligt en allmän referensram anger fyra huvudtyper av uppgifter för tillämpad forskning. Den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen bör ha till uppgift att:

- I Via kartläggning och beskrivning fästa uppmärksamheten på och ge ökade kunskaper om existerande förhållanden.
- II Ge underlag för framtidsbedömningar och belysa konsekvenserna av olika tekniska och administrativa alternativ med hänsyn till möjligheterna att åstadkomma en för människan positiv utveckling av arbetslivet.
- III Bidra med idéer om och anvisa metoder för utveckling av arbetsuppgifter, arbetsmiljöer och organisationsformer samt för en sammanjämkning av ekonomiska, tekniska och administrativa överväganden med sociala krav.
- IV Kontinuerligt utvärdera och analysera valda lösningar och deras konsekvenser.

I den fortsatta framställningen anges under var och en av de fyra punkterna mer konkreta tillämpningar av beteendevetenskaplig arbetslivsforskning.

8.3.2 Kartläggande och beskrivande forskning (område I)

Ett första område för en fortsatt och utvidgad arbetslivsforskning är kartläggning och beskrivning av existerande förhållanden. Forskning i avsikt att få fram exakt kunskap om vad som karakteriserar olika slags arbetsmiljöer i avseenden som är betydelsefulla för dem som arbetar där är en grundläggande förutsättning för ett utvecklingsarbete i syfte att förbättra arbetsmiljön. De teorier och modeller som för närvarande används för att beskriva mänskliga behov i arbetet och arbetsmiljöns behovstillfredsställande värde är omtvistade. Likaså står metoderna för att diagnostisera och mäta anpassningen mellan miljö och människa under livlig diskussion. Det krävs uppenbarligen ett utökat forsknings- och utvecklingsarbete på detta område. Med bättre kunskaper om människans funktionssätt då hon utför olika typer av arbete, om arbetets inverkan på människan, hennes upplevelser av sin arbetssituation och om den betydelse olika förhållanden i arbetsmiljön härvid har, blir det möjligt att bättre precisera målen för strävandena att förändra förhållandena på arbetsplatsen.

Ett annat exempel på ett område där kartläggningar är angelägna är påfrestningarna på individen vid förändringsprocesser. Allt vanligare är att förändringar av olika slag ställer krav på anpassning av den enskilde. Så till exempel kan yrkesutbildning bli föråldrad, roller och arbetsuppgifter förändras, Orts- och yrkesbyte bli nödvändigt. Forskning bör initieras med syfte att finna lösningar som underlättar för den enskilde att komma till rätta med förändringar och deras konsekvenser och i vissa fall att modifiera och styra dessa förändringar. Forskningen bör bli inriktad på att finna metoder att hjälpa den enskilde individen att överblicka sin egen situation och därigenom få underlag för adekvata beslut i valsituationer.

Studiet av psykiska påfrestningar inom olika yrken befinner sig ännu i ett initialskede, även om kartläggningar har gjorts be-

träffande vissa, främst manuella, arbeten. Få studier av psykiska påfrestningar och förslitning i yrken som innebär frekventa kontakter med andra människor, t ex vårddyren, har gjorts. Det är bl a angeläget att kartlägga de påfrestningar som den personal som arbetar med hjälpbehövande inom vårdsektorn, de som arbetar inom socialvårdens och kriminalvårdens institutioner, poliser och vissa lärargrupper utsätts för. Även på detta område är metodstudier en nödvändig inledning.

Studier av människan i industrisamhället kan ej begränsas till att gälla individen i arbetssituationen. Studier av sambandet mellan arbetssituation och individens totala livssituation är väsentliga för förståelsen av de påfrestningar individen utsätts för. Arbetstid och fritid samspelar med varandra, vilket framträder speciellt tydligt t ex då det gäller de dubbelarbetandes situation och då det gäller påfrestningar för personer med olika former av skift- och nattarbete eller med långa arbetsresor. Vid studiet av samspellet mellan arbetssituationen i övrigt bör den fysiska fritidsmiljöns inverkan på människans funktionsförmåga uppmärksammas. Arbetstidens längd och flexibel arbetstid är viktiga forskningsobjekt inom detta problemområde. Andra temata utgörs av flexibel pensionstid och varvning av yrkesverksamhet och utbildning.

Det finns alltmer bestämda indicier på att reformer som syftar till att göra samhällets kulturvärden tillgängliga för fler människor, att nå de kortutbildade med vuxenutbildning, att tillhandahålla goda rekreationsmöjligheter etc, inte kommer dem till del som de är mest ägnade för, nämligen de som i arbetslivet har det sämsta ekonomiska utbytet, den minst tillfredsställande arbetsmiljön och den lägsta arbetstillfredsställelsen. Studier av sambandet mellan arbetssituation och total livssituation måste därför också ta sikte på att klargöra i vilken utsträckning olika förhållanden i arbetet hämmar eller främjar genomslagskraften av reformer som tar sikte på människors fritid.

Arbetslivsforskningen måste även omfatta ungdomars väg in i arbetslivet och dem som har speciella problem på arbetsmarknaden. Väsentligt är också att studera de processer som äger rum vid geografisk och yrkesmässig rörlighet. Exempel på forskningsom-

råden är här ungdomars val av studieväg och yrke, den kvinnliga arbetskraftens problem, de handikappades och den äldre arbetskraftens problem, invandrarnas problem, de "friställdas" problem samt utslagningsproblem.

8.3.3 Framtidsstudier inom arbetslivsområdet (område II)

Produktionsteknik och teknik för administration utvecklas i snabb takt. Inom näringslivet i stort sker strukturella förändringar. Konsekvenserna för människan av förändringarna blir av alltmer genomgripande slag. Det är inte längre möjligt att enbart lita till tidigare erfarenheter om man vill bedöma tilltänkta förändringars sociala konsekvenser. Nya situationer uppstår som är så artskilda från de tidigare förekommande att erfarenheten ger otillräcklig vägledning om man vill påverka det tekniska och administrativa utvecklingsarbetet. För att i tid kunna bedöma nya teknologiers sociala konsekvenser krävs en beteendevetenskaplig forskning som kan slå larm när utvecklingstendenserna synes komma på kollisionkurs med strävandena efter bättre arbetsmiljöer och bättre arbetsförhållanden. Beteendevetenskapen bör så långt det är möjligt utnyttjas på ett tidigt stadium i planeringsprocessen, så att för människan gynnsamma handlingsalternativ kan väljas.

Som exempel på nu aktuella tendenser, vars konsekvenser vi vet alltför lite om, kan nämnas den tekniska omvandlingen av den grafiska industrin, införandet av numeriskt styrda bearbetningsmaskiner och industrirobotar i verkstadsindustrin, användandet inom olika delar av näringslivet av datamaskiner såväl för administrativ styrning som produktionsstyrning samt strukturrationaliseringen inom handeln, byggnadsindustrin liksom inom hotell- och restaurangnäringen.

8.3.4 Utveckling av arbete och individ (område III)

Denna forskning syftar till att bidra med idéer om och anvisa metoder för utveckling av arbetsuppgifter, arbetsmiljöer och organisationer samt för sammanjämkning av ekonomiska, tekniska och administrativa överväganden med sociala krav i detta utvecklingsarbete.

Forskning rörande arbetsutveckling, befattningsutveckling, orga-

nisationsutveckling och individutveckling utgör centrala områden i detta sammanhang. Syftet med denna forskning måste vara att ge ett kunskapsunderlag för skapande av befattningar som ger individ- en möjligheter till personlig utveckling och tillfredsställelse samt att skapa utvecklingsystem som möjliggör ett adekvat utnyttjande av dennes resurser. Exempel på forskning med dessa syften är: forskning rörande utveckling av arbetsorganisationen, personalutveckling, utbildning och lärande, kreativitet och differentialpsykologisk forskning. Exempel på centrala frågeställningar är: Hur gynnar eller motverkar olika organisationsformer och beslutssystem olika ledarskapsstilar, samverkansformer och arbetsformer? Hur kan människor hjälpas att hantera sina nya arbetsuppgifter i de organisationsformer som växer fram i anslutning till bl a den företagsdemokratiska utvecklingsprocessen? Hur skall personalfunktionen infogas i företagets organisation? Vilka metoder skall användas vid personalplanering, vid utformning av personalpolitiken, vid urval i samband med anställning, vid omflyttning och befordran osv.

En viktig uppgift för en utökad beteendevetenskaplig arbetslivsforskning är att bidra med idéer om och anvisa metoder för sammanjämkning av ekonomiska, tekniska och administrativa överväganden med sociala krav vid utformningen av arbetsuppgifter, arbetsmiljö och organisation. En viss forskning och utvecklingsverksamhet pågår inom detta område, i flertalet fall initierad av arbetsmarknadsparternas organisationer. Denna verksamhet pekar mot givande resultat för framtiden. Emellertid får den anses representera endast begynnelsen av ett forsknings- och utvecklingsarbete som med början i konkreta arbetssituationer måste utvecklas till att omfatta företagets totala administrativa system. Målet för utveckling av arbetsorganisationen måste vara att söka finna organisationsformer som medger överblick och inflytande för dem som ingår i organisationen.

Ett annat centralt område, som i viss utsträckning bearbetats forskningsmässigt, men som i framtiden kommer att kräva ökade insatser från beteendevetenskapares sida, gäller förutsättningarna för de anställdas inflytande i företagen. Forskningen har anledning att uppmärksamma såväl de fackliga organisationernas roll i utvecklingen av företagsdemokratien som möjligheterna att samman-

smälta instrumenten för arbetstagarinflytande med företagens övriga administrativa system och organisation.

Ett forskningsområde som ligger nära det företagsdemokratiska gäller det fackliga, representativa systemet. Förändringar inom den fackliga organisationsstrukturen, bl a centraliseringen; den företagsdemokratiska utvecklingen och de därmed förändrade uppgifterna för de fackliga organisationerna samt de tekniska och organisatoriska förändringarna inom arbetsorganisationerna accentuerar behovet av forskning rörande det fackliga systemet. Exempel på centrala problem är här: former för medlemsinflytande, informations-spridning, de fackliga representanternas nya roller, det fackliga systemets relationer till produktionssystemet och det administrativa systemet samt relationerna mellan olika fackliga organisationer.

Avslutningsvis bör ett försummat forskningsområde nämnas, nämligen lönesystemens utformning, förändring och konsekvenser. Centrala problem är olika lönesystems och löneprincipers inverkan på tillfredsställelse, förnyelse, arbetsmotivation och produktivitet; ekonomiska motivs betydelse under olika premisser; arbetsvärderingssystemens relevans samt upplevelse av "rättvis lön".

8.3.5 Utvärderande forskning

(område IV)

Alla förändringar av arbetssituation och arbetsvillkor bör utvärderas och följas upp. Varje större social reform, liksom förändringar i arbetslagstiftningen, bör automatiskt utvärderas vad gäller effekter och konsekvenser. De sociala och organisatoriska konsekvenserna av exempelvis lagstiftningen rörande arbetarskydd, arbetsfred, styrelserepresentation, uppsägningsskydd och äldrelagarna bör studeras med syfte att belysa om effekterna av lagstiftningen blir de avsedda. Om så ej är fallet bör forskningen kunna anvisa vägar att genom kompletterande åtgärder korrigera den icke avsedda utveckling som ägt rum. Evalueringsforskningen bör således inte bara passivt konstatera effekterna av lagstiftning eller avtal. Den bör vara handlingsinriktad och ha till syfte att ge anvisningar om hur de strävanden som lagstiftning eller avtal ger uttryck för, skall kunna förverkligas.

8.4 Betingelser och resurser för olika typer av arbetslivs- forskning

Det klassifikationssystem som använts vid behovsanalysen i föregående avsnitt kan jämföras med en annan tidigare i betänkandet angiven indelningsgrund där den tillämpningsinriktade forsknings- och utvecklingsverksamheten indelades i tre kategorier: problembelysande, problemlösande och problemgenererande forskning. De två klassifikationssystemen är delvis sammanfallande. Områdena I och IV i föregående avsnitt motsvarar närmast den problembelysande forskningen, område II den problemgenererande och område III den problemlösande forskningen.

Utredningen har funnit att betingelserna på vissa punkter synes vara olikartade för dessa huvudtyper av forskning. För utredningens del har det därvid varit av särskilt intresse att notera de olika betingelser som föreligger mellan å ena sidan den problemlösande forskningen (område III) och å den andra de övriga forskningstyperna. Dessa skillnader i betingelser kommer därför att närmare belysas i detta avsnitt.

Utredningen är samtidigt angelägen att understryka att de olika kategorierna av forskning i vissa fall organisatoriskt bör hållas samman. Den problemlösande forskningen bygger ofta på problembelysande och problemgenererande forskning. De olika huvudtyperna av forskning förekommer ibland successivt inom samma forskningsprojekt och samma forskare genomför ofta forskning tillhörande flera huvudtyper.

Den problemgenererande forskningen av typ framtidsstudier (område II i föregående avsnitt) har behandlats av den av statsministern tillsatta arbetsgruppen för framtidsforskning. Utöver de särskilda åtgärder som kan komma till stånd i anslutning till denna arbetsgrupps förslag bör det ankomma på styrelsen för teknisk utveckling att satsa på framtidsstudier där konsekvenserna av olika tekniska utvecklingsalternativ studeras också ur beteendevetenskapliga aspekter.

Vissa förutsättningar föreligger sålunda för programverksamhet och för forskningsinsatser från centrala institutioners sida inom

den problemgenererande forskningen. Samtidigt är det väsentligt att det också finns en fristående samhällskritisk forskning inriktad på att belysa riskerna av utvecklingen inom arbetslivet och beredd att analysera möjligheterna för och konsekvenserna av alternativa utvecklingslinjer. Universitetsinstitutionerna har här en viktig uppgift och synes också vara beredda att ge enskilda forskare det nödvändiga utrymme. Det har däremot anförts att det ofta är svårt att erhålla anslag från existerande forskningsfonder för denna typ av forskning.

Den problembelysande forskning som syftar till att skapa ökade kunskaper om rådande förhållanden inom arbetslivet (område I i föregående avsnitt) har liksom den problemgenererande forskningen som en viktig funktion att skapa underlag för debatt och opinionsbildning. Den kan också vara mera direkt inriktad på att åstadkomma underlag för beslut om en viss typ av åtgärd eller för en fortsatt problemlösande forskning.

Den aktuella svenska arbetslivsforskningen synes till sin huvuddel vara av den problembelysande typen. Som framgår av projektrubrikerna i bilaga 2 gäller detta i stor utsträckning för universitetsinstitutionerna. Denna forskning faller vanligen väl in i de ramar som tillämpas vid vetenskaplig värdering av forskningsprojekt. Att sådan forskning bedrivs betraktas också som ett naturligt samhällsintresse. Den problembelysande forskningen har därför också kunnat påräkna stöd från källor som ej har något särskilt områdesansvar, t ex riksbanksfonden och statens råd för samhällsforskning.

Programverksamhet som syftar till att systematiskt kartlägga miljöproblemen inom olika sektorer av arbetslivet är ett av de fyra områden som arbetarskyddsfonden hittills engagerat sig inom. Detta program som rubricerats branschutredningar, avser mångvetenskapliga undersökningar av miljöproblemen inom olika sektorer av arbetslivet. I en rapport till fonden från en arbetsgrupp (ASF rapport 1973:2) framhålles att för en tillfredsställande belysning av de miljöproblem som personal exponeras för inom en bransch eller yrkesgrupp erfordras en bred allsidig utredning som innefattar såväl fysisk-tekniska förhållanden som sociala, ekonomiska och politiska strukturer. Såväl individens fysiska och psykiska

hälsa som dennes upplevelser av den objektiva miljön bör kartläggas. Även individens icke medvetna reaktioner, t ex sådana fysiologiska reaktioner som indikerar psykiska belastningstillstånd, bör studeras.

Den del av den problembelysande forskningen som avser utvärdering av åtgärder inom arbetsmarknad och arbetsliv, t ex av lagstiftning och av arbetsmarknadspolitik (område IV i föregående avsnitt) faller inom socialforskningsinstitutets verksamhetsområde. Institutets egna resurser är mycket begränsade. Expertgruppen för utredningsverksamhet i arbetsmarknadsfrågor (EFA, avsnitt 6.2.6), som har initierat och finansierat forskning inom området, har även stött beteendevetenskapliga projekt.

Inom vissa delområden av den problembelysande arbetslivsforskningen har olika statliga organ ett särskilt ansvar. Så har t ex SÖ och UKÄ särskilda forskningsanslag som i viss utsträckning utnyttjats för forskning rörande studie- och yrkesvalsprocessen. Arbetsmarknadsstyrelsen bedriver tillämpningsverksamhet inom området men har ej programansvar för forskning.

Som framgått av kapitel 3 var den problemlösande beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen (område III) tidigare inriktad på relativt begränsade uppgifter inom givna ramar, t ex utveckling av vissa hjälpmedel för personaladministrationen. Under det senaste decenniet har emellertid forskningen i ökad utsträckning engagerats i mera omfattande problem, t ex sådana som gäller väsentliga förändringar av arbetsorganisationen och dess funktionssätt.

För sådan arbetslivsforskning som syftar till en organisationsutveckling i företagsdemokratisk riktning har de tidigare omnämnda statliga delegationerna, motsvarande kommunala organ och Utvecklingsrådet för samarbetsfrågor bedrivit programverksamhet. Inget av dessa organ förfogar emellertid över några större summor för anslagsgivning.

Styrelsen för teknisk utveckling har i sitt forskningsprogram uttalat att man inom behovsområdet "socialteknik" avser att stödja socioteknisk forskning. Hittills har emellertid styrelsen ej gjort några större satsningar på sådan forskning. STUs social-

tekniska nämnd har däremot byggt upp ett arbetsmiljölaboratorium där fysiska faktorer i arbetsmiljön studeras.

Ett väsentligt utvidgat engagemang inom också beteendevetenskapligt relaterad teknisk forskning och utbildning har vidare aviserats inom det tekniska högskoleväsendet, t ex vid högskoleenheten i Luleå och vid KTHs humanteknologiska centrum. Vid tekniska högskolor liksom vid företagsekonomiska och sociologiska institutioner har också under senare år startats några större forskningsprojekt inom området organisationsutveckling.

För metodutveckling inom området psykologiska anlagsundersökningar har som nämnts arbetsmarknadsstyrelsen organiserat en programverksamhet med anslagsgivning.

Den institution som svarat för de mest omfattande insatserna inom den problemlösande arbetslivsforskningen, främst inom den beteendevetenskapligt-administrativa grenen men också inom den sociotekniska, är Personaladministrativa rådet. Rådet har sökt systematisera sin forskning genom en programverksamhet där företrädare för olika intressegrupper inom arbetslivet engagerats. Här har således en programverksamhet inom en forskningsinstitution organiserats.

PA-rådets forskningsverksamhet har finansiellt baserats på årliga anslag från SAF. Vissa forsknings- och utvecklingsprojekt har bekostats av uppdragsgivare. Anslag till projekt har också erhållits från statliga fonder, t ex riksbankens jubileumsfond. PA-rådets egna forskningsmedel och de externa anslag som kunnat erhållas har dock, vilket uttryckts vid parternas uppvaktning, varit otillräckliga i förhållande till de ambitioner som angetts i forskningsprogrammet. Delvis sammanhänger rådets svårigheter härvidlag med att de offentliga forskningsfonderna i sin anslagsgivning följer principer som utgår från de förhållanden som råder vid universiteten och andra statliga forskningsorgan, där baskostnader för forskningsverksamheten ej behöver täckas av projektanslag.

Ett hinder för anslagsfinansiering av problemlösande arbetslivsforskning, som i lika grad upplevs av PA-rådet och universitetens forskare, är att denna typ av forskning delvis faller utanför de

traditionella bedömningsramarna vid prövning av ansökningar för beteendevetenskapliga forskningsprojekt. Detta gäller t ex för den s k aktionsforskning som bl a förekommer inom områdena organisationsutveckling och företagsdemokratisk försöksverksamhet.

Det är enligt utredningens uppfattning önskvärt att den problemgenererande och problembelysande forskningen bedrivs vid flera olika institutioner och vid olika slag av institutioner och att flera anslagsgivare medverkar till att tillgodose behovet av forskningsmedel. Dessa typer av forskning synes utgöra väsentliga uppgifter för universitetsinstitutionerna och anslagsgivningen bör i stor utsträckning kunna ske från forskningsfonder som ej har ett särskilt ansvar för visst tillämpningsområde. Det är dock viktigt att problembelysande forskning relateras till praktiska erfarenheter och i den praktiska verksamheten upplevda problem. Ett centralt kontaktbefrämjande organ kan stödja de universitetsanknutna forskarna och göra det möjligt för dem att engagera sig i relevant problembelysande forskning inom arbetslivet.

Många forskningsinsatser, bl a insatser av den typ som skisserats av arbetarskyddsfondens arbetsgrupp för branschutredningar, bör göras i samverkan mellan universitetsinstitutioner och mera tillämpningsinriktade forskningsorgan. En programverksamhet av det slag som arbetarskyddsfonden organiserat utgör en betydelsefull bas för sådana mångvetenskapliga forskningsinsatser.

Att arbetarskyddsfonden hittills i huvudsak inriktat sig på problembelysande forskning torde sammanhålla med att fonden just påbörjat sin verksamhet och bl a måste skaffa sig ett underlag för en framtida problemlösande forskning. De fortgående förändringarna inom arbetslivet kommer dock att skapa nya behov av problembelysande forskning. Fonden bör emellertid enligt utredningens uppfattning i framtiden kunna spela en central roll som programorgan också för den problemlösande beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen.

För att den problemlösande arbetslivsforskningen skall inriktas på väsentliga problemställningar och för att det skall vara möjligt att genomföra de systematiska och omfattande forskningsinsatser som området enligt utredningens bedömning fordrar, är det nödvändigt att denna forskning stöds av programverksamhet såväl

på ett överordnat anslagsgivande plan som på det forskningsgenomförande planet. I båda fallen ställs krav på nära samverken mellan forskare, praktiker och företrädare för olika intressegrupper.

Sammanfattningsvis kan konstateras att insatser visserligen görs inom flertalet av de angelägna problemområden som arbetsmarknadsorganisationerna pekat på i sin beskrivning av forskningsbehoven, men att dessa insatser genomgående är relativt små och ej motsvarar organisationernas krav (jfr 7.1). Vissa sektorer av den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen saknar en bestämd organisatorisk förankring i anslagsgivande organ. De organ som har att svara för forskningens genomförande har i vissa fall otillfredsställande resurser. Det bör bl a framhållas att den arbetslivsforskning som bedrivs vid universiteten ej är förankrad i några fasta tjänster eller garanterad på annat sätt. Det finns dock enligt utredningens uppfattning goda förutsättningar att genom inrättande av tjänster och anslagsgivning till forskningsprojekt här få till stånd en utökad arbetslivsforskning, framför allt en problembelysande sådan. Den problemlösande beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen synes däremot kräva speciella och mer omfattande organisatoriska åtgärder.

9.1 En sammanfattning av arbetslivsforskningens nuvarande situation

9.1.1 Allmän bakgrund

Att samhället skall engagera sig i skyddet av individens fysiska säkerhet och hälsa i arbetet samt trygga sysselsättning och inkomst har länge ansetts självfallet. Den pågående utvecklingen innebär att samhällets engagemang på arbetslivets område breddas bl a vad beträffar frågor som gäller anställningstryggheten samt de anställdas inflytande i företag, myndigheter och institutioner. Med en vidgad syn på begreppen hälsa och välfärd har problem som gäller individens möjligheter till personlig utveckling och självförverkligande i arbetet allt mer kommit att uppmärksammas. Från en rad olika håll görs också ansatser för att åstadkomma en förnyelse av arbetslivet.

En positiv utveckling av människans villkor i arbetslivet förutsätter att åtgärder kan baseras på relevanta kunskaper. Det är därför nödvändigt att åstadkomma gynnsamma förutsättningar för att tillvarata erfarenheter, för att genom forsknings- och utvecklingsarbete producera ny kunskap och för att sprida kännedom om vunna resultat. Detta förutsätter bl a insatser från olika vetenskapliga discipliner: naturvetenskap och teknik, medicin och samhällsvetenskap.

Inom samhällsvetenskaperna är den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen direkt inriktad på frågor avseende individens möjligheter till arbetstillfredsställelse, personlig utveckling och självförverkligande. Denna forskning söker bl a skapa kunskaper om hur arbetsuppgifter, arbetsmiljöer, organisation, administration, inflytande och självbestämmande skall kunna utvecklas så att människans behov och krav skall kunna tillgodoses och hennes förutsättningar tillvaratas i en produktiv och meningsfull sysselsättning.

Arbetsmarknadens parter och samhället har ett gemensamt ansvar

för den fortsatta utvecklingen inom arbetslivet. Detta bör också innebära ett gemensamt ansvarstagande för att tillgodose behovet av en väsentligt utökad arbetslivsforskning. Denna uppfattning bildar bakgrunden för föreliggande utredning.

9.1.2 Samhällets och arbetsmarknadsparternas nuvarande engagemang i den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen.

Centrala organ för samhällets åtgärder på arbetslivsområdet är i första hand arbetsmarknadsstyrelsen och arbetarskyddsstyrelsen. Arbetsmarknadsstyrelsen förfogar ej över några forskningsresurser men bekostar i anslutning till den anlagsundersökningsverksamhet som för verkets räkning bedrivs vid skilda institutioner viss metodutveckling. Särskilda medel för forskning beträffande arbetsmarknadspolitiken och dess verkningar disponeras däremot av arbetsgrupper vid inrikesdepartementet.

Arbetarskyddsstyrelsen bedriver inom sin arbetsmedicinska avdelning en egen forskningsverksamhet som också omfattar en mindre arbetspsykologisk enhet.

Viktiga uppgifter beträffande statens ansvar som arbetsgivare har tilldelats statens personalnämnd. Nämnden bedriver emellertid ingen forskningsverksamhet.

För vidareutveckling av frågor avseende förvaltningsdemokrati respektive företagsdemokrati har staten tillsatt särskilda delegationer. Delegationen för demokrati i de statliga företagen förfogar över anslag för utvecklingsarbete och har organiserat en särskild expertgrupp som engagerats i försöksverksamhet.

Också inom det primär- och sekundärkommunala området liksom inom den kooperativa och den privata sektorn finns organ inriktade på samma problemområde som ovannämnda statliga delegationer.

Utvecklingsrådet för samarbetsfrågor inrättat av LO, SAF och TCO följer och initierar via en särskild arbetsgrupp forsknings- och utvecklingsverksamhet inom sitt område. Rådet förfogar inte över några reguljära forskningsmedel, men de samverkande parterna har vid särskilda tillfällen ställt sådana till förfogande. I övrigt

är den forskningsverksamhet där rådet medverkar beroende av anslag från statliga forskningsfonder.

Arbetsgivare- och arbetstagarorganisationer har i viss utsträckning var för sig engagerat sig i arbetslivsinriktad forskning- utveckling. Inom SAF sker denna verksamhet främst inom den tekniska avdelningen. LO har bl a genomfört breda kartläggningar av arbetsmiljöproblem. TCO och vissa TCO-förbund har finansierat och utredningsmässigt intresserat sig för forskning kring tjänstemännens arbetsmiljö.

Det på SAFs initiativ inrättade Personaladministrativa rådet har fått en särskild ställning som en fristående stiftelse i vars ledning också arbetstagarparterna ingår. PA-rådet förfogar över årliga anslag från SAF för forsknings- och därtill relaterad informationsverksamhet. För att kunna bedriva någon mera omfattande forskning måste rådet emellertid erhålla anslag från externa fonder.

Huvuddelen av den statligt finansierade forskningen faller inom UKÄs område. Beteendevetenskaplig arbetslivsforskning inom de samhällsvetenskapliga fakulteterna är spridd på en rad olika institutioner med vid varje enskild institution vanligen relativt små insatser i form av arbeten för doktors- eller psykologexamen. Statens råd för samhällsforskning bekostar f n två tidsbegränsade tjänster inriktade på arbetslivsforskning och placerade vid beteendevetenskapliga institutioner. Institutionerna själva har ej några särskilda tjänster inom området. Av de sammanlagt tre professurerna i tillämpad psykologi har emellertid en genom innehavarens verksamhet kommit att inriktas mot arbetspsykologi. Vidare kan det konstateras att en av de nuvarande professorerna i sociologi har åstadkommit en mera omfattande industrisociologisk forskning vid sin institution.

Vid Stockholms universitet finns ett särskilt arbetspsykologiskt institut, psykotekniska institutet. Institutets egen forskningsverksamhet är huvudsakligen inriktad dels på problem anknyttande till ergonomi och arbetsmedicin, dels på frågor sammanhängande med institutets tillämpningsverksamhet, i första hand anslags- och urvalsundersökningar.

Vid de företagsekonomiska institutionerna samt vid Ekonomiska forskningsinstitutet vid handelshögskolan i Stockholm bedrivs forskning av delvis beteendevetenskaplig karaktär avseende framför allt organisationsteoretiska frågeställningar.

Också vid de tekniska högskolorna och fakulteterna, främst vid institutionerna för industriell ekonomi och organisation, förekommer forskning med beteendevetenskapliga inslag. Vid KTH finns en docentur i arbetspsykologi och vidare har där inrättats ett centrum för humanteknologi i syfte att främja sådan forskning som är inriktad på samspelet mellan den tekniska miljön och människans förutsättningar och behov. Styrelsen för teknisk utveckling har dessutom inrättat ett arbetsmiljölaboratorium, vars verksamhet har beteendevetenskapliga inslag.

Då institutet för social forskning inrättades 1972 övertog institutet den verksamhet som tidigare bedrevs vid institutet för arbetsmarknadsfrågor. Socialforskningsinstitutet har UKÄ som chefsmyndighet men leds i övrigt av en särskild styrelse. Institutets forskning innefattar bl a sociologiska studier och kan till viss del karakteriseras som beteendevetenskaplig arbetslivsforskning med inriktning på arbetsmarknadsproblem och fackliga problem.

Utöver vad som ovan nämnts kan enstaka forskningsprojekt inom det här aktuella området också förekomma vid andra institutioner, bl a vid branschforskningsorgan.

Den forskningsverksamhet som hittills förekommit i vårt land är, som framgått av beskrivningen ovan och i de tidigare kapitlen 5 och 6, visserligen mångfacetterad och vida spridd men samtidigt också splittrad och i avsaknad av fast förankring eller av mera systematiska insatser. PA-rådet är det enda organ som försökt bygga upp ett mera omfattande forskningsprogram. Resurserna för att realisera detta har emellertid varit otillräckliga.

Vad finansiering via anslagsgivning till den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen beträffar (kap 6) så ger denna en på motsvarande sätt splittrad och därtill resurssvag bild.

Statens råd för samhällsforskning har som nämnts ovan inrättat två tidsbegränsade tjänster för arbetslivsforskning samt därjämte givit en del anslag. Ett begränsat antal större projekt har finansierats av riksbankens jubileumsfond. Några anslag har vidare utdelats av styrelsen för teknisk utveckling samt av statens råd för byggnadsforskning. Beroende på bl a svårigheterna att klassificera olika slags forskningsprojekt kan någon exakt beräkning av hur stora statliga forskningsanslag som utgått till beteendevetenskaplig arbetslivsforskning ej göras. Det sammanlagda beloppet av projektanslag torde dock under de senaste åren ej ha överstigit 3 mkr per år. Inget av de ovannämnda organen har heller av samhället tilldelats något särskilt ansvar för arbetslivsforskningen.

Ett till den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen särskilt riktat ekonomiskt stöd har emellertid sedan ett 20-tal år lämnats av SAF genom PA-rådet. Tidigare gavs av dessa medel anslag till universitetsanknutna forskare. Under senare år har så gott som hela det årliga beloppet använts för PA-rådets egen forskning och utveckling (ca 2/3) och därtill relaterade olika informations- och dokumentationsaktiviteter (ca 1/3).

Utöver de statliga fonder som tidigare nämnts och av vilka ingen har ett särskilt ansvar för arbetslivsforskningen har en betydande satsning nyligen gjorts i och med att arbetarskyddsfonden inrättades 1972. Denna fond, som fr o m 1974 disponerar ca 75 mkr per år, har till uppgift att stödja forskning, utbildning och upplysning inom området arbetarskydd och arbetsmiljö för att därigenom främja säkerhet och hälsa i arbetet.

9.2 Synpunkter på forskningsbehov och forskningsorganisation

9.2.1 Inledning

Den tidigare och den nu pågående beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen har behandlats i kapitlen 3, 5 och 7 samt i bilagorna 2 och 4. En av utredningens uppgifter har varit att bedöma den framtida inriktningen av arbetslivsforskningen. Lika litet som för annan forskning går det att exakt fixera arbetslivsforskningen till vissa en gång för alla givna problemområ-

den. Förändringar i samhälle och arbetsliv liksom den vetenskapliga utvecklingen medför att nya företeelser och problem successivt fokuseras. Utredningen har därför valt två varandra kompletterande vägar: dels att rikta uppmärksamheten på ett antal nu kända väsentliga större problemområden, dels att anvisa mekanismer för en successiv programläggning av arbetslivsforskningen.

9.2.2 Forskningsområden och olika typer av forskning

Utredningens diskussion av betydelsefulla forskningsområden, som redovisats i kapitel 8, har baserats på en särskild analys utförd av en arbetsgrupp bestående av de experter i utredningen som företrätt arbetsmarknadsorganisationerna. Varken arbetsgruppen eller utredningen har därvid ansett att diskussionen om forskningsbehoven borde föras på en mera detaljerad nivå. Uppgiften att vid en given tidpunkt utarbeta mera detaljerade forskningsprogram bör överlämnas till permanenta organ som har att ansvara för en fortlöpande programläggning.

Utredningen har sökt klargöra behoven av åtgärder beträffande olika typer av forskning, för vilka betingelserna i vissa hänseenden synes skilja sig åt, och härvid indelat arbetslivsforskningen i tre kategorier: problemgenererande, problembelysande och problemlösande forskning (jfr avsnitt 4.2).

Den problemgenererande forskningen avser här främst område II i partsorganisationernas beskrivning av forskningsbehoven, nämligen "Framtidsstudier inom arbetslivsområdet".

Den problembelysande forskningen avser område I "Forskning med syfte att fästa uppmärksamhet på och ge ökade kunskaper om existerande förhållanden bl a genom kartläggning och beskrivning" samt dessutom område IV "Forskning med syfte att utvärdera och följa upp insatta åtgärder".

Den problemlösande forskningen slutligen avser område III "Forskning med syfte att bidra med idéer om och anvisa metoder för utveckling av arbetsuppgifter, arbetsmiljöer och organisationsformer samt för sammanjämkning av ekonomiska, tekniska och administrativa överväganden med sociala krav vid utformningen av arbetsupp-

gifter, arbetsmiljö och organisation".

Av särskild betydelse för utredningens del är att den problemlösande beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen arbetar under mycket otillfredsställande förhållanden. Forskningsansatserna är ofta av sådan art att de inte ryms inom forskningsfondernas ramar eller inte överensstämmer med fondernas konventionella kriterier vid bedömning av anslagsframställningar. Med undantag av Personaladministrativa rådet, som saknar tillräckliga resurser för att kunna realisera utarbetade forskningsprogram, finns inget organ som bedriver programverksamhet inom området. Inget organ har här heller särskilt ansvar för anslagsgivning. Universitetsinstitutionerna är till övervägande del inriktade mot problembelysande forskning och deras möjligheter att åstadkomma mera omfattande insatser inom den problemlösande forskningen synes vara mindre gynnsamma.

För att det uttalade behov som föreligger av systematiska insatser inom den problemlösande arbetslivsforskningen skall kunna tillgodoses måste enligt utredningens uppfattning forskningsområdet få tillgång till betydligt större resurser och en aktiv programverksamhet här organiseras. Medelsbehovet måste tillgodoses på den allmänt målformulerande och resursbeviljande nivån (den politiska nivån); en utökad anslagsgivning från mera allmänt inriktade forskningsfonder måste kompletteras med insatser från ett organ med särskilt ansvar för program och anslagsfördelning inom arbetslivsforskningens område (den anslagsfördelande nivån) och bättre möjligheter för bl a universitetsinstitutionerna att engagera sig i problemlösande forskning måste kombineras med särskilda satsningar på en systematisk programgenomförande verksamhet (den forskningsproducerande nivån).

9.2.3 Programverksamhet och genomförande av forskning

En tillämpningsinriktad forskning kan utgå från problem som formulerats av företrädare för ett visst område av samhällslivet och därvid i större eller mindre grad få karaktär av uppdragsforskning, formuleras i samspel mellan forskarna och företrädare för samhällsområdet eller helt utgå från forskarnas egna upplevelser och värderingar av föreliggande problem. Samtliga tre

typer av forskningsinitiering kan givetvis förekomma parallellt. Om man önskar säkerställa en systematisk bearbetning av problemen inom ett tillämpningsområde torde det vara nödvändigt att dels sörja för en effektiv kommunikation mellan tillämpningsområdet och forskarna genom särskilda organisatoriska åtgärder, dels använda anslagsgivning som styrmedel. Sådana åtgärder brukar ingå i s k programverksamhet (4.3).

En fullt utbyggd programverksamhet innebär att ett särskilt organ, programorganet, ges i uppgift att kartlägga problemen inom ett samhällsområde, prioritera dessa med hänsyn till angelägenhetsgrad och forskningsläge samt att med denna prioritering som underlag initiera forskning. Det sistnämnda förutsätter i sin tur att programarbetet kan kombineras med anslag till prioriterad forskning samt att forskartillgång och forskningorganisation möjliggör att forskningsinitiativen kan omsättas i forskningsprojekt som motsvarar programorganets krav.

Ett uttalat samordningsbehov föreligger mellan de delar av olika discipliner som från skilda utgångspunkter är sysselsatta med människans arbetssituation, sålunda de deldiscipliner inom beteendevetenskaperna, medicin, teknik och ekonomi som sysslar med arbetslivsfrågor. Enligt utredningens bedömning finns här behov av en övergripande programverksamhet kombinerad med anslagsfördelning. Samtidigt har den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen i lika hög grad som t ex den medicinska behov av särskilda organ som mer i detalj kan utforma och genomföra forskningsprogram. Program vid mera övergripande anslagsfördelande organ och program vid forskningsgenomförande organ bör härvid komplettera varandra.

Ett övergripande programorgan kan givetvis aldrig genom sina åtgärder direkt styra forskningen. Detta skulle inte heller vara önskvärt. Det är inte heller lämpligt att all anslagsfördelning inom ett visst forskningsområde handhas av en enda forskningsfond. Det centrala programorganet kan och bör däremot genom särskilda åtgärder svara för att forskningsområdet bevakas och kartläggs, det bör fästa uppmärksamheten på angelägna forskningsproblem, det bör verka för kommunikation mellan företrädare för olika discipliner och från olika institutioner samt mellan fors-

kare, praktiker och beslutsfattare, och det bör slutligen genom egen anslagsfördelning sörja för att angelägna forskningsområden drar till sig kompetenta forskare.

Den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen kan i genomförandedelet organiseras på olika sätt: vid universitetens beteendevetenskapliga institutioner, som inslag i forskningsinstitutioner med en medicinsk, teknisk eller ekonomisk huvudinriktning eller i specialinstitut. Dessa organisationsformer har var för sig olika fördelar och begränsningar. De kan förekomma parallellt och då komplettera varandra.

Olika synpunkter och krav måste vägas mot varandra vid val av forskningsorganisation. Man måste här bl a beakta behoven av anknytning mellan forskning och forskarutbildning samt mellan tillämpad forskning och grundforskning. Man måste också uppmärksamma de särskilda förhållanden som karakteriserar det aktuella forskningsfältet samt de krav på samordnade och systematiska forskningsinsatser som kan ställas såväl från samhällets som från olika intressegruppers sida.

Enligt utredningens uppfattning föreligger för den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningens del ett uttalat behov av omfattande forskningsinsatser inom ramen för forskningsprogram upprättade i samverkan mellan forskare och företrädare för skilda arbetslivsintressen. Utredningen har i avsnitt 4.4 diskuterat en föreslagen indelning i tre huvudtyper av forskningsinstitutioner: specialistbaserade, disciplinbaserade och områdesbaserade. Den tredje av dessa institutionstyper synes vara särskilt lämpad för systematiska forskningsinsatser inom ett visst samhällsområde. Denna institutionstyp har också goda möjligheter att motsvara de krav som forskningsfältets särskilda karaktär ställer på den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen.

I den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen är det vanligt att såväl forskningsprocessen som forskningsresultatens tillämpning direkt berör individer och arbetsorganisationer. Forskningen förutsätter sålunda ofta en direkt samverkan mellan forskare och praktiker och på det centrala planet föreligger motsvarande behov av samverkan mellan forskare och de arbetsmarknadsorganisationer

som har att företräda berörda intressegrupper. Eftersom den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningens resultat skall kunna tillvaratas och tillämpas av de i företag, verk och förvaltningar praktiskt verksamma ställs också särskilda krav på en effektiv kunskapspridning.

Såväl behovet av att på den forskningsgenomförande nivån kunna upprätta och realisera väsentliga forskningsprogram som forskningsfältets speciella karakteristika talar sålunda för ett särskilt områdesbaserat forskningsinstitut. Enligt utredningens uppfattning är ett sådant institut en viktig förutsättning för att andra forskningsbefrämjande åtgärder skall ge tillfredsställande effekt. Ett institut av detta slag kan emellertid inte tillgodose alla forskningsbehov. Därtill erfordras också insatser från bl a universitetens sida. Samverkan mellan olika institutionstyper bör därför komma till stånd: forskningsorganisationen behöver förstärkas av satsningar såväl på ett särskilt områdesbaserat institut som på universitetens disciplinbaserade institutioner med deras ansvar för forskarutbildning och deras möjligheter att åstadkomma forskningsbefrämjande relationer mellan olika tillämpningsinriktningar samt mellan tillämpad forskning och grundforskning.

9.3 Utredningens slutsatser

9.3.1 Organ för programverksamhet och anslagsgivning

Såsom framgår av föregående avsnitt anser utredningen att det finns ett uttalat behov av anslagsfördelande programorgan inom arbetslivsforskningen. Dessa organ bör ha en sådan position att de kan överblicka problem och forskningsverksamhet inom olika sektorer av arbetslivet, väga behovet av olika forskningsinsatser mot varandra, fästa uppmärksamheten på angelägna forskningsbehov och genom anslagsgivning befrämja att forskningsprogram realiseras. Arbetslivsforskningens totala område, som detta beskrivits i kapitel 2, är emellertid alltför vidsträckt och heterogent för att en effektiv programverksamhet inom hela området skall kunna byggas upp och drivas av ett enda organ. Ansvaret för att den mot arbetsmarknadsproblem inriktade makrobetonade arbetslivsforskningen ges en tillfredsställande programverksamhet får anses åvila

inrikesdepartementets arbetsgrupper i samverkan med socialforskningsinstitutet. Den arbetslivsforskning där tyngdpunkten ligger på teknisk forskning och utveckling hör naturligt hemma i styrelsens för teknisk utveckling programverksamhet. STU får därvid anses ha ett ansvar för att också samhällsvetenskapliga och beteendevetenskapliga forskare engageras i frågor som sammanhänger med den tekniska utvecklingen. Arbetarskyddsstyrelsen och dess arbetsmedicinska avdelning ansvarar för såväl programarbete som genomförande av forskning på det arbetsmedicinska området.

För delar av den arbetslivsforskning som i första hand avser arbetsplatsproblem, dvs människans situation i arbetslivet, har arbetarskyddsfonden givits ett särskilt programansvar. Fonden har i sin benämning och i sin instruktion givits en profil där fysisk hälsovård, medicin och tekniskt skyddsarbete betonas. I verksamhetsplanen för 1973 bedömer emellertid fondens styrelse att insatser på dessa områden bör innefatta beteendevetenskaplig forskning. Som exempel nämns branschundersökningar och forskning rörande arbetstidsproblem. I olika sammanhang har också framhållits att arbetarskydd och företagshälsovård även bör omfatta frågor som gäller psykisk hälsa och arbetstillfredsställelse. Såväl de mera begränsade skyddsfrågorna som individens möjligheter till en personlig utveckling och att uppleva arbetstillfredsställelse sammanhänger med de företagsdemokratiska frågorna.

En viss oklarhet råder i dag om den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningens förankring i anslagsfördelade programorgan. Arbetarskyddsfonden borde naturligt kunna utvecklas till att fylla denna uppgift. Fondstyrelsens konstruktion med stark representation för arbetsmarknadsorganisationerna utgör en lämplig bas för en sådan utveckling.

Även om den totala arbetslivsforskningen omspannar ett alltför stort område för ett enda organ så bör givetvis programverksamheterna vid organ med ansvar för arbetsmarknadsinriktad arbetslivsforskning och för teknisk arbetslivsforskning så långt möjligt samordnas med medicinskt och beteendevetenskapligt orienterad arbetslivsforskning. Denna samordning bör, enligt utredningens uppfattning, ske på den allmänt målformulerande och resursbeviljande politiska nivån och dessutom främjas genom en aktiv samverkan mellan de olika programorganen.

Ingen gren av arbetslivsforskningen bör bli helt beroende av en enda källa för anslagsfinansiering. Detta gäller givetvis också den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen. Även då ett anslagsgivande organ givits ett särskilt programansvar för området är det sålunda nödvändigt att i fortsättningen också andra forskningsfonder står öppna för forskningsansökningar. Statens råd för samhällsforskning, riksbankens jubileumsfond m fl forskningsfonder bör sålunda också i framtiden medverka i anslagsfördelningen till den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen.

Utredningen har tidigare redovisat att statliga fonder under senare år beviljat anslag till beteendevetenskapligt betonade arbetslivsforskningsprojekt med belopp som ligger under 3 mkr per år. Det är givetvis omöjligt att exakt ange det anslagsbehov som kan föreligga inom den närmaste framtiden. Enligt utredningens bedömning krävs emellertid en väsentlig utökning. Den nämnda satsningen om ca 3 mkr bör snarast åtminstone fördubblas. De åtgärder som diskuteras i följande avsnitt syftar till en förbättrad forskningsorganisation vilket innebär att betydligt fler forskare än i dag engageras i den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen. Härvid kommer också behoven av anslag för genomförande av forskningsprojekt att stiga.

9.3.2 Forskningsinstitutioner

Den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen måste ofta bedrivas i direkt anknytning till praktisk verksamhet, den måste förankras hos berörda individer och grupper likaväl som hos deras företrädare, de centrala arbetsmarknadsorganisationerna; den bör ingå i tvärvetenskapliga projekt tillsammans med andra arbetsvetenskapliga forskningsgrenar; den bör ha öppna kanaler till annan beteendevetenskaplig forskning och den bör ej isoleras från forskarutbildningen. Dessa olika krav talar för en organisatorisk differentiering av forskningen. Denna bör bedrivas vid olika typer av varandra kompletterande institutioner.

Vid universitetens beteendevetenskapliga institutioner kan och bör arbetslivsforskning bedrivas i nära kontakt med annan beteendevetenskaplig forskning, såväl tillämpningsinriktad forskning inom andra områden som grundforskning. Med hänsyn till rekryte-

ringen av forskare till arbetslivsområdet är det också angeläget att såväl grundläggande utbildning som forskarutbildning med inriktning på arbetslivet bedrivs vid dessa institutioner. Utbildning i beteendevetenskapliga arbetslivsfrågor bör dessutom förekomma i vidgad utsträckning inom andra delar av högskoleväsendet, t ex vid de företagsekonomiska institutionerna samt vid de tekniska högskolorna och fakulteterna.

Om universiteten skall kunna fylla sina uppgifter inom den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen erfordras bl a att fasta forskar- och lärartjänster inom området inrättas. Detta är en förutsättning för en kontinuerlig verksamhet. Därutöver bör forskare från tillämpningsinriktade forskningsinstitutioner engageras i universitetens undervisning och som handledare för blivande forskare. Konstruktionen med adjungerade tjänster bör med fördel kunna utnyttjas med detta syfte.

Det är vidare angeläget att beteendevetenskapliga forskare engageras i forsknings- och utvecklingsarbete vid de tekniska högskolorna och fakulteterna samt vid de företagsekonomiska institutionerna liksom att arbetspsykologi och arbetssociologi görs till obligatoriska moment i deras undervisning. Även om samverkan etableras med beteendevetenskapliga forskningsinstitutioner så krävs för en effektiv verksamhet inom de tekniska högskolorna och vid de företagsekonomiska institutionerna att dessa får fasta forskar- och lärartjänster.

Beteendevetenskaplig kompetens bör vidare finnas vid organ för arbetsmedicinskt forsknings- och utvecklingsarbete. Utredningen anser det sålunda väsentligt att den arbetsmedicinska avdelningen vid arbetarskyddsstyrelsen har ett tillräckligt antal beteendevetenskapligt skolade forskare så att möjligheterna till tvärvetenskapligt arbete beaktas.

Enligt utredningens uppfattning är en förstärkning av den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen och -utbildningen vid universitet och högskolor liksom vid organ inom näraliggande arbetslivsforskningsområden en nödvändig men inte tillräcklig förutsättning för att de föreliggande forskningsbehoven skall kunna tillgodoses. På samma sätt som inom arbetsmedicin och arbetsmark-

nadsforskning krävs dessutom särskilda resurssamlade organisationsåtgärder.

Som tidigare anförts måste de speciella förhållanden som gäller för den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen beaktas. Särskilt den problemlösande forskning som är inriktad på att finna nya vägar för utvecklingen av förhållandena på arbetsplatser och inom arbetsorganisationer förutsätter en forskningsorganisation, där vetenskaplig kompetens och praktiska erfarenheter kan kombineras. Verksamheten måste för att få effekt kunna bedrivas långsiktigt och inom ramen för en bred programverksamhet med en ofta tvärvetenskaplig inriktning. Verksamheten måste vidare förankras hos arbetsmarknadsparterna på ett sådant sätt att de i samverkan med forskarna får ett avgörande inflytande på forskningsinriktningen. Genomförandet av projekt ute på arbetsplatserna, särskilt när dessa innebär en aktiv försöksverksamhet där företag och enskilda individer direkt engageras, förutsätter stöd från parterna såväl centralt som lokalt. I denna typ av projekt ställs också särskilda krav på att forskarna utöver vetenskaplig kompetens också besitter betydande praktiska erfarenheter av de förhållanden, förutsättningar och villkor som råder i arbetslivet. En långsiktig och systematisk verksamhet förutsätter också särskilda resurser för dokumentation och information. För att forskningsresultaten skall få avsedd genomslagskraft bör mer konventionella informationsåtgärder dessutom ofta kompletteras av andra åtgärder som mer direkt leder till praktisk tillämpning.

Ovannämnda krav kan enligt utredningens uppfattning tillgodoses endast om övriga forskningsbefrämjande åtgärder kompletteras med ett särskilt centralt institut för beteendevetenskaplig arbetslivsforskning med en sådan basfinansiering att en systematisk och kontinuerlig verksamhet kan åstadkommas. Det föreslagna institutet motsvarar närmast vad som i kapitel 4 karakteriserats som ett områdesinriktat forskningsinstitut.

Ett sådant centralt institut skulle ha till huvuduppgift att genomföra och stimulera problemlösande beteendevetenskaplig arbetslivsforskning. Denna huvudinriktning bör ej hindra att institutet då så bedömes lämpligt och nödvändigt också engagerar sig i problemgenererande och problembelysande forskning.

Institutet bör också ansvara för informations- och dokumentationsverksamhet inom hela fältet av beteendevetenskaplig arbetslivsforskning.

Arbetsmarknadens huvudorganisationer bör tillsammans med företrädare för samhället ingå i institutets styrelse. Vidare bör andra forskningsinstitutioner, olika grenar av statlig och kommunal verksamhet, Kooperationen osv, medverka vid bedömning av forskningsbehov och prioritering av forskningsområden. Detta kan ske genom att ett rådgivande organ med företrädare för olika institutioner och organisationer knytes till institutets styrelse.

Inom institutet bör finnas forskare med en bred beteendevetenskaplig kompetens samt god kännedom om arbetslivsförhållanden. I institutets forskningsverksamhet bör vidare personal med teknisk, medicinsk och ekonomisk bakgrund engageras liksom praktiskt erfarna företrädare för berörda arbetslivsområden. Institutet bör vidare ha resurser för dokumentations- och informationsaktiviteter.

Institutet bör som en kärna ha en fast stab av forskare samt vissa specialister. Institutet bör därutöver ha ekonomiskt utrymme för att engagera ytterligare personal för begränsad tid eller för bestämda projekt. Institutet bör ej bedriva reguljär konsultationsverksamhet. För att få till stånd en kvalificerad tillämpning av vunna forskningsrön och för att kunna tillvarata praktiska erfarenheter bör emellertid institutet etablera fasta relationer med konsultationsverksamhet inom arbetslivsområdet. Institutet bör ha resurser för en egenfinansierad forskningsprojektering och forskning, för projekteringsverksamhet också vid andra institutioner samt för stöd åt projekt där vunna forskningsrön kan vidareutvecklas. För genomförande av större forskningsprojekt bör institutet också kunna söka anslag hos forskningsfonder.

Institutet skall, med beaktande av arbetarskyddsfondens övergripande programansvar, bedriva sin forskning enligt forskningsprogram fastställda av institutets styrelse där representanter för samhälls-, arbetsgivar- och arbetstagarintressen ingår. Institutet bör vidare fungera som kontaktpunkt för arbetslivsforskare vid andra institutioner och inom näraliggande forskningsfält. För universitetens del kan institutet fylla ett viktigt behov genom att

främja kontakter mellan å ena sidan universitetsforskarna, å andra sidan företag och organisationer. Institutets personal bör vidare engageras i undervisning vid universitet och högskolor samt som handledare i forskarutbildningen.

Verksamheterna vid institutet för beteendevetenskaplig arbetslivsforskning, vid universitet och högskolor respektive vid forskningsinstitut inom näralliggande områden t ex socialforskningsinstitutet och arbetsmedicinska avdelningen vid arbetarskyddsstyrelsen, bör enligt utredningens uppfattning ses som varandra kompletterande. Det centrala institutet för beteendevetenskaplig arbetslivsforskning är därvid enligt utredningens uppfattning i vissa avseenden en förutsättning för att övriga forskningsorgan skall kunna fungera effektivt.

9.3.3 Särskilda organisatoriska överväganden

Utredningen har enligt sina direktiv att pröva möjligheterna att anknypa den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen till något av de statliga organ som sysslar med näralliggande frågor. Samtidigt anger direktiven att det ter sig naturligt att undersöka möjligheterna att tillvarata PA-rådets kompetens och personella resurser.

Utredningen har i sina överväganden funnit att något nytt organ för övergripande programverksamhet ej synes vara motiverat. Utredningen anser att arbetarskyddsfonden bör ha ansvar för hela området av arbetsplatsinriktad arbetslivsforskning.

Utredningen finner vidare att ett forskningsinstitut av den typ som skisserats i föregående avsnitt ej naturligt låter sig infogas i någon av de statliga myndigheter vars tillämpningsuppgifter har anknytning till arbetslivsforskningen. Institutets verksamhet skall omfatta flera myndigheters arbetsområden och resultaten av institutets verksamhet skall i stor utsträckning tillvaratas av andra instanser än statliga myndigheter. Institutet bör dessutom organiseras så att det direkt förankras hos arbetsmarknadens parter.

Vid bedömningen av möjligheterna att anknypa den problemlösande beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen till någon statlig

forskningsinstitution har utredningen fäst avseende vid om man kan utnyttja en redan befintlig verksamhet som bas för denna forskning eller om man härvid skulle vinna fördelar med hänsyn till samordning och resursutnyttjande. Vidare har utredningen beaktat olika institutioners organisatoriska ställning.

Två särskilda institut i statlig regi bedriver denna verksamhet inom eller med anknytning till det aktuella forskningsområdet: psykotekniska institutet vid Stockholms universitet och institutet för social forskning.

Psykotekniska institutet leds närmast av en direktion där bl a företrädare för LO och TCO ingår, men är underställt universitetets konsistorium. Institutet är en del av Stockholms universitet, och har därmed för närvarande inte den ställning som enligt utredningens uppfattning krävs i detta sammanhang. Psykotekniska institutets forsknings- och utvecklingsverksamhet har sin tyngdpunkt i individpsykologiska problem till skillnad från den social- och organisationspsykologiskt inriktade forskningen. Denna verksamhet har främst anknytningar dels till ergonomi och arbetsmedicin, dels till institutets tillämpningsverksamhet inom anlagsundersökningsområdet. Verksamheten täcker således endast vissa sektorer av den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen.

Institutet för social forskning är ett centralt statligt organ med uppgift att bedriva och främja forskning inriktad på praktisk tillämpning inom social- och arbetsmarknadspolitiken samt på problem med direkt anknytning till sådan politik. Institutet har UKÄ som chefsmyndighet och leds av en särskild styrelse där bl a företrädare för arbetsmarknadens huvudorganisationer ingår. Socialforskningsinstitutet skall bl a fullgöra forskningsuppdrag för i första hand statliga och kommunala myndigheter och organ.

Socialforskningsinstitutets tillkomst motiverades bl a av att forskning om social- och arbetsmarknadspolitiken verkningar var starkt försummad. Organisationskommittén för socialforskningsinstitutet framhöll att olika förhållanden inom företagen ofta har avgörande inflytande på individens socioekonomiska ställning utanför arbetet. Institutets forskning inom ifråga-

varande område, "arbetsmarknadens mikroaspekter", borde emellertid enligt organisationskommitténs uppfattning väsentligen sammanhånga med den socialpolitiska och arbetsmarknadspolitiska huvudinriktning som skulle karakterisera institutets verksamhet.

Institutet för social forskning har sålunda redan i dagsläget en rad angelägna forskningsuppgifter inom ett mycket stort och tidigare försummat område. Enligt utredningens uppfattning finns det inom detta område ett avsevärt behov av resursförstärkning och resurssamling. Ingenting står att vinna ur samordnings- eller resursutnyttjandesynpunkter genom att också ge institutet ansvar för den mot arbetsplatsens problem inriktade beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen.

Utredningen konstaterar sålunda att det inom den nuvarande statliga forskningsorganisationen ej finns någon verksamhet som utgör en naturlig bas för ett beteendevetenskapligt arbetslivsforskningsinstitut av det slag som tidigare skisserats.

Som tidigare framhållits anser utredningen det angeläget att den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen, och då särskilt den problemlösande forskning som behandlar individen i arbetet och arbetsorganisationen och dess funktionssätt, är direkt förankrad hos arbetsmarknadsparterna. Ett institut upprättat i samverkan mellan samhälle, arbetsgivare och arbetstagare skulle enligt utredningens uppfattning vara en lämplig bas för denna forskning.

Stiftelsen PA-rådet har för närvarande SAF som enda huvudman. I stiftelsens styrelse ingår emellertid representanter också för LO och TCO och i rådet dessutom företrädare för andra arbetsgivare- och arbetstagarorganisationer samt för statlig verksamhet. PA-rådet har, som tidigare redovisats, engagerat sig i programverksamhet, har på egen hand eller i samverkan med andra institutioner och organisationer genomfört forsknings- och utvecklingsprojekt inom det aktuella området och har byggt upp enheter för informations- och dokumentationsverksamhet. Genom samverkan mellan forskningsverksamheten och PA-rådets konsultationsverksamhet har forskningsresultatens tillämpning underlättats och konsultationsverksamheten har vidare medverkat till att väsentliga problemområden blivit uppmärksammade.

Utredningen delar parternas tidigare bedömning att PA-rådets forsknings-, utvecklings-, informations- och dokumentationsaktiviteter utgör en lämplig bas för fortsatta satsningar. Utredningen anser att så skulle kunna ske om staten med den nuvarande huvudmannen SAF träffade en överenskommelse om att bilda ett fristående forskningsinstitut. En sådan åtgärd skulle vara av samma art som när branschforskningsinstitut tidigare upprättats i samverkan mellan stat och näringsliv. Beroende på forskningsområdets särskilda karaktär förutsätter emellertid den här förordade överenskommelsen att lösningen biträds av arbetstagarnas huvudorganisationer och att dessa senare tillsammans med de två stiftarna ingår i institutets ledning.

Det mellan staten och SAF träffade avtalet borde på samma sätt som de avtal som lett till branschforskningsinstituten innehålla en överenskommelse om gemensam basfinansiering av institutets verksamhet. Arbetsgivareföreningen skulle härigenom kunna fullfölja sin satsning på arbetslivsforskningen samtidigt som staten i direkt samverkan med arbetsmarknadsparterna på ett naturligt sätt kunde åstadkomma ett effektivt forskningsstöd. PA-rådets nuvarande forsknings-, informations- och dokumentationsverksamheter skulle kunna överföras till och utgöra basen för det nya institutet.

Frågan om konsultationsverksamhet inom arbetslivsområdet ligger ej direkt inom utredningens uppdrag. Utredningen föreslår ej heller att PA-rådets konsultations- och filmverksamheter skall ingå i det nybildade institutet. Det skulle emellertid enligt utredningens uppfattning vara värdefullt om dessa verksamheter som hittills kunde bedrivas i stiftelsen Personaladministrativa rådets regi och under medverkan från bl a arbetstagarparterna. PA-rådets särskilda ställning i förhållande till parterna och dess utvecklingsinriktade verksamhet skulle i så fall göra stiftelsen till en naturlig samarbetspartner för forskningsinstitutet, varigenom en samverkan av det slag som beskrivits ovan även i framtiden skulle kunna åstadkommas mellan forskning, utveckling, information och konsultation. Detta skulle som tidigare framhållits innebära fördelar såväl för forskningen som för den praktiska tillämpningen.

10.1 Förslag om inrättande av ett institut för beteendevetenskaplig arbetslivsforskning

Enligt utredningens uppfattning finns det behov av ett särskilt centralt organ under samhällets och arbetsmarknadsparternas ledning för beteendevetenskaplig arbetslivsforskning och utveckling. Detta organ skall utöver att bedriva egen forsknings- och utvecklingsverksamhet ha till uppgift att verka för att den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningens rön kommer till praktisk tillämpning. Det skall samverka dels med övriga institutioner som bedriver arbetslivsforskning och dels med sådan konsultationsverksamhet som bedrivs eller stöds av arbetsmarknadsorganisationerna i syfte att påverka utvecklingen inom arbetslivet.

Forsknings- och utvecklingsverksamheten skall ha sin tyngdpunkt i behandlingen av problem som gäller individen i arbetslivet samt arbetsorganisationen och dess funktionssätt. Individens problem på arbetsmarknaden skall också uppmärksammas. Verksamheten skall ha en praktisk, problemlösande huvudinriktning.

Detta organ skall i första hand tilldelas följande uppgifter:

- att fortlöpande bevaka aktuella förhållanden och utvecklingstendenser inom arbetslivet med avseende på människans situation och arbetsorganisationernas funktionssätt;
- att följa och dokumentera den beteendevetenskapliga arbetslivsforskning som bedrivs inom och utom landet;
- att upprätta och kontinuerligt revidera forskningsprogram som kan ligga till grund för bl a prioritering av olika projekt inom den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen, vilket bör ske i samråd med anslagsfördelande programorgan;
- att planlägga, utföra förstudier för och genomföra de forsknings- eller utvecklingsprojekt som enligt forskningsprogrammet bedöms som angelägna;
- att stimulera andra forskningsinstitutioner att engagera sig i projekt inom programmets ram som ej genomförs i organets regi;

- att medverka till att kontakter skapas mellan forskare, organisationer, företag och myndigheter i syfte att stimulera till forskningsverksamhet avseende arbetslivsproblem;
- att då så befinnes lämpligt medverka i forskningsprojekt som genomförs vid andra institutioner;
- att genom informationsverksamhet, bl a utarbetande och publicering av skrifter samt medverkan i olika utbildningssammanhang, sprida kännedom om forsknings- och erfarenhetsrön som gäller arbetslivsproblem;
- att genom anslag till utvecklingsprojekt vid av arbetsmarknadsparternas organisationer bedriven eller stödd konsultationsverksamhet inom de områden som berörs av arbetslivsforskningen söka verka för att forskningsresultat kommer till praktisk användning.

Utredningen föreslår att för dessa uppgifter ett fristående institut för beteendevetenskaplig arbetslivsforskning inrättas. Under förutsättning av Svenska arbetsgivareföreningens medverkan här till föreslås att delar av Personaladministrativa rådets nuvarande organisation bildar bas för detta institut. Detta synes kunna ske genom att en stiftelse bildas med staten och Svenska arbetsgivareföreningen som stiftare. Medel för institutets basfinansiering tillskjuts enligt särskilt avtal av stiftarna. De resurser som härvid ställs till förfogande skall göra det möjligt för institutet att fullgöra flertalet av de uppgifter avseende bevakning av forskningsfältet, förstudier, forskningsplanläggning, genomförande av forskningsprojekt samt dokumentation och informationsverksamhet som tidigare angetts. För genomförande av större forskningsprojekt skall institutet också kunna söka anslag från forskningsfonder.

Dessutom skall forskningsuppdrag bekostade av statliga myndigheter och arbetsmarknadsorganisationer kunna genomföras av institutet. I den utsträckning institutets styrelse så finner lämpligt kan institutet också åta sig annan uppdragsforskning.

Institutet skall ledas av en styrelse med representanter för staten (statens personalnämnd och statsföretagens förhandlings-

organisation), Svenska arbetsgivareföreningen samt arbetstagareorganisationerna. För medverkan i bl a behovsanalyser och forskningsprioritering bör ett rådgivande organ med företrädare för andra forskningsinstitutioner, statlig och kommunal verksamhet, Kooperationen m fl intressenter knytas till styrelsen.

Utredningen har ej i detalj kunnat ta ställning till institutets dimensionering. En bemanning i inledningsskedet med ett femtontal fast anställda forskare samt ett tjugotal projektbundna forskare och gästforskare bedömer utredningen som väl motiverad med hänsyn till behoven av forskningsinsatser och forskningsområdets karaktär. Till detta kommer personal för administrativa uppgifter, för kontorsuppgifter samt för informations- och dokumentationsuppgifter. För täckande av kostnaderna för institutet skulle då krävas en anslagsfinansiering om ca 6 miljoner kronor.

Exempel på avtal mellan stiftarna samt förslag till stadgar för institutet och därtill fogade riktlinjer för institutets verksamhet redovisas i bilagorna 5, 6 och 7.

10.2 Utbyggnad av den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen inom universitet och högskolor

Utredningen anser det viktigt att en utbyggnad av arbetslivsforskningen liksom av den arbetsvetenskapliga utbildningen inom olika delar av universitets- och högskoleväsendet kommer till stånd. Fasta forskar- och lärartjänster inriktade på arbetslivsforskning bör därför enligt utredningens uppfattning inrättas vid de beteendevetenskapliga universitetsinstitutionerna, vid de tekniska högskolorna och fakulteterna samt vid de företagsekonomiska institutionerna. Dessutom bör forskare från tillämpningsinriktade forskningsinstitutioner engageras i universitetens och högskolornas undervisning och som handledare för blivande forskare. Här bör bl a konstruktionen med adjungerade tjänster kunna utnyttjas. Det vid universitetskanslersämbetet genom en särskild samrådsgrupp för arbetsvetenskaplig utbildning och forskning påbörjade organisationsarbetet ser utredningen som ett uttryck för strävanden att öka insatserna inom arbetslivsforskningens område. För att ej föregripa denna samrådsgrupps förslag begränsar sig utredningen

till att starkt understryka behovet av resurser för beteendevetenskaplig arbetslivsforskning inom universitet och högskolor.

10.3 Programorgan för den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen

Utredningen konstaterar att samhällets centrala organ för programarbete och anslagsfördelning för den forskning som avser individen i arbetet i dag är arbetarskyddsfonden. Denna har uppgifter som gäller medelstilldelning, planering och samordning beträffande beteendevetenskaplig, medicinsk och teknisk forsknings- och utvecklingsverksamhet inom arbetslivet. Utredningen anser att även sådan forsknings- och utvecklingsverksamhet som ej omedelbart avser att tillgodose skydds- och hälsosynpunkter i arbetslivet, utan som har andra för individen positiva syften, t ex att bidra till personlig utveckling genom arbetet och till arbetstillfredsställelse, bör innefattas i arbetarskyddsfondens ansvarsområde. Här kommer bl a arbetssituationens sociala aspekter i blickpunkten och därmed också den forskning som behandlar arbetsorganisationen ur beteendevetenskapliga synpunkter. Arbetarskyddsfonden har i sin hittillsvarande verksamhet i olika sammanhang framhållit betydelsen av att beteendevetenskapliga aspekter på människans situation i arbetslivet beaktas. Enligt utredningens uppfattning bör arbetarskyddsfonden ses som ett sammanhållande organ med ansvar för programarbete och anslagsfördelning för all forskning som avser individens problem i arbetslivet och därmed sammanhängande forskning som avser arbetsorganisationen och dess funktionssätt.

Det är enligt utredningens uppfattning angeläget att andra forskningsfonder, bl a statens råd för samhällsforskning och riksbanksfonden, också fortsättningsvis ger anslag till den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen eller till forskning som ansluter till denna, och detta i minst samma omfattning som hittills. Samhällsforskningsrådet har viktiga uppgifter vad beträffar den grundforskning som erfordras som bas för en utvidgad beteendevetenskaplig arbetslivsforskning.

Utredningen konstaterar samtidigt att den del av arbetslivsforsk-

ningen som behandlar makrobetonade arbetsmarknadsproblem närmast åvilar inrikesdepartementets arbetsgrupper i samverkan med institutet för social forskning. Viss arbetslivsforskning i anslutning till teknisk forskning och utveckling hör vidare naturligt hemma i styrelsens för teknisk utveckling programverksamhet. STU har här ett ansvar för att samhällsvetenskapliga och beteendevetenskapliga forskare engageras i frågor som sammanhänger med den tekniska utvecklingen.

B I L A G O R

Utredningen angående den tillämpade beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen.

Munkbron 17 NB
111 28 STOCKHOLM
Tel. 08/763 1944

Chefen för industridepartementet har enligt Kungl Maj:ts bemyndigande utsett undertecknad Otto Westling att som sakkunnig göra en översyn av den tillämpade beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen. Till utredningen har som experter knutits företrädare för arbetsmarknadens huvudorganisationer samt för vissa statsdepartement. Utredningens direktiv samt uppgifter om expertgruppens sammansättning bilägges denna skrivelse.

Utredningen skall läggas till grund för statsmakternas ställningstaganden till såväl finansiella som organisatoriska frågor i samband med ifrågavarande forskningsverksamhet. I utredningsdirektiven anges vissa väsentliga mål för en av staten stödd arbetsvetenskaplig forsknings- och utvecklingsverksamhet, nämligen "att skapa gynnsamma förutsättningar för individens trygghet och utveckling i sin arbets-situation" och "att söka åstadkomma en förbättrad arbetsmiljö samt ett ökat inflytande över arbetssituationen för de anställda". I utredningsdirektiven refereras till samhällets ansvar i stort för utvecklingen inom arbetslivet samt till statens ställning som landets största arbetsgivare.

Statsmakternas ställningstaganden måste bl a grundas på uppgifter om nuläget och bedömningar av utvecklingen inom arbetslivsforskningen. Ett första led i utredningsarbetet är därför att inventera den beteendevetenskapliga arbetslivsforskning som för närvarande bedrivs inom landet. Denna inventering skall avse forskningens inriktning, personella och andra resurser samt finansiering. Vidare måste planerad utbyggnad inom olika forskningsorgan samt projekteringen av nya aktiviteter uppmärksammas.

Den tillämpade beteendevetenskapliga forsknings- och utvecklingsverksamheten inom arbetslivet har bl a gällt studie- och yrkesvalet, personaladministrationen, t ex personalurval och personalbedömning; personalutbildning samt arbetsorganisation och arbetsutformning. Utöver FoU-verksamhet som avser dessa traditionella arbetsvetenskapliga tillämpningsområden kommer utredningen att uppmärksamma även annan beteendevetenskapligt grundad forskning som gäller individens situation inför eller i arbetslivet. Även uppgifter om beteendevetenskaplig forskning som ej har en markerad inriktning på arbetslivsproblem, men som kan antas få särskilt betydelsefulla tillämpningar inom arbetslivet, är av intresse för utredningen.

Delar av den forskning som berörs av utredningen har nyligen kartlagts av professor Sven Forssman som underlag för planeringen av arbetarskyddsfondens verksamhet. Vår utredning har dock som framgått en bredare inriktning vad beträffar avgränsningen av problemområdet. Vi beklagar att tidsförskjutningen i handläggningen av de frågor som gäller arbetarskyddsfondens verksamhet respektive de mer allmänna beteendevetenskapliga arbetslivsforskningsfrågorna i vissa fall kan leda till ett merarbete för dem som berörs av båda utredningarna. Om Ni medverkat i arbetarskyddsfondens utredning kan denna skrivelse dock om Ni så finner lämpligt besvaras genom komplettering av tidigare avgivet svar. (Kopia av svar på professor Forssmans cirkulärskrivelse bifogas i förekommande fall).

Denna skrivelse utgör ett första led i insamlingen av uppgifter för utredningen. Vi har sökt underlätta besvarandet av skrivelsen genom att endast efterfråga uppgifter som vanligen torde föreligga i tidigare utarbetat material respektive uppgifter av statistisk karaktär. I en följande etapp av utredningsarbetet kommer vi att ta personlig kontakt med vissa av de forskare som engagerat sig i arbetsvetenskaplig FoU-verksamhet för att få deras synpunkter i vissa frågor, t ex prioriteringen av forskningsuppgifter, samordningen av olika forskningsinsatser, forskarens relationer till arbetsmarknadens parter och kommunikationen av arbetsvetenskapliga forskningsresultat. Vidare vill vi få tillfälle att diskutera de organisatoriska problem som är förknippade med dessa frågor. Dessutom kommer vi då att inhämta forskarnas bedömningar av utvecklingstendenserna inom arbetslivsforskningen. I den mån Ni kan hänvisa till aktuell svensk eller utländsk dokumentation som belyser dessa eller liknande frågor är vi givetvis angelägna att redan nu få möjlighet att ta del av denna. Vi är också tacksamma för uppgifter om vilka personer vid institutionen som är beredda att vid en senare kontakt lämna synpunkter till utredningen.

Vi får här anhålla om svar på följande frågor:

1. Vilken arbetsvetenskaplig eller näralliggande verksamhet bedrivs vid institutionen?

a) Vilken forsknings- eller utvecklingsverksamhet med inriktning på arbetslivsproblem (kallas i fortsättningen arbetsvetenskaplig verksamhet) har under senare år förekommit eller kommer att påbörjas vid Eder institution?

b) Vilken forsknings- eller utvecklingsverksamhet med annan huvudinriktning ("grundforskning", FoU-verksamhet inriktad mot andra problemområden) men med betydelsefulla tillämpningsmöjligheter inom arbetslivet, bedrivs vid institutionen?

Uppgifterna som om möjligt bör avse åtminstone den närmast föregående treårsperioden samt det innevarande och kommande året, kan lämnas i form av kortfattade projektbeskrivningar, eventuellt genom översändande av tidigare utarbetat material som sammanfattningar i forskningsrapporter, projektkataloger eller handlingar som upprättats vid ansökan om forskningsanslag.

2. Hur stora arbetsinsatser har gjorts eller planeras i anslutning till den arbetsvetenskapliga verksamheten?

Hur stora arbetsinsatser har sammanlagt gjorts under de närmaste

föregående åren, beräknas göras under hela innevarande år, respektive under 1973, på arbetsvetenskaplig verksamhet (redovisad under punkt 1 a ovan)? Anges för hela institutionen sammantaget i ungefärligt antal arbetsmånader (manmånader) för olika kategorier av personal: forskare, assistent- respektive biträdespersonal (examensnivåer).

3. Vilka ekonomiska resurser i form av projektbundna anslag har disponerats respektive beräknas kunna disponeras för arbetsvetenskaplig verksamhet?

Hur stora anslag har forskare vid institutionen erhållit från källor utanför den egna institutionen (anslagsgivarna och anslagsposterna specificeras) för arbetsvetenskapliga projekt under den ovan angivna tidsperioden? Vilka ansökningar om anslag till arbetsvetenskapliga projekt ligger under behandling hos anslagsgivare?

4. Vilka resurser utöver projektbundna anslag har kunnat utnyttjas respektive står under den närmaste framtiden till förfogande för arbetsvetenskaplig verksamhet?

Hur stora fasta institutionella anslag eller andra icke projektbundna medel disponeras för arbetsvetenskaplig verksamhet och hur fördelas dessa? Vilka lokalmässiga och andra resurser har kunnat (kan) utnyttjas för arbetsvetenskaplig verksamhet utan att kostnader belastar projektanslag? Hur stora arbetsinsatser inom ramen för befintliga tjänster har kunnat (kan) avsättas för arbetsvetenskaplig verksamhet under den ovan angivna tidsperioden? Medtag här också arbete som avser projektering, utarbetande av ansökningar om anslag och liknande.

5. Vilka planer finns för utvecklingen på längre sikt av den arbetsvetenskapliga verksamheten vid institutionen?

Om frågan ej kan besvaras genom hänvisning till befintligt material i form av forskningsprogram för institutionen som helhet eller för enskilda forskare behöver endast kortfattade synpunkter lämnas. Avsikten är således att denna fråga skall kunna besvaras utan större arbetsinsatser. Ytterligare synpunkter kan eventuellt lämnas vid en senare personlig kontakt.

Svar emotses senast den

Ytterligare upplysningar kan erhållas av utredningens sekreterare, avdelningsföreståndaren vid Psykotekniska institutet, Stockholms universitet, Göran Zetterblom. Denne träffas per telefon 08/763 1944 tisdagar, onsdagar och fredagar. Övriga dagar på Psykotekniska institutet, telefon 08/27 26 10.

Stockholm den

Otto Westling

/Göran Zetterblom

Översikt av forskningsverksamhet enligt svar på enkät hösten 1972

Anslagsgivare: SFR statens råd för samhällsforskning
 MFR statens medicinska forskningsråd
 RBF riksbankens jubileumsfond
 ASF arbetarskyddsfonden

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
--	-----------------	---------------	------------------------------------

PSYKOLOGISKA INSTITUTIONEN,
 UMEÅ UNIVERSITET

Arbetsmotivation och prestation vid människa - maskin kommunikation

Ingvar Lundberg
 Bo Strangert

1. Grundläggande metod- och uppgiftsanalys Påg.

SFR

Margit Tornéus
 Tohr Nilsson

2. Studier av arbetsprocessens planering

a) Experimentella restriktioner på arbetsuppgiftens organisation och utförande

Lars Backlund
 Sören Lenman

b) Experimentella restriktioner på operatörens kunskap om systemfunktioner

PSYKOLOGISKA INSTITUTIONEN,
 STOCKHOLMS UNIVERSITET

I. Forskningsgrupp i arbetslivets socialpsykologi

SFR

Bertil Gardell

1. Inverkan av förhållanden i omgivande samhälle och arbetsmarknadsområde på arbetsupplevelse inom ett homogent teknikområde (sågverksbranschen) Påg.

ASF

Carina Nilsson
 (Skogshögskolan)

2. Mekaniseringsutvecklingens psykologiska och sociala konsekvenser (studiet av den socialpsykologiska situationen vid olika mekaniseringsgrader, utstötningssystemer vid övergång från gammal till ny teknik) Påg.

ASF

Carina Nilsson
 (Skogshögskolan)

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
3. Konsekvenser för anställda och deras familjer samt för lokalsamhället av företagsnedläggelse ("Billerudsprojektet")	Avsl.	AMS RBF PA-rådet	Bertil Gardell (PA-rådet, Soc.inst., Göteborg, Arbetsmedicinska avd., Kulturgeografiska inst., Uppsala)
4. Evaluering av svenska försök med omstrukturering av arbetet	Avsl.		Mogens Agervold
5. Sociala aspekter av skiftesarbete	Påg.	Skogshögskolan	Gunilla Bradley
6. Frånvaro från arbetet (Bl.a. studier av samband mellan produktionsteknik, arbetstillfredsställelse och frånvaro inom två olika teknikområden).	Påg.		Bertil Gardell
7. Uppföljning av försök med självstyrande grupper inom skogsbruket	Plan.		
II <u>Biologiska rytmer och deras betydelse i arbetslivet</u>		SFR	Paula Patkai Kerstin Pettersson Torbjörn Åkerstedt
1. Individuella dygnsrytmer och flexibel arbetstid	Påg.		
2. Psykologiska och fysiologiska faktorer kring menstruationscykeln	Påg.		
3. Dygnsrytmer för olika fysiologiska funktioner hos nattarbetare	Påg.		
4. Psykofysiologisk studie av skiftesarbete inom skogsbruket	Plan.		
5. Individuella dygnsrytmer och flexibel arbetstid	Plan.		(Skogshögskolan)
6. Dygnsrytmer för olika fysiologiska och psykologiska funktioner hos arbetare med permanent morgonskift	Plan.		

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLED (SAMARBETE)
7. Interaktionen mellan skifttyp och dygnsrytm	Plan.		
III. <u>Perceptionspsyko- logiska studier</u>	Påg.	SFR	
1. Kvalitativ och kvantitativ analys och syntes i luktperception (tillämpning bl.a. betr. rökgasblandningar inom sulfatindustrin).			Birgitta Berglund
2. Effekter av adaptation vid psykologisk mätning av sensoriska stimuli (tillämpning enl. ovan)			Ulf Berglund
IV. <u>Experimentell psykologisk stressforskning</u>		SFR, MFR	Marianne Frankenhäuser
1. Återhämtning efter akut stress Studier av bl.a. skillnader i återhämtningstid efter akut arbetsbelastning för olika individer som bör uppmärksammas inom arbetslivet (utformning av arbetsförhållanden etc.)	Påg.		Gunn Johansson
2. Eftereffekter av akut stress Studier av t.ex. bullerstörningars inverkan, även då dessa ej omedelbart ger utslag i prestationsförsämringar	Plan.		Marianne Frankenhäuser Ulf Lundberg
3. Årstidsvariationer i katekominutsöndring Årstidsbetingade variationer i hormonell aktivitet som är av betydelse för förståelsen av fluktuationer i arbetskapacitet, samt studier av könskillnader som också har betydelse för förståelse av arbetsanpassningsproblem	Påg.		Gunn Johansson Birgitta Post Marianne Frankenhäuser

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
--	-----------------	---------------	------------------------------------

4. Situationskontroll och stressreaktioner. Undersökningen har betydelse för frågan om hur inflytande och kontroll över arbetssituationer påverkar individens "stressberedskap". Denna medför förslitning. Ökad kontroll över situationen kan minska stressberedskapens negativa verkningar.	Plan.		Marianne Frankenhaeuser
5. Interindividuella variationer i återhämtning efter akut stress. Undersökning av personal vid forskningslaboratorium inom industri före och efter semester.	Påg.		Gunn Johansson
6. Psykologisk skalning av anpassning till ändrade levnadsförhållanden. Delstudie av projektet "Vår hälsa och levnad". Bl.a. undersökning av vilka riskfaktorer som finns vid förändringar (personliga händelser). Mätning av det psykologiska anpassningskravet.	Påg.		Ulf Lundberg
Töres Theorell
Evi Lind
7. Skalning av psykosocial förändring hos en grupp byggnadsarbetare. Undersökningen har särskild betydelse för frågor ang. åtgärder som kan sättas in för att förebygga att ändringar i arbetsförhållanden ökar sjukdomsrisken. Undersökningen avser 10.000 byggnadsarbetare.	Plan.		Töres Theorell
Ulf Lundberg
Evi Lind

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
--	-----------------	---------------	------------------------------------

V. <u>De dövas sociala villkor i Sverige: utbildning, arbetsliv och fritid.</u>			Göte Hansson
1. Vuxna dövas önskemål och behov av vidareutbildning	Avsl.	Sveriges Dövas Riksförb.	
2. Döva personers förmåga att ta emot information via läpp- (tal-) avläsning	Påg.	SFR	
3. Döva personers förmåga att tillgodogöra sig och överföra visuellt erhållen information	Påg.	SFR	
VI <u>Prognos av studieframgång och yrkesframgång</u> Prognos av studieframgång i psykologi samt lämplighet i psykologisk yrkesverksamhet.	Avsl.	Kompetensutredn., SFR Stockholms universitet	Bo Ekehammar David Magnusson Lars Nystedt
VII <u>Anpassning - beteende - prestation ("Örebroprojektet")</u>	Påg.	SÖ	David Magnusson Anders Dunér
1. Studie- och yrkesvalsprocessen	Påg.		Anders Dunér Lennart Elg Fredrik Hjortzberg-Nordlund
2. Problemet med drop-outs. Problem som gäller möjligheterna för elever som slutar skolan omedelbart efter grundskolan att erhålla arbete etc.	Påg		Rolf Beckne
3. Sociala relationer Kontaktsvårigheter, etc. i relation till krav i arbetslivet, möjligheter till uppföljningsstudier	Påg.		Berit Adebäck

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
4. Studier av kreativitet Undersökningen syftar till att belysa den kreativa begåvningens roll för anpassning i studier och arbete, för val av utbildning, studieframgång och intresseinriktning	Påg.		David Magnusson Anders Dunér Lennart Elg
VIII <u>Klinisk inferens</u> Studier av frågeställningar rörande personbedömningar. Anknytningar till t.ex. problem vid anställningsintervjuer och personbedömningar	Påg.	SFR	David Magnusson Lars Nystedt
PSYKOLOGISKA INSTITUTIONEN, GÖTEBORGS UNIVERSITET			
1. Kontorslandskapet, hur upplever tjänstemän på olika nivåer kontorslandskapet? En effektstudie vid en statlig förvaltning	Avsl.	CFU	Ahlsson m.fl.
2. Omställningsprocessen för kollektivanställda vid friställning. - En tillämpning av några multivariata analysmetoder.	Avsl.		L. Axelsson
3. Herzbergs version av "critical-incident"-metoden. En jämförelse med attitydskalor av likertyp på en grupp sjuksköterskor. Här jämfördes data insamlade med sagda metoder med anseende på deras förmåga att mäta arbetstillfredsställelse. Man sökte vidare ett samband mellan avgång i yrket och uppmätt arbetstillfredsställelse.	Avsl.	PA-rådet	G. Behrens

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
4. Försök till konstruktion av ett systematiserat förfarande vid bedömning av tjänstemän med kundkontakt inom arbetsförmedlingen	Avsl.	Lönekostn. från AMS	B. Bergman & T. Nilsson
5. Undersökning av korttidsfrånvaro och dess orsaker hos utländsk arbetskraft vid Volvo	Avsl.		G. Braun m.fl.
6. Kartläggning av attityder hos assistenter, socialsekreterare och klienter samt interaktionen mellan assistenter och klienter på Göteborgs socialbyråer	Avsl.	Socialförv.	E. Esbjörnsson m.fl.
7. Utvärdering av försöksverksamheten inom den regionala, sociala konsulentorganisationen 1970-71	Avsl.	Socialstyrelsen	M. Iwar & I Jerkeman
Undersökningen, som utförts på uppdrag av socialstyrelsen ger en bild av arbetsuppgifter grupprelationer och andra arbetsförhållanden som de upplevs av konsulenter och assistenter samt deras kontorspersonal			
8. Patienters och sjukvårdspersonals upplevelser av sjukhusmiljön	Avsl.	PA-rådet	B. Johnsson
Med sjukhusmiljö avses den rent fysiska och den psykologiska. Man har med utgångspunkt i framtagna resultat sökt rekommendera en rad personaladministrativa åtgärder för att förbättra upplevelsorna av sjukhusmiljön			

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
9. Undersökning vid CFU (Riksskatteverket) av personalreaktioner i samband med omläggningar från manuell till datahantering Uppföljningsfasen åter står.	Avsl.	RBF	S. Rubenowitz
10. Arbets- och utbildningskravanalys för socionomer Analys av socionomers arbetssituation, framför allt med tyngdpunkten på vilka arbetsuppgifter som utföres, samt i anslutning här till upplevt utbildnings- och fortbildningsbehov	Avsl.	Socionomförbundet	S. Rubenowitz
11. Utredning vid Statskontoret rörande den personaladministrativa verksamheten. Undersökningen som omfattar 36 statliga verk (ca 3.000 personer) har haft till syfte, att kartlägga nuvarande chefsuppgifter inom den civila statsförvaltningen och ge bidrag till ett underlag för planeringen av en adekvat chefsutbildning. Undersökningen har därjämte syftat till att belysa sådana aspekter av arbetsmiljön, som direkt eller indirekt kan återföras på personaladministration i vid bemärkelse	Avsl.	Statskontoret	S. Rubenowitz
12. Fördjupningsstudier, med utgångspunkt i den vid Stadskontoret utförda undersökningen, avseende Statens Vattenfallsverk, Domänverket, Kungl. Kammarkollegiet samt Riksåklagarämbetet. Analyserna tog framför allt fasta på olika arbetsuppgifters	Avsl.	Statskontoret	S. Rubenowitz

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
--	-----------------	---------------	------------------------------------

väsentlighetsgrad som den upplevdes vid de olika verken. Vidare ingick en redovisning av utbildningsbehovet samt ett antal arbetsattitydfrågor som speglar de anställdas upplevelse av sin arbetssituation.

13. Arbets- och utbildningsanalys för högre tjänstemän vid SIDA. Avsl. SIDA S. Rubenowitz

Undersökningen har utförts på uppdrag av Statskontoret som en parallell till den vid Statskontoret utförda. Syftet var att kartlägga arten och graden av arbetsledande uppgifter på olika nivåer inom SIDA, och i anslutning därtill belysa behovet av utbildning för tjänstemän med ledarfunktioner. Även arbetsmiljöfrågor som bedömdes stå i indirekt samband med personaladministrativa ledarfunktioner berörs i undersökningen.

14. Uppföljning och validering av SKF:s urvalssystem för högre tjänstemän. Avsl. L.G. Svensson

Undersökningen är en utvärdering av det urvalsförfarande med hjälp av psykologiska provningar som använts vid SKF sedan 1966.

15. Säkerhet vid varuhantering med truck på livsmedelslager, en tillbudsstudie. Avsl. G. Svensson

16. SKF-studien.

Undersökningen, som har initierats av företagsledningen och de anställdas organisationer i samverkan, avser personal-

SKF

S. Rubenowitz

politiken, arbetsförhållanden m.m. Undersökningen omfattar dels enkät med samtliga anställda vid SKF i Göteborg, dels åtgärdsdiskussioner i arbetsgrupper för varje arbetsenhet. Diskussionerna skall läggas till grund för åtgärdsprogram

17. ESAB-studien.

ESAB

Stig Örelius

Undersökningen har en liknande uppläggning som SKF-studien.

18. Ombordanställdas arbetsförhållanden och trivsel. Påg.

SFR

H-E. Werthen

Undersökningen tar fasta på att beskriva de faktorer som är väsentliga för de ombordanställdas anpassning och trivsel i sitt arbete samt att utvärdera vilka faktorer som påverkar valet av yrke till sjöss

Trelleborgs
Ångfartygs-
AB:s donation

Stiftelsen
Svensk
Skeppsforsk.

19. Studie vid Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen

En undersökning av de anställdas nuvarande arbetsförhållanden vid Socialstyrelsens centrala verk, ungdomsvårdsskolorna, de statliga nykterhetsvårdsanstalterna samt de rättspsykiatriska klinikerna. Undersökningen skall ligga till grund för ett personalpolitiskt program. Ca 2.500 befattningshavare berörs av undersökningen.

20. Analys av en yrkesroll: psykologrollen Påg.

AMS

L. Andersson

INSTITUTION,
FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT

FORSKN.
LÄGE

ANSLAGSGIVARE

UNDERSÖKNINGSLEDARE
(SAMARBETE)

PSYKOLOGISKA INSTITUTIONEN,
LUNDS UNIVERSITET

Ergonomisk forskning bl.a. med MPI och FOA. Samarbete med Klimatlaboratoriet vid statens institut för byggnadsforskning bl.a. avseende inverkan av miljöfaktorer som värme och buller på psykisk och fysisk prestationsförmåga.

PEDAGOGISKA INSTITUTIONEN,
UMEÅ UNIVERSITET

Ej pågående forskning med direkt inriktning på arbetslivsproblem. Tidigare har bl.a. förekommit studier av psykomotorik och fysisk ansträngning, arbetsmotivation, prestation och perceptuella problem i fysiskt arbete samt av studie och yrkesvalsprocessen.

PEDAGOGISKA INSTITUTIONEN,
UPPSALA UNIVERSITET

Institutionens forskningsverksamhet avser bl.a. utbildningsteknologi. Detta forskningsområde har tillämpningar inom arbetslivet. Någon direkt arbetslivsinriktad forskning bedrivs dock ej.

PEDAGOGISKA INSTITUTIONEN,
STOCKHOLMS UNIVERSITET

Forskningsgruppen IAN (pedagogisk analys av relationerna mellan Individ, Arbete och Närmiljö)

Påg.

Torbjörn Stockfeldt

1. Arbetsmiljöns utformning
 - företagsdemokrati
 - Arbetsvårdsfrågor

Lennart Grosin
Claes Fredelius

Lennart Christiansson

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
- kvinnor i förvärvs- verksamhet			Kajsa Ohrlander
- Sjukvårdsbiträdens arbetsförhållanden			Christina Flordh
- patient - personal- relationer, pedagogisk förberedelse av patient och sjukvårdspersonal m.fl. frågeställningar			Wendela Lundh Inger Remppler Dinah Ståhlström Elisabeth Lagercrantz
- friställda			Ulf Jansson
- omskolning			Birgitta Ahlqvist
- yrkeslärarutval och utbildning			Lars Larsson
2. Boendemiljöns utformning i relation till arbets- miljön m.m.			Arvid Löfberg
3. Relationer mellan utbild- ningsväsende och omgivande samhälle			Birgitta Qvarsell
- språk och tänkande- problem			
- handikappades integra- tionsproblematik			Brita Stina Lugn
Tidigare IAN-rapporter publi- Avsl. cerade 1971-1972.			Huvudsakligen 3-betygs- uppsatser. Författarens namn anges ej här. 1-5 författare per rapport.
Vocational Counseling and Theory Construction: Implications suggested by a study of gymnasium students interested in social work. Om sjukvårdsbiträden på St. Görans sjukhus.			
Arbete och behovstillfreds- ställelse. Intervjuer med tjugo arbetare.			
Arbetsledning för tjänste- män. En critical incident - undersökning vid tre företag om arbetskrav och utbild- ningsbehov.			
LO-skolan vid Åkers-Runö: Bakgrund, målsättning, under- visning			

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
--	-----------------	---------------	------------------------------------

The Achievement Motive och
Låginkomstutredningen. En
jämförande studie

Något om arbetsvård och den
utredande arbetsvårdstjänste-
mannens situation och roll

Strejken och fackförenings-
rörelsen

Undersökning av yrkesvals-
lärarnas erfarenheter i sitt
arbete

Informations- och utrednings-
kurs. Exemplifierande studie
mot bakgrund av arbetsmarknads-
politikens mål

Svenska Järnvägsmannaför-
bundets agerande i rationali-
seringsfrågorna 1963-69.

Effekter av fysiskt arbete på
vissa intellektuella funk-
tioner

Arbetarskyddet i Stockholms
hamn en arbetsplatsundersök-
ning

Några problem inom området
företagsdemokrati - en litteratur-
genomgång om SAF:s, SAP-LO:s och
statens syn på företagsdemokrati

Helping others to "find them-
selves" Theory, practice and
ethics for vocationally relevant
counseling Study 1.

Var står ergonomin idag ?

Yrkeslärarkandidater 1970. En be-
skrivning samt en studie av möj-
ligheterna till prognos av studie-
framgång

Människa - miljö interaktion i
arbetspedagogisk belysning

Företagsdemokrati: om LO:s roll
samt något om begrepp och er-
farenheter.

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
--	-----------------	---------------	------------------------------------

PEDAGOGISKA INSTITUTIONEN,
GÖTEBORGS UNIVERSITET

1. Elevmotivation: mätning och studier av elevmotivation inom yrkesskolan	Påg.	SÖ	Åke Jerkedal H. Holmqvist (PA-rådet)
2. Samspelet grundutbildning - arbetserfarenhet - vidareutbildning	Påg.	UKÄ	Åke Jerkedal B. Flach, T. Kerstell L-G. Lidberg (PA-rådet)
3. Faktorer i kedjan yrkesmässig eftersläpning och återhämtning	Påg.	PA-rådet	R. Björkberg (PA-rådet)
4. Studier av undervisningsförlopp	Påg.	SÖ	L. Nilsson
<u>Rapporter publicerade 1969-72</u>	Avsl		
5. Utbildningsval, utbildningsforskning och utbildningsplanering			J. Bengtsson
6. Women's interest in promotion in relation to job satisfaction and home and school background			G. Bradley
7. Det fria tillvalet på grundskolans högstadium och vägen till gymnasiet			A. Andrae
8. Om könsroller och arbetstillfredsställelse. En diskussion och några empiriska resultat			K. Baneryd
9. Skolelevs värdering av några faktorer i yrkesarbetet			G. Boman
10. Teknisk fackskolelinje och arbetsmarknad. En studie av fackskoleingenjörers syn på sin utbildning			A. Carlsund
11. Deskription av arbetsprövningselever samt försök att prognosticera arbetsförmåga			G. Elmfeldt

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
12. Konstruktion och studier av ett intresseformulär för gymnasister	Avsl.		A. Frielingsdorf
13. En studie av yrkeskrav och arbetsuppgifter avseende yrkeslärare			J. Hammar
14. Vuxnas studiesituation. En intensivstudie vid Göteborgs Stads Vuxengymnasium			E. Lekberg, Å, Lekberg
15. Den praktiska bilförarutbildningen			M. Olm
16. Utbildningsteknologiska och bioteknologiska studier			A. Paulsson
17. Intresse för vuxenutbildning bland unga män med kort utbildning			K. Rubensson
18. Om tonåringars yrkesönsningar			L. Rudemo
19. Målrelaterad undervisning - ett försök med grundläggande matematik i yrkesskola			G. Svingby
20. Uppföljning av utbildning av flygförare på ett modernt vapensystem			M. Thanderz

SOCIOLOGISKA INSTITUTIONEN,
UMEÅ UNIVERSITET

Studier av flyttare från övre Norrland (större projekt med utblickar mot olika arbetslivsproblem) Påg.

Trebetygsarbeten: (avslutade 1969-72). Avsl.

Facklig aktivitet och fackliga attityder inom svenska kommunalarbetsförbundet. En sekundäranalys.

Författare anges ej här. 1-2 författare per rapport

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
--	-----------------	---------------	------------------------------------

Om facklig kamp - villkor och strategier

Analys av delmaterial från glesbygdsvorsknningen 1967. Arbetssituationen i Pajala och Skellefteå

Mentalhälsokampanjen i praktiken

Laisvall - planering av gruv-samhället

Arbeterskyddet i skogen - en deskriptiv studie

Frånvaro och arbetsförhållanden vid en norrländsk skogs-industri - en fallstudie

Äldre arbetskraft, analys av orsaker till att den äldre arbetskraften betraktas som en marginalgrupp

Nordiskt symposium i organisationsteori och företagsledning - en kartläggning och analys av deltagarnas synpunkter

Arkivarbetarna i Västerbottens län och deras situation på arbetsmarknaden - en deskriptiv undersökning

Gruvarbetarna vid Leveäniomigruvan

Arbetsförmedlingens målsättning och dess funktion av arbetsmarknadspolitik och ekonomisk politik

Den icke-operativa informationen vid AB Hägglund & Söner

Rationaliseringen 1971 vid det statliga företaget Etri

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
--	-----------------	---------------	------------------------------------

SOCIOLOGISKA INSTITUTIONEN,
UPPSALA UNIVERSITET

I. Studier i beslutsinflytande Avsl.

1. Om stormötesformen på Uppsala datacentral
2. Självstyrande grupper vid en tvättinrättning

II. Alienationsområdet Avsl.

1. Alienationsproblematiken: En jämförelse mellan några alienationsteorier och en undersökning om arbetsanpassning på ett mellansvenskt företag.
2. Tillfredsställelse - Missnöje. En studie i arbetstrivsel på AB Wilhelm Becker (integrering av Herzbergs tvåfaktor-teori och Blaumers alienationsteori.)
3. Analys av sjukfrånvaron vid en större organisation i Stockholm

III Förvaltningsdemokrati - försöksverksamhet inom statliga myndigheter Påg.

Torsten Björkman
Stjepan Udović

IV Studium av sjukfrånvaro i organisationer särskilt bland tjänstemän Påg.

Syerker Syrén

SOCIOLOGISKA INSTITUTIONEN,
STOCKHOLMS UNIVERSITET

I. Arbetsförmedling och annan samhällsservice. Påg.

Inrikes-
departem.

Per Kempe

1. Arbetsförmedlingens latentia kunder
2. Arbetsförmedlingens faktiska kunder

Mats Thorslund

Rut Lönn

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
II. <u>Utslagningen på arbetsmarknaden</u>	Påg.	RBF	Hans Berglind W. Rüdell
1. Strukturrationalisering, effektivisering och människosyn i arbetsorganisationen			
2. Arbetsvårdens roll i svensk arbetsmarknadspolitik			A-L Lindqvist (samarbete med statens arbetsklirik)
3. Arbetsutformning för att förebygga utslagning			
III. <u>Attityder till arbete - metodutveckling</u>	Påg.	RBF	Hans Berglind
IV. <u>Konflikter på arbetsmarknaden</u>	Påg.	RBF	Walter Korpi
V. <u>Orsaker till och effekter av arbetsmarknadsbetingad geografisk rörlighet</u>	Påg.	Inrikesdep. Stat.konsumentråd RBF	Walter Korpi (Samarbete med sociologiska inst. Umeå univ.)
VI. <u>Medverkan i arbetsmedicinsk forskning</u>			Göran Olhagen (Forskning vid lab. för klinisk stressforskning och arbetsmedicinska avd.)
SOCIOLOGISKA INSTITUTIONEN, GÖTEBORGS UNIVERSITET			
1. Samverkan på arbetsplatsen	Påg.	RBF	Eva Bäcklund Sven Paulsson
2. Uppföljningsundersökning rörande inflyttad arbetskraft	Påg.	AMS	
3. Fackligt ledarskap och facklig kontroll	Påg.		Kjell Eriksson
4. Sociologisk referensram för analys av arbetsmarknadspolitik	Påg.		Leif Gramh

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
--	-----------------	---------------	------------------------------------

FÖRETAGSEKONOMISKA INST.
UMEÅ UNIVERSITET

Inom ramen för ett forskningsprogram för organisationsteori och administration studeras organisatorisk uppbyggnad, strukturer och processer, i olika typer av planerade verksamheter. Inom programmet planering i företag och samhälle bedrivs studier av personalomsättningens konsekvenser samt av personaldimensioneringsfrågor. Vidare bedrivs vissa studier av utbildningsutbudet i samhället bl.a. av vidareutbildning av företagsledare.

Dezsö Horváth

Bengt Johannisson
Lennart Orkan

FÖRETAGSEKONOMISKA INST.
UPPSALA UNIVERSITET

1. Spontant försök med nya former för arbetsutformning och arbetsorganisation (Samarbete med URAF)	Påg.	SFR	Thomas Sandberg
2. En studie av ekonomiska redovisnings- och budgetsystems inverkan som försättningar eller hinder för en utveckling mot ökat medinflytande har planlagts	Plan.		

FÖRETAGSEKONOMISKA INST.
STOCKHOLMS UNIVERSITET

1. Personalanpassning vid företagsnedläggelse	Påg.	SFR	
2. Personaladministrativa mätproblem	Avsl.		
3. Studier av demokratiseringsförsök inom statliga bolag	Påg.		
4. Modeller för förändring av arbetsorganisationer	Påg.		

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÅGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
--	-----------------	---------------	------------------------------------

5. Mikrosystems organisation. Påg.
Modellstudier kring struktur
och livslängd

6. Socio-ekonomiska effekter Påg. SFR
på organisationer från
arbetsmarknaden

FÖRETAGSEKONOMISKA INST.
GÖTEBORGS UNIVERSITET

I. Personaladministration Påg. SFR
Walter Goldberg
Axel Targama
Jan Gustafsson
Svante Leijon
Ingemar Sjöberg

1. Personalplanering -
prioritering av organi-
sationens resurser på
olika personaladmini-
strativa aktiviteter

2. Personalpolitik i före-
tag och förvaltningar -
mål och riktlinjer för
handläggning av problem
rörande individer

3. Uppbyggnad av personal-
datasystem som underlag
för personalplanering

II. Teknologi och arbetsmiljö Påg.
Studier av datorise-
ringens inverkan på den
psykologiska arbetsmiljön
Bo Hedberg
Sam Sjöberg
Axel Targama

III Individens medverkan i för- Påg.
ändringsprocesser
Företagens strategier vid
genomförande av rationa-
liseringsinsatser, främst
i samband med datorise-
ring
Hans Glimell
Axel Targama

EKONOMISKA FORSKNINGSPROJEKTET
VID HANDELSHÖGSKOLAN I
STOCKHOLM (EFI)

I. Personaladministration och
organisation inom bygg-
branschen URAF
RBF

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
--	-----------------	---------------	------------------------------------

1. Löneingenjörer - en undersökning av en yrkesgrupps då-, nu-, och målsituation	Avsl.	RBF
URAF
Statens råd för byggn. forskn
SFR	Hans Österberg
2. Kommunikationer inom ett byggföretag	Avsl.	arbetsmarknads-
organisationer
Olika stiftelser	Peter Docherty
3. Ledarskap och administrativ utveckling	Avsl		Gunnar Westerlund
Hans Österberg
4. Byggnadsarbetares miljö motivation och attityder	Avsl.		S-E. Sjöstrand
5. Perception av och beteende vid driftsstörningar	Påg.		Peter Docherty
6. Företagsorganisation - en taxonomisk ansats	Påg.		S-E. Sjöstrand

II. Medinflytande och organisationsutveckling

1. Studium av försök att åstadkomma ökat medinflytande i ett tjänstemannaföretag	Påg.	(drives i samarbete med URAF)	Bengt Stymne
Harald Berg
Peter Docherty
Åke Magnusson
Torbjörn Stjernberg
2. En internationell jämförelse av beslutsfattande i företagsledningen	Påg.		Peter Docherty
Bengt Stymne
3. Beteende i ett företag som experimenterar med nya samarbetsformer	Påg.		Curt Berg

Projekt med anknytning till arbetslivsforskning.

Studier av ekonomiska strukturer inkl. informationsstruktur i företag och regioner	Påg.		Bertil Thorngren
Kontrollanalys av innovationsverksamhet med särskild hänsyn till effekter av ny teknologi för fjärröverföring av information, t.ex. bildtelefoni.	Påg.		Bertil Thorngren

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
Databank för källmaterial för kontaktstudier	Påg.		Bertil Thorngren
Data- modell - lösnings- metod. En jämförande modell- studie av "manpower planning systems"	Påg.		Jan-Eric Österlund
<u>Publicerade rapporter med an- knytning till arbetslivsforsk- ning.</u>			
Om linje och stab. En studie av konflikt och samverkan i företagets organisation	Avsl.		Eric Rehnman Lennart Strömberg Gunnar Westerlund
Mål- och målformulerings- problem i en organisation	Avsl.		Stefan Melesko
Förhandlingar. En teoretisk analys av gemensamt besluts- fattande	Avsl.		Lennart Gustafsson
Studier i lokalisering. Regio- nal strukturanalys	Avsl.		Bertil Thorngren
INST. FÖR INDUSTRIELL EKONOMI OCH ORGANISATION VID KUNGL. TEKNISKA HÖGSKOLAN			
Utveckling av samarbetsformer för planering av produktion	Påg.	URAF ASF	Sven-Åke Johansson
INST. FÖR INDUSTRIELL ORGANISATION VID TEKNISKA HÖGSKOLAN I LUND			
1. Beslutsmodell för inpla- cering av betingat arbets- föra på arbetsmarknaden	Avsl.		
2. Beslutsmodell för placering av arbetstagare med speciell inriktning på postverkets förhållanden	Avsl.		
3. Kapacitetsbestämning av tjänstemannaarbetet	Avsl.		
4. Arbetskravsprofil för mejeriernas arbetsledare	Avsl.		
5. Synpunkter på validitet och reliabilitet vid arbets- kravsprofiler och ergono- <u>miska</u> checklistor	Avsl.		

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
--	-----------------	---------------	------------------------------------

6. Studier av formellt organiserade grupper inom producerande system ur såväl beteendevetenskaplig som produktionsteknisk synvinkel Påg.

PSYKOTEKNISKA INSTITUTET VID
STOCKHOLMS UNIVERSITET

1. Arbets- och idrottspsykologiska forskningsgruppen (AIP-gruppen) Påg.

RBF
Försvarsmedicinska forskningsdeleg.
SFR

Gunnar Borg
Stanislav Dornic
Bengt Edgren
Ivo Saric

Metodutveckling och fakta-
insamling i syfte att skapa
ökad kunskap om problem
rörande ansträngning och
trötthet, arbetsförmåga och
fysisk kondition, arbets-
motivation och arbetsan-
passning samt relationen
mellan fysisk och psykisk
prestation

Idrottens
forsknings-
stiftelse

II. Arbetsanalysproblem

1. Modell för arbetsbeskrivningar. Utveckling och praktisk prövning av en beskrivningsmodell inom olika yrkesområden: bil- och förarprövare vid trafiksäkerhetsverket samt serverings- och kassaarbete på restauranger Avsl.

Anders Herbert
Sylvia Molander

2. Beslutsfattande och arbetssvårigheter. Studier av relationen mellan variabler i arbetssituationen och upplevelser Påg.

RBF

Anders Herbert

III Byggforskning

- Arbetsupplevelser och organisationsstruktur i byggnadsindustrin. Ergonomiska studier inom byggnadsindustrin m.m. Avsl.

Stat. råd
för byggn.
forskning

Jan Kronlund
Lars Forsberg
Inga-Lill Jensen
Carin Sundström-Frisk
Hanna Wohlgemuth
Hans Holmquist
Jan Carlsson

- Studier av lönesystem (övergång till månadslön) samt samverkanssystem inom gruvindustrin. Avsl

LKAB

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
IV. <u>Utveckling av metodik, effektstudier etc. i anslutning till anlagsprövning</u>			Oswald Bratfisch Karin Börjesson Brita Hansen Margareta Lundgren Anna Santesson P.O. Thorelli Barbro Wärngård
1. Populärframställning av begåvningsbeskrivning och mätning inom ramen för anlagsundersökning	Påg.	AMS	
2. Utarbetande av system för beskrivning av 1) arbetsförmedlingens kundpopulation och av 2) populationen anlagsundersökta personer	Påg.	AMS	
3. Korttidsmätningar av anlagsundersökningens effekter	Påg.	AMS	
4. Försöksverksamhet rörande 1) information om anlagsundersökning till klienter med hjälp av "förväntningsskattningar" och 2) information om psykologdelgivning till klienter med hjälp av "upplevelseskattningar".	Påg.	AMS	
5. Fortsatta uppföljningar av hjälpklass elever	Påg.		Sthlms skol- direktion
6. Utarbetande av pedagogisk metodik för inventering och analys av intressen inom ramen för anlagsundersökningen	Påg.	AMS	
7. Utarbetande av pedagogisk metodik för samtal kring begåvningsresurser inom ramen för anlagsundersökningar med hjälp av självskattningar	Påg.	AMS	
8. Undersökning av perceptuella funktioner m.m. i arbete vid bildskärmsterminaler, samt viss utprövning av nya test avseende perceptuell snabbhet	Påg.	AMS	

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
--	-----------------	---------------	------------------------------------

9. Utarbetande av manual för anlagsundersökning Påg.

10. Effekten av strukturerad information om anlagsundersökningens syfte och innehåll på kundens upplevelse av undersökningen.

LABORATORIET FÖR KLINISK
STRESSFORSKNING, KAROLINSKA
SJKHUSET

Flera anslags-
givare

Lennart Levi
Samarbete med andra
institutioner före-
kommer regelmässigt

I Arbetsfrånvaro

Undersökningar avseende orsakerna till korttidsfrånvaro för olika kategorier anställda med beaktande av såväl somatiska och psykiatriska som psykologiska, sociala, ekonomiska och stadsplanaspekter

II Skiftarbete

Studier av psykiska och fysiologiska variablers dygnsrytm och effekterna på dessa variabler av skiftarbete av olika slag. Studierna kommer i fortsättningen bl a att avse olika skiftmodeller, adaptation vid skiftbyte samt effekten av olika långa och olika inplacerade viloperioder. Medicinska, psykologiska, sociala och ekonomiska variabler kommer att ingå i undersökningarna

III Arbetsbuller

Plan.

Studier av psykologiska och fysiologiska effekter på människan av icke hörselskadande buller d v s primärt stress effekterna. Bullrets effekt på olika grupper av individer med olika attityder till bullerkällan etc. kommer att studeras

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
--	-----------------	---------------	------------------------------------

IV Effekten av olika slag av prestationslön Påg.

Fältexperiment med mätning av såväl psykologiska som fysiologiska reaktioner som arbetsprestationer vid olika typer och nivåer av tid- och prestationslön

V Försvarsmedicinsk forskning Påg.

Studier av prestationsförmågans förändringar under långvarig vaka, etc. som nära ansluter till olika arbetsvetenskapliga problem av mer generell natur

Försvars-
medicinska
forsknings-
delegationen

STIFTELSEN FÖRETAGSADMINISTRATIV FORSKNING (SIAR) Påg.

I Allmän organisationsforskning

Utveckling av organisationsteori, d.v.s. kunskande om hur organisatorisk effektivitet kan uppnås och organisationsproblem undvikas

Uppdrags-
givare +
vissa
forsknings-
anslag

Gabor Bruszt
Eric Rhenman
Lennart Strömberg
Christer Wallroth
m.fl.

II Företagets mål och värderingar

Utveckling av metoder att empiriskt kartlägga mål och värderingar inom arbetsorganisationen samt att utveckla en teori som kan förklara hur skillnaderna mellan företag uppstår samt konsekvenserna av dessa skillnader

III Tillväxt- och utvecklingsproblem

IV Företagets innovationsförmåga

Studier av samband mellan organisationsstruktur och framgång med produktutveckling m.m. Samband mellan företagets "klimat" och innovationsförmågan

INSTITUTION, FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT	FORSKN. LÄGE	ANSLAGSGIVARE	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
--	-----------------	---------------	------------------------------------

V. Förändringar av stora organisationer

Studier av förlopp vid genomförande av organisationsförändringar. Studierna ansluter till den socialpsykologiska forskningstraditionen på området. Studierna har också gällt organisatorisk struktur och maktförhållanden i relation till förändringsförlopp

VI Komplexa planeringsprocesser

Studier av "effektiva problemlösare" i olika slag av komplicerade planeringsprocesser samt samspelet i problemlösningssprocessen mellan individen, gruppen och organisationen.

PSYKOTEKNISKA INSTITUTET I
GÖTEBORG AB

1. Pensionärer i svensk industri- och kontorsmiljö	Plan.		
2. Stress och mental trötthet vid icke-kroppsligt arbete	Plan.		
3. Ergonomiska utvecklingsprojekt	Påg.	Olika uppdragsgivare	Ruth Axelsson m.fl.
4. Forskning kring kreativitetsproblem	Plan.		
5. Utveckling av test för mätning av matematisk begåvning	Påg.		
6. Uppföljnings- och utvecklingsprojekt i anslutning till yrkesanlagnsprövningar	Påg.		

INSTITUTET FÖR PSYKOLOGISK-
PEDAGOGISK KONSULTVERKSAMHET AB
(IPPK) Uppsala

1. Undersökning av arbetsmotivation hos personer som varit yrkesverksamma och sedan viss tid är arbetslösa	Plan.	AMS	Siv Dirman Agneta Forsström
--	-------	-----	--------------------------------

INSTITUTION,
FORSKNINGSPROGRAM, PROJEKT

FORSKN.
LÄGE

ANSLAGSGIVARE

UNDERSÖKNINGSLEDARE
(SAMARBETE)

2. Frånvaro på arbetsplatserna
i relation till bakgrunds-
och personlighetsvariabler

PEDAGOGISKT CENTRUM I STOCKHOLM
(Stockholms skoldirektion)

Forsknings- och utvecklings-
verksamhet med anknytning
till yrkesutbildningen dels
projekt som rör miljö och
ergonomi, dels projekt som
gäller arbetsmarknadsutbild-
ning.

SÖ
(samt in-
terna re-
surser)

Bengt Gustavsson

ARBETSPSYKOLOGISKA UTVECKLINGS-
GRUPPEN, MALMÖ

Utvecklingsarbete i anslutning
till psykologiska yrkesan-
lagsprövningar

Påg.

AMS

Ulla Sartz m.fl.

Bilaga 3 Ledamöter i Personaladministrativa rådets styrelse och råd under den mandatperiod som slutade 1972.

x anger att vederbörande också ingått i styrelsen 1972

- x direktör Tryggve Holm, ordförande i Svenska Arbetsgivareföreningen, ordförande
- x direktör Folke Haldén, Svenska Arbetsgivareföreningen, vice ordförande
- x ordförande Lennart Bodström, Tjänstemännens Centralorganisation
direktör Axel Enström, Sundsvall, hedersledamot
förbundsordförande Sune Eriksson, Sveriges Arbetsledareförbund
- x docent Karl-Olof Faxén, Svenska Arbetsgivareföreningen
professor Sven Forssman, Arbetsmedicinska Institutet
- x överdirektör Olle Gunnarsson, Landsorganisationen i Sverige
ombudsman Börje Heggstad, Handelstjänstemannaförbundet
direktör Ingemar Hellström, Statsföretag AB
- x direktör Christer Höglund, Borås Wäfveri AB
ombudsman Inge Janérus, Landsorganisationen i Sverige
fil lic Sven Jonasson, Svenska Industritjänstemannaförbundet
direktör Sten-Sture Landström, Svenska kommunförbundet
direktör Matts Larsson, Sveriges Verkstadsförening
- x docent Lennart Lennerlöf, PA-rådet, verkställande direktör
direktör K-A Linderöth, Kooperativa Förbundet
direktör Stig Hj:son Lindholm, Bankinstitutens Arbetsgivareorg.
förbundsordförande Valdemar Lundberg, Svenska Fabriksarbetareförb.
fil dr Rudolf Meidner, Institutet för arbetsmarknadsfrågor
- x direktör Curt Nilsson, Svenska Vägaktiebolaget
andre ordförande Gunnar Nilsson, Landsorganisationen i Sverige
direktör Bengt Odéen, Livsmedelsbranschens Arbetsgivareförbund
förbundsdirektör Bengt Olsson, Svenska Landstingsförbundet
generaldirektör Bertil Olsson, Kungliga Arbetsmarknadsstyrelsen
- x direktör Lennart Rugefelt, Handels Arbetsgivareorganisation
direktör Rune Synnelius, Sveriges Akademikers Centralorganisation
- x intendent Nils Thurn, PA-rådet (representant för de anställda)
generaldirektör Otto Westling, Kungliga Arbetarskyddsstyrelsen
direktör Kaj Åberg, Sveriges Textilindustriförbund

Översikt av forskningsverksamhet enligt svar på enkät hösten 1972

Institution: PA-rådet

Förkortningar för forskningsfonder etc: se bilaga 2

HUVUDOMRÅDE, PROJEKT	FORSKN LÄGE	ANSLAGSGIVARE (PA-rådet ensamt om uppgift saknas)	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
<u>Organisationsutveckling</u>			
1. Tvärfunktionella arbetsgrupper	Avsl		Roland Björkberg
2. Samråd och medinflytande vid LKAB	Avsl	LKAB	Bertil Gardell (Sociologiska inst Göteborgs univ)
3. Har arbetsstudier en framtid? En analys av studier och debatt	Avsl		Lars Gunnarsson (Sociologiska inst Lunds univ)
4. Studium inför planerad organisationsutveckling med särskilt beaktande av konsekvenser för ledarskap och styrstruktur	Avsl	Åhlénsstiftelsen	Barbro Hall
5. Utvecklingstendenser i organisationsläran	Avsl		Magnus Hedberg
6. Effekter av planerings-samtal	Avsl		Kay-Inge Hörlén Arne Rydberg Kjell Ängelid
7. Forskningsmiljö och kreativitet inom industrin	Avsl	PA-rådet, STU	Bertil Ljungh Berit Engman Fredrik Lindefelt
8. Kreativitetsstudier vid Kungl Tekniska Högskolan	Avsl	Kungl Tekn Högskolan, UKÄ	Fredrik Molt Anders Lekholm
9. Sensitivitetsträning: en effektstudie	Avsl	AB Emmaboda Glasverk, PA-rådet	Åke Ahlberg
10. Tillämpning av socio-tekniska metoder för att studera och förändra arbetsorganisationer	Avsl	PA-rådet, företag	Allan Steen (Sociologiska inst Lunds univ)
11. Dokumentation av erfarenheter från företagsdemokratisk försöksverksamhet	Avsl	URAF	Jan Forslin
12. Utveckling av ny arbetsorganisation vid en ny fabriksenhet	Påg	AB Emmaboda Glasverk	Allan Steen Jonas Kjellin

HUVUDOMRÅDE, PROJEKT	FORSKN LÅGE	ANSLAGSGIVARE (PA-rådet ensamt om uppgift saknas)	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
13. Evaluering av seminarier i arbetsledning och organisationsutveckling	Påg	Konsultations- arvode	Roland Björkberg
14. Förändring av arbetsmiljö	Påg		Claes Edlund
15. Kreativ miljö	Påg		Lars Engqvist
16. Försök med nya former av arbetsutformning och arbetsorganisation	Påg	Konsultations- arvode	Lars Gunnarsson (Sociologiska inst Lunds univ)
17. Försök med ökat inflytande över det egna arbetet, avseende arbetare	Påg	RBF	Lars E Björk Reine Hansson Jan Pärsson
18. Gruppdynamiska metoder vid Assessment Center teknik	Påg		Rune Holmquist
19. Försök avseende medstyrande grupper i en kommun	Påg	Umeå kommun	Rolf-Åke Larsson
20. Litteratursammanställning om Action Research	Vil		Jan Pärsson
21. Demokratiseringsprocessers utveckling i artskilda företag	Plan		Claes Edlund Lars Gunnarsson Sven Österman
22. Organisationsutveckling vid tung kemisk processindustri	Påg	Konsultations- arvode	Claes Edlund Arne Rydberg
23. Utveckling av tekniska förändringsprocesser	Plan	STU	Lars E Björk
24. Casebeskrivningar av fyra nyetablerade företag i Vilhelmina	Plan		Rolf-Åke Larsson

Arbetsmiljö

1. Nya former för attitydundersökning vid ett verkstadsföretag	Avsl	Konsultations- arvode	Sten Pergeman Bingitta Herloff
2. Medverkan vid konstruktion av en processor	Avsl	Konsultations- arvode	Ivo Sarić
3. Man-maskin system	Avsl		Ivo Sarić
4. Kontorsmiljöutredn I: Attityder till kontorslandskaps- och storumsmiljö	Avsl	Svenska Industri- tjänstemannaförb Statens råd för byggnadsforsk	Kerstin Wiedling Bo Wolgers

HUVUDOMRÅDE, PROJEKT	FORSKN LÅGE	ANSLAGSGIVARE (PA-rådet ensamt om uppgift saknas)	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
5. Kontorsmiljöutredn II: Attityder och stress vid kontorets miljöbyte	Avsl	Skandiakoncernens hundraårsfond	Kerstin Wiedling Bo Wolgers
6. Kontorsmiljöutredn III: Anpassning till stor- rumsmiljö; En jämförel- se mellan sju företag	Avsl	Ollie och Elof Ericssons stiftel- se	Kerstin Wiedling Bo Wolgers
7. Lönens betydelse för arbetsstillfredsställel- se och avgång	Avsl		Sven Österman
8. Redovisning av modell för planering och in- rättande av kontors- landskap	Påg		Krister Esping
9. Skogsarbetares arbets- anpassning		Arbetsmedicinska institutet, RBF	Bertil Gardell
10. Arbetsanpassning och teknologisk miljö	Avsl	RBF	Bertil Gardell Gunnela Westlander
11. Evaluering av mental- hälsokampanjens studie- cirkelverksamhet	Påg	Folksam	Åke Jerkedal (Pedagogiska inst. Göteborgs univ)
12. Attitydundersökning ang arbetsmiljö- och medin- flytandefrågor vid ett statligt verk	Avsl	Konsultations- arvode	Bo Wolgers
13. Studier av arbetsmoti- vation	Avsl	Byggnadsindustri- förbundet	Reine Hansson (Psykologiska inst Stockholms univ)
14. Sociolekologisk sam- hällsstudie. Förstudie	Påg		Claes Edlund
15. Arbetsmiljö inom grafiska industrin	Påg	Industrideparte- mentet	
16. Mentalhälsorelevanta faktorer i yrkesarbete och andra livsområden	Påg	RBF	Gunnela Westlander (Psykologiska inst Stockholms univ)
17. Arbetsmiljö inom tung kemisk processindustri	Plan		Claes Edlund Sven Österman
18. Automation och in- dustriarbete	Påg		Jan Forslin (European Coordina- tion Center for R&D in Social Sciences)

Personaladministration

1. Kartläggning av från- varo inom industrin, pilotundersökning	Avsl	SAF	Lars Andersson
---	------	-----	----------------

HUVUDOMRÅDE, PROJEKT	FORSKN LÄGE	ANSLAGSGIVARE (PA-rådet ensamt om uppgift saknas)	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
2. Kreativitetsutbildning vid ett enskilt företag	Avsl	Ferstorp AB, STU	Gunvor Arfwidson Bertil Ljungh Fredrik Molt
3. Kreativitet på verkstadsgolvet. Studie av förslagsställare och förslagsverksamhet i verkstadsindustrin	Avsl		Göran Ekvall (Psykologiska inst Lunds univ)
4. Urval av personal med hjälp av psykologiska undersökningar	Avsl	Finansdepartementet	Göran Ekvall
5. Patienters och personals attitydmässiga inställning till personaladministrativa åtgärder på sjukhus	Avsl		Birgitta Fredholm Gunilla Henriksson Bernt Johnsson (Psykologiska inst Göteborgs univ)
6. Medinflytande vid tillsättning av arbetsledare - case	Avsl	Konsultationsarvode	Börje Henningsson
7. Kartläggning av befattningar inom nyetable-rad massafabrik	Avsl	Konsultationsarvode	Birgitta Herloff
8. Organisation och personalplanering	Avsl		Lars-Peter Holmlund (Företagsekonomiska inst, Umeå univ)
9. "Norrlandsprojektet" Projektering av studie rörande samspel mellan individ, företag och samhälle	Avsl		Rolf-Åke Larsson
10. Personalplanering vid AS Follum Fabrikker	Avsl	Norsk Produktivitetsinstitut	Bengt Linder Jens Söderlund
11. Application of EDP in Personnel Management		Enskilda företag OECD samt AMS	Bengt Linder m fl
12. Bemanning av nybyggd fabrik	Avsl	Konsultationsarvode	Ingela Olsson Sten Pergeman Birgitta Herloff Lisa Keisu
13. Uppföljning av urval av fredskårsaspiranter	Avsl	Styrelsen för internationell utveckling, SIDA	Kerstin Pehrson
14. Ledning av utvecklings- och konstruktionsarbete	Avsl	Sveriges Mekanförbund	Lars Prien
15. Personalstatistik	Avsl		Jens Söderlund Bengt Linder
16. Byggarbetsledning och produktionsstörningar	Avsl	Byggforskningsrådet	Hans Wirdenius Kjell Martvall (Psykologiska inst Uppsala univ)

HUVUDOMRÅDEN, PROJEKT	FORSKN LÅGE	ANSLAGSGIVARE (PA-rådet ensamt om uppgift saknas)	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
17. Uppföljning av rekrytering etc av data-personal vid SJ	Påg	Statens Järnvägar	Lars Anderson
18. Evaluation study of the World Consultation on Forestry Education and Training	Påg	Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)	Åke Jerkedal
19. Sammanställande av personalpolitisk skrift	Påg		Stig Landemoo Inga-Lisa Sundström
20. Utbildning och uppföljning av processorförare	Avsl	Forskningsstiftelsen skogsarbeten samt PA-rådet	Anita Persson Barbro Hall
21. Faktorer i kedjan yrkesmässig eftersläpning och återhämtning	Påg		Roland Björkberg (Pedagogiska inst Göteborgs univ)
22. Sociologisk undersökning rörande förslagsverksamhetens administration och organisation	Påg	Utvecklingsrådet	Göran Ekvall Rolf Olsson (Sociologiska inst Lunds univ)
23. Assessment Center	Påg		Börje Henningsson
24. Utvecklingsarbete inom området individutveckling - utbildning - förändring	Påg	URAF Konsultations- arvode	Kurt Possne
25. Personalpolitik och företagsdemokrati	Påg	Utvecklingsrådet samt försöksföretag	Åke Jerkedal Stig Landemoo Inga-Lisa Sundström (URAF)
26. Experiment med en samrådsprocess för utveckling av arbetsledningsfunktionen	Påg	RBF Utvecklingsrådet	Hans Wirdenius Göran Ekvall (URAF)
27. Byggarbetsledning och produktionsstörningar - utvidgad studie	Påg	Byggforskningsrådet	Hans Wirdenius Mats Kullstedt
28. Undersökning av "kreativtetsreserven" bland industriarbetare	Plan	RBF	Göran Ekvall
29. Icke kategoribunden arbetsledarutveckling	Plan	Konsultations- arvode	Arne Rydberg
30. Analys av chefsrollen (på mellannivå)	Plan		Hans Wirdenius
<u>Individen och arbetsmarknaden</u>			
1. Om könsroller och arbetstillfredsställelse	Avsl	RBF	Kurt Baneryd (Pedagogiska inst Göteborgs univ)

HUVUDOMRÅDE, PROJEKT	FORSKN LÄGE	ANSLAGSGIVARE (PA-rådet ensamt om uppgift saknas)	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
2. Arbetsattityder och befordringsintresse hos kvinnliga bankanställda	Avsl	Svenska Handelsbankens stiftelse för samhällsvetenskaplig forskning	Gunilla Bradley (Pedagogiska inst Göteborgs univ)
3. Faktorer som påverkar synskadades rehabilitering	Påg	Arbetsmarknadsstyrelsen	Kajsa Dellgren Ivi Mets (Pedagogiska inst Stockholms univ)
4. "Boråsabiturienter 1966-67"	Påg	Arbetsmarknadsstyrelsen PA-rådet	Margareta Josefsson
5. Relationen mellan företag och arbetsförmedling	Avsl	Inrikesdepartementet samt PA-rådet	Magnus Hedberg
6. Normativa och deskriptiva förväntningar avseende arbetsroller	Avsl	RBF	Sonja Larsson (Sociologiska inst Stockholms univ)
7. Synskadade programmerare	Avsl	Arbetsmarknadsstyrelsen	Ivi Metz Kajsa Dellgren
8. Utvärdering av psykologisk rådgivning vid val av utbildning eller yrke	Avsl	Arbetsmarknadsstyrelsen	Carina Nilsson
9. Analys av anlagsundersökningens effekter och värde	Påg	Arbetsmarknadsstyrelsen	Oswald Bratfisch PTI Stig Borg (Psykotekniska inst)
10. Uppföljning av omskolnings elever vid nylokaliserade företag	Påg	Länsarbetsnämnden i AC-län	Ture Hagström
11. Förväntat och upplevt utbyte i arbetet	Påg	RBF	Jan Forslin (Psykologiska inst Stockholms univ)
12. Uppföljning av anlagsundersökningar	Påg	Arbetsmarknadsstyrelsen	Ingrid Göransson (Psykologiska inst Lunds univ)
13. Anställdas val och byte av arbetsplats	Påg	RBF	Magnus Hedberg
14. Studie kring samspelet grundutbildning - arbetserfarenhet - vidareutbildning inom vissa karriärer i arbetslivet	Påg	Universitetskanslersämbetet	Åke Jerkedal (Pedagogiska inst Göteborgs univ)
15. Uppföljning av eleverna på anpassningskursen för intellektuellt arbetshindrade i Växjö med hjälp av anlagsundersökningar	Plan	Medel söks hos Arbetsmarknadsstyrelsen	Kerstin Lannergren (Psykologiska inst Lunds univ)

HUVUDOMRÅDEN, PROJEKT	FORSKN LÄGE	ANSLAGSGIVARE (PA-rådet ensamt om uppgift saknas)	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
16. Intensivundersökning av cp-skadade ungdomars anpassning	Påg	Arbetsmarknadsstyrelsen	Ulla Nordin Kristina Salén
17. Konsekvenser av företagsnedläggningar för individ och samhälle (Sociologisk och psykologisk del)	Påg	Arbetsmarknadsstyrelsen	William Peterson (Arbetsmedicinska inst och Kulturgeografiska inst Uppsala univ)
18. Arbetslösa tjänstemäns upplevelse av sin situation	Påg		Christer Sandström Kjell Ledin (Pedagogiska inst Umeå univ)
19. Uppföljning och analys av ett anlagsundersökt arbetsvårdsklientel	Påg		Björn Svennerstam (Pedagogiska inst Umeå univ)
20. Verbal förmåga i tvåspråkig bygd	Plan		Christina Björklund-Karlsson (Pedagogiska inst Umeå univ)
21. Beteendevetenskapernas rön och erfarenheter inom området "den handikappade och äldre arbetskraftens problem"	Plan	Medel söks hos Arbetarskydds-	Stig Borg Kurt Bronner
22. Hörselskadades språkproblem	Plan	Arbetsmarknadsstyrelsen	Björn Danielson
23. Förprojektering av gruppsamtal med handikappade samt anförvanter till handikappade	Plan		Kajsa Dellgren Ulla Nordin
<u>Metodutveckling</u>			
1. Uppföljning av anlagsundersökningar av rörelsehindrade	Avsl		Kerstin Darnhede
2. Begreppsvalidering av tekniska anlagstest	Avsl		Göran Ekvall
3. Befattningsanalys M/68	Avsl		Börje Henningson
4. Utprovning av Serial Mirror Technique	Avsl		Jonas Kjellin (Psykologiska inst Lunds univ)
5. Dimensionsanalys för beteendevetare	Avsl		Bertil Mårdberg
6. Manual för anlagsundersökningar av döva	Avsl	Arbetsmarknadsstyrelsen	Kerstin Nordén Rune Holmquist

HUVUDOMRÅDEN, PROJEKT	FORSKN LÄGE	ANSLAGSGIVARE (PA-rådet ensamt om uppgift saknas)	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
7. Mätning av yrkesin- tressen	Avsl		Ingela Olsson (Pedagogiska inst Göteborgs univ)
8. Skillnader i CVB-resul- tat hos olika ålders- grupper	Avsl		Kurt Bronner
9. Metodstudie för mätning av arbetsanpassning: Herzbergs "critical incident" teknik jäm- förd med attitydskalor av Likert-typ	Avsl		Gunilla Behrens (Psykologiska inst Göteborgs univ)
10. Klassificering och kodi- fiering av persondata "Varför slutar folk"	Avsl	Konsultations- arvode	Kurt Bronner Ronny Johansson
11. Validitetsundersökning av två kreativitets- tester	Avsl		Göran Ekvall
12. Utveckling av person- lighetstest för arbets- psykologiskt bruk	Påg		Göran Ekvall
13. Utveckling av instru- ment för objektiv per- sonlighetsmätning	Påg		Lars Lundqvist (Psykologiska inst Uppsala univ) Fil dr Björn Höijer
14. SPIS - latent profil- analys: ett försök att via en multivariat klassificeringsanalys (latent profilanalys) bearbeta en percept- genetiskt uppfångad könsrelation	Påg	AB Emmaboda Glasverk	Åke Ahlberg (Psykologiska inst Lunds univ)
15. Utarbetande av manual för anlagsundersök- ning av synskadade	Plan		Kajsa Dellgren
16. Mätning av arbetstill- fredsställelse och arbetsmotivation	Påg		Göran Ekvall
17. Kreativitet (mätning och prediktion av kreativt beteende)	Påg		Göran Ekvall Rune Holmquist
18. Utarbetande av metod för beskrivning av in- dividens subjektivt upplevda valsituation	Påg	Arbetsmarknads- styrelsen	Anna Frielingsdorf (Psykotekniska inst)
19. Utarbetande av metoder för mätning av själv- uppfattning	Påg	Arbetsmarknads- styrelsen	Anna Frielingsdorf (Psykotekniska inst)

HUVUDOMRÅDEN, PROJEKT	FORSKN LÅGE	ANSLAGSGIVARE (PA-rådet ensamt om uppgift saknas)	UNDERSÖKNINGSLEDARE (SAMARBETE)
20. Utarbetande av metod för kontinuerlig individuell uppföljning av anlagsundersökningar	Påg	Arbetsmarknadsstyrelsen	Anna Frielingsdorf
21. Testkonstruktion och utarbetande av manualer	Påg		Rune Holmquist Göran Ekvall
22. Speciella normeringsundersökningar	Påg		Rune Holmquist Göran Ekvall
23. Normdataprojektet (NDP)	Påg		Rune Holmquist Jan Lindell
24. Uppföljningsstudie av psykologisk urvalsundersökning betr aspiranter till sjuksköterskeutbildning	Påg		Jonas Kjellin Birgitta Ahltopp (Psykologiska inst Lunds univ)
25. Studier avseende verbal rörlighet	Påg		Nils-Göran Karlsson (Psykologiska inst Uppsala univ)
26. Statistisk analys med variansanalytiska tekniker	Vil		Jan Lindell
27. Bedömning av arbetsbeteende	Påg	RBF	Jan Lindell (Psykologiska inst Stockholms univ)
28. Arbetspsykologiska klassificeringsproblem	Påg	RBF Statens råd för Samhällsforskning	Bertil Mårdberg
29. Testmetodisk utveckling	Påg		Jan Olofsson
30. Ett försök med programmerad testinformation	Påg		Rigmor Sjögren (Pedagogiska inst Umeå univ)

A V T A L

Avtal mellan staten och Stiftelsen personaladministrativa rådets vetenskapliga fond angående bedrivande av arbetslivsforskning samt därtill relaterad utvecklings-, dokumentations- och informationsverksamhet.

§ 1

Staten och Stiftelsen personaladministrativa rådets vetenskapliga fond, i fortsättningen benämnd stiftelsen, åtar sig att under tiden 1 juli 1974 - 30 juni 1979 gemensamt finansiera forskning, utveckling, dokumentations- och informationsverksamhet av betydelse för svenskt arbetsliv. Verksamheten skall bedrivas enligt de riktlinjer som överenskommits mellan staten och stiftelsen och som bilägges detta avtal.

§ 2

Ansvar för den avtalade verksamhetens bedrivande åvilar Institutet för arbetslivsforskning (IFAF). Stadgar för institutet fastställs av Kungl Maj:t.

§ 3

Inom de ramar som överenskommits mellan staten och stiftelsen framställer institutets styrelse för varje verksamhetsår (1.7 - 30.6) under avtalsperioden verksamhetsplan och budget för verksamheten. Dessa delges huvudmännen.

§ 4

Resultatet av projekt som genomförts inom ramen för avtalet skall ställas till allmän disposition, om ej särskilda skäl föreligger däremot.

§ 5

Staten åtar sig att under avtalsperioden medverka i finansieringen av den avtalade verksamheten genom att tillskjuta..... kronor, varav

-kronor under budgetåret 1974 - 75
-kronor under budgetåret 1975 - 76
-kronor under budgetåret 1976 - 77
-kronor under budgetåret 1977 - 78
-kronor under budgetåret 1978 - 79

Stiftelsen personaladministrativa rådets vetenskapliga fond åtar sig å sin sida att under avtalsperioden medverka i finansieringen av den avtalade verksamheten genom att tillskjuta kr.

§ 6

Statens bidrag utbetalas efter rekvisition, varvid förutsättes att stiftelsen samtidigt tillskjutit medel i samma förhållande som mellan parterna gäller för avtalets finansiering.

§ 7

Detta avtal träder i kraft den 1 juli 1974 och gäller till och med den 30 juni 1979 under förutsättning av Kung Maj:ts godkännande. Senast sex månader före avtalstidens utgång upptas överläggningar mellan parterna angående finansiering av verksamheten under en kommande period.

Stockholm den

För staten/

För Stiftelsen personal-
administrativa rådets
vetenskapliga fond

Stadgar för Stiftelsen institutet för arbetslivsforskning

§ 1

Stiftelsen Institutet för arbetslivsforskning (IFAF), i fortsättningen benämnt institutet, har till ändamål att inom ramen för det avtal som träffats mellan staten och stiftelsen Personaladministrativa rådets vetenskapliga fond bedriva och stimulera forskning, utveckling, dokumentations- och informationsverksamhet inom arbetslivsområdet.

§ 2

Tyngdpunkten i institutets verksamhet skall avse den tillämpade beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen. Verksamheten skall ges en tvärvetenskaplig, icke disciplinavgränsad inriktning. Ett nära samarbete skall eftersträvas med andra forskningsinstitutioner vars forskning helt eller delvis berör arbetslivsområdet. Utöver egen forskning och forskning i samverkan med andra institutioner åligger det institutet att följa såväl den vetenskapliga som den praktiska utvecklingen inom arbetslivsområdet samt att genom dokumentations- och informationsverksamhet sprida kännedom om denna utveckling och dess resultat. Institutet skall samverka med kvalificerad, utvecklingsinriktad konsultationsverksamhet på detta område.

§ 3

Institutets angelägenheter handhas av en styrelse och ett därtill knutet rådgivande organ.

§ 4

Institutets styrelse består av ordförande och högst 12 ledamöter. Styrelsen utser ordförande. Till ordförande kan väljas antingen ledamot av styrelsen eller annan person som styrelsen finner lämplig för uppdraget. I styrelsen ingår representanter för staten, Stiftelsen personaladministrativa rådets vetenskapliga fond, Landsorganisationen, Tjänstemännens centralorganisation och Sveriges akademikers centralorganisation. Dessutom ingår institutets verkställande direktör samt representant för de anställda. För samtliga styrelseledamöter utses personliga suppleanter. Ledamöter och suppleanter utses för en tid av tre år. Styrelsen utser inom sig vice ordförande.

§ 5

På styrelsen ankommer

att ansvara för genomförandet av den arbetslivsforskning och de därtill relaterade dokumentations- och informationsaktiviteter som stadgas i §§ 1 och 2 ovan och som fastställts i avtalet mellan staten och stiftelsen Personaladministrativa rådets vetenskapliga fond

att senast under juni månad uppgöra och fastställa verksamhetsplan och budget för nästkommande budgetår samt överlämna detta till staten och stiftelsen för kännedom

att årligen före utgången av september månad till staten och stiftelsen lämna redogörelse för institutets verksamhet under sistförflutna budgetår

att utfärda arbetsordning och de övriga föreskrifter som erfordras för att reglera institutets verksamhet utöver vad som framgår av dessa stadgar

att utse verkställande direktör för institutet

att fastställa löne- och anställningsvillkor för institutets personal

att i övrigt vidta de åtgärder som enligt dessa stadgar eller eljest bör ankomma på styrelsen

§ 6

Styrelsen sammanträder på ordförandens kallelse så ofta arbetet kräver eller då minst 4 ledamöter så påfordrar, dock minst tre gånger per år. Styrelsen är beslutsför då minst 7 ledamöter är närvarande. Såsom styrelsens beslut gäller den mening om vilken de flesta röstande förenar sig och vid lika röstetal den mening som biträds av ordföranden. Styrelsen äger inom sig tillsätta arbetsutskott samt bestämma dess uppgifter och befogenheter. Protokoll skall föras över styrelsens och arbetsutskottets sammanträden.

§ 7

Ledamöter i det rådgivande organet utses av institutets styrelse efter förslag från de organisationer, institutioner och forskningsorgan, som av styrelsen erbjudits att bli representerade i detta organ. Ordförande förordnas av institutets styrelse.

Det rådgivande organet har till uppgift att främja kontakt och samråd mellan institutet och andra institutioner och intressenter på arbetslivsforskningens område, medverka till bedömningen av forskningsbehov och prioritering av uppgifter vid planering av verksamheten.

§ 8

Verkställande direktören leder och övervakar institutets arbete. Han är ansvarig för föredragningar inför styrelsen och för att dess beslut verkställs.

§ 9

Institutets firma tecknas av styrelsens ordförande, vice ordförande och verkställande direktör.

§ 10

Befattningshavare vid institutet äger, i den mån så efter verkställande direktörens, eller då det gäller verkställande direktören styrelsens, bedömande kan ske utan hinder för institutets primära verksamhet, genom föreläsningar, handledning av examens- och studiearbeten m m medverka i utbildning vid universitet, högskolor och andra utbildningsinstitutioner.

§ 11

Institutets forsknings-, dokumentations- och informationsverksamhet bedrivs dels med fast anställd personal, dels med personal anställd för viss tid eller för genomförande av särskilda projekt. En viss del av institutets ekonomiska resurser disponeras dels för kostnader för planering och projektering av forskning, dels för stöd åt utvecklingsverksamhet inom eller utom institutet. Utöver egna forskningsresurser äger institutets personal söka forskningsanslag från forskningsfonder. Institutet kan också på uppdragsgivares bekostnad åtaga sig s k uppdragsforskning eller genomföra särskilda dokumentationsuppgifter i den mån styrelsen bedömer detta lämpligt.

§ 12

Stiftelsen må efter styrelsen prövning kunna mottaga bidrag från organisationer och institutioner som önska stödja stiftelsens verksamhet i allmänhet eller främja viss aktivitet t ex dokumentations- och informationsverksamhet om arbetslivsforskningen.

§ 13

De resultat som framkommer i projekt vari institutets personal är engagerad skall stå till allmän disposition. I den mån resultaten

icke publiceras genom institutet äger den enskilde forskaren rätt att publicera detsamma. Vid all publicering skall emellertid hänsyn tas till berättigade krav på konfidentialitet och anonymitet såväl vad beträffar enskilda personer som företag, organisationer och institutioner.

§ 14

Styrelsen och verkställande direktörens förvaltning granskas av två revisorer, av vilka den ene utses av staten och den andre av Stiftelsen personaladministrativa rådets vetenskapliga fond. Av revisionsberättelsen för sistlidna budgetår skall före oktober månads utgång ett exemplar överlämnas till staten och ett exemplar till stiftelsen.

§ 15

Skulle institutet upphöra med sin verksamhet skall dess tillgångar, i den mån de inte enligt donationsföreskrifter skall disponeras på annat sätt, överlämnas till staten och Stiftelsen personaladministrativa rådets vetenskapliga fond i samma proportion som dessa enligt gällande avtal bidrar till finansiering av institutets verksamhet.

§ 16

Ändring av dessa stadgar beslutas av styrelsen efter hörande av stiftelsen och staten och fastställs av Kungl Maj:t.

Institutet för arbetslivsforskning har till uppgift att bedriva forskning och utvecklingsverksamhet samt dokumentations- och informationsverksamhet inom arbetslivets område samt att i övrigt söka främja arbetslivsforskningen och dess praktiska tillämpande.

Institutets forsknings- och utvecklingsverksamhet skall ha en beteendevetenskaplig huvudinriktning. Verksamheten skall syfta till praktiska resultat och bedrivs med den tvärvetenskapliga samverkan som här erfordras. Institutet skall nära samarbeta med andra organ som är verksamma inom arbetslivsforskningens område. Utöver att bedriva forsknings- och utvecklingsverksamhet åligger det institutet att följa den beteendevetenskapliga arbetslivsforskningen inom och utom landet samt praktisk utvecklingsverksamhet inom arbetslivet samt att genom dokumentations- och informationsverksamhet sprida kännedom om de rön som här görs. Institutet skall verka för att forskningsrön och praktiska erfarenheter kommer till praktisk tillämpning genom att också samverka med utvecklingsinriktad konsultationsverksamhet inom arbetslivsområdet. Här åsyftas bl a den verksamhet som bedrivs vid stiftelsen PA-rådet, i vars styrelse representanter för arbetsmarknadsparterna ingår.

Forsknings- och utvecklingsverksamheten skall ha sin tyngdpunkt i behandlingen av problem som gäller individen i arbetslivet samt arbetsorganisationen och dess funktionssätt. Individens problem på arbetsmarknaden skall också uppmärksammas.

Verksamheten skall bedrivs på grundval av ett successivt reviderat forskningsprogram som bygger på behovsanalyser som utförts i samarbete mellan forskare, företrädare för arbetsmarknadens organisationer samt företrädare för samhällsintressen. Med den huvudinriktning som ovan angivits skall härvid särskild vikt läggas vid forskning som avser

demokratiseringsprocessen

metoder för utveckling av organisationer och befattningar, arbetsmiljöförändringar

lönesystemens utformning
individutveckling
differentialpsykologiska tillämpningar
individens livssituation i relation till arbetssituation
konsekvenser för individen av förändringsprocesser
val och byte av arbete, speciellt de svårssysselsattas problem
framtida effekter av en pågående utveckling inom arbetslivet

Institutets forsknings-, dokumentations- och informationsverksamhet skall bedrivas dels med fast anställd personal, dels med personal anställd för viss period eller för genomförande av särskilda projekt. Institutets egna resurser skall täcka kostnader för den fasta och den för viss period anställda personalen, lokalkostnader och andra baskostnader samt de kostnader som är förbundna med dokumentations- och informationsaktiviteterna. För direkta kostnader för större forskningsprojekt söks anslag från forskningsfonder. Institutet kan också i den utsträckning styrelsen bedömer detta lämpligt åta sig så kallad uppdragsforskning eller genomföra särskilda dokumentationsaktiviteter bekostade av organisationer, myndigheter eller enskilda företag.

Av institutets ekonomiska resurser skall viss del disponeras dels för kostnader för projektering och planering av forskning, dels för stöd åt utvecklingsverksamhet. Dessa medel skall också kunna användas för att stimulera och initiera forskning vid andra forskningsinstitutioner.

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Snyltningsbrott och sjukförsäkringsmissbruk. [13]
Utsökningsbalk. Utsökningsrätt XII. [22]
Bättre överblick över lagar och andra bestämmelser. [23]
1956 års klientelundersökning rörande ungdomsbrottslingar. 1. Unga lagöverträdare III. [25] 2. Unga lagöverträdare IV. [49]
Lag och rätt i grundskolan. [26]
Revision av vattenlagen. Del 3. Vattenförbund. [31]
Kriminologisk forskning. [35]
God inkassosed. [39]
Skadestånd V. [51]

Försvarsdepartementet

Flygvapnets befäl. [34]
Personal för krigsmaktens förvaltningsverksamhet. [38]
Civilförsvarsförmåner. [40]

Kommunikationsdepartementet

Vägtrafiken — kostnader och avgifter. [32]

Finansdepartementet

Fastighetstaxering. [4]
Styrelserepresentation för bankanställda. Lagteknisk översyn. [18]
Svensk ekonomi fram till 1977. [21]
Styrelserepresentation för anställda i statliga myndigheter. [28]
Ränta och restavgift på skatt m.m. [33]
Budgetutredningen 1. Budgetreform. [43] 2. Budgetreform. Bilagor. [44] 3. Budgetreform. Stabiliseringspolitiska bilagor. [45] 4. Budgetreform. Den statliga budgetens regionala effekter. [46]

Utbildningsdepartementet

Litteraturen i skolan. Separat bilagedel 4 till litteraturutredningens huvudbetänkande. [1]
1968 års utbildningsutredning. 1. Högskolan [2] 2. Högskolan. Sammanfattning. [3] 3. Försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning. [12] 4. Högskolornas förvaltning. [47]
Museerna. [5]
Radio i utveckling. [8]
Fortsatt uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen. [9]
Reklamutredningen. Reklam III. Ställningstaganden och förslag. [10] (Utkommer senare) Reklam IV. Reklamens kostnader och bestämningsfaktorer. [11]
Filmutredningen. 1. Samhället och filmen. Del 3. [16] 2. Samhället och filmen. Del 4. Slutbetänkande. [53]
Teknisk översyn av studiemedelssystemet. [17]
TRU:s försöksverksamhet 1967—1972. [19]
Forskning för utveckling. [41]
Utbildning av lärarutbildare. [42]
Skolans regionala ledning. [48]
Professorstillsättning. [54]

Jordbruksdepartementet

Mål och medel i skogspolitiken. [14]
Miljökontrollutredningen. 1. Miljövårdens informationssystem. Förslag och motiv. [36] 2. Miljövårdens informationssystem. Statskontorets förstudie. [37]
Turism och rekreation i Sverige. [52]

Handelsdepartementet

Handelsdepartementet

Kommunal planering och detaljhandel. [15]
Varudeklaration — ett medel i konsumentpolitiken. [20]

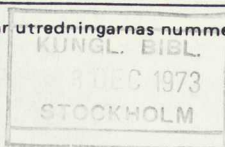
Inrikesdepartementet

Utredningen rörande ökad anställningstrygghet och vidgad behörighet för arbetsdomstolen. 1. Trygghet i anställningen. [7]
Boendeservice 7. [24]
Sanering III. [27]
Bostäder 1974—76. [50]

Industridepartementet

Data och näringspolitik. [6]
Metallmanufakturutredningen. 1. Järn- och metallmanufakturindustrin under 70-talet. [29] 2. Järn- och metallmanufakturindustrin under 70-talet. Bilagor. [30]
Beteendevetenskaplig arbetslivsforskning. [55]

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.

Kronologisk förteckning

1. Kommunalt samarbete över de nordiska riksgränserna.
2. Nordiskt kontaktmannamöte i Mariehamn.
3. Varudeklarationssamarbeid i Norden.
4. Den nordiska allmänheten och det nordiska samarbetet 1973.
5. Nordisk miljöskyddskonvention.
6. Nordisk pedagogisk specialutbildning för fysioterapeuter.
7. Nordiskt samarbete på arbetsmedicinens område.
8. Övergripande mål för konsumentundervisning i skolan.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or title.

Main body of faint, illegible text, likely the primary content of the document.

Kronologisk förteckning

1. Litteraturen i skolan. U.
2. Högskolan. U.
3. Högskolan. Sammanfattning. U.
4. Fastighetstaxering. Fi.
5. Museerna. U.
6. Data och näringspolitik. I.
7. Trygghet i anställningen. In.
8. Radio i utveckling. U.
9. Fortsatt uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen. U.
10. Reklam III. Ställningstaganden och förslag. U. (Utkommer senare)
11. Reklam IV. Reklamens kostnader och bestamningsfaktorer. U.
12. Försöksverksamhet med yrkesteknisk högskoleutbildning. U.
13. Snyltningsbrott och sjukförsäkringsmissbruk. Ju.
14. Mål och medel i skogspolitiken. Jo.
15. Kommunal planering och detaljhandel. H.
16. Samhället och filmen. Del 3. U.
17. Teknisk översyn av studiemedelssystemet. U.
18. Styrelserepresentation för bankanställda. Lagteknisk översyn. Fi.
19. TRU:s försöksverksamhet 1967-1972. U.
20. Varudeklaration - ett medel i konsumentpolitiken. H.
21. Svensk ekonomi fram till 1977. Fi.
22. Utsökningsbalk. Utsökningsrätt XII. Ju.
23. Bättre överblick över lagar och andra bestämmelser. Ju.
24. Boendeservice 7. In.
25. Unga lagöverträdare III. Ju.
26. Lag och rätt i grundskolan. Ju.
27. Sanering III. In.
28. Styrelserepresentation för anställda i statliga myndigheter. Fi.
29. Järn- och metallmanufakturindustrin under 70-talet. I.
30. Järn- och metallmanufakturindustrin under 70-talet. Bilagor. I.
31. Revision av vattenlagen. Del 3. Vattenförbund. Ju.
32. Vägtrafiken - kostnader och avgifter. K.
33. Ränta och restavgift på skatt m.m. Fi.
34. Flygvapnets befäl. Fö.
35. Kriminologisk forskning. Ju.
36. Miljövårdens informationssystem. Förslag och motiv. Jo.
37. Miljövårdens informationssystem. Statskontorets förstudie. Jo.
38. Personal för krigsmaktens förvaltningsverksamhet. Fö.
39. God inkassosed. Ju.
40. Civilförsvarsförmåner. Fö.
41. Forskning för utveckling. U.
42. Utbildning av lärarutbildare. U.
43. Budgetreform. Fi.
44. Budgetreform. Bilagor. Fi.
45. Budgetreform. Stabiliseringspolitiska bilagor. Fi.
46. Budgetreform. Den statliga budgetens regionala effekter. Fi.
47. Högskolornas förvaltning. U.
48. Skolans regionala ledning. U.
49. Unga lagöverträdare IV. Ju.
50. Bostäder 1974-76.
51. Skadestånd V. Ju.
52. Turism och rekreation i Sverige. Jo.
53. Samhället och filmen. Del 4. Slutbetänkande. U.
54. Professorstillsättning. U.
55. Beteendevetenskaplig arbetslivsforskning. I.

